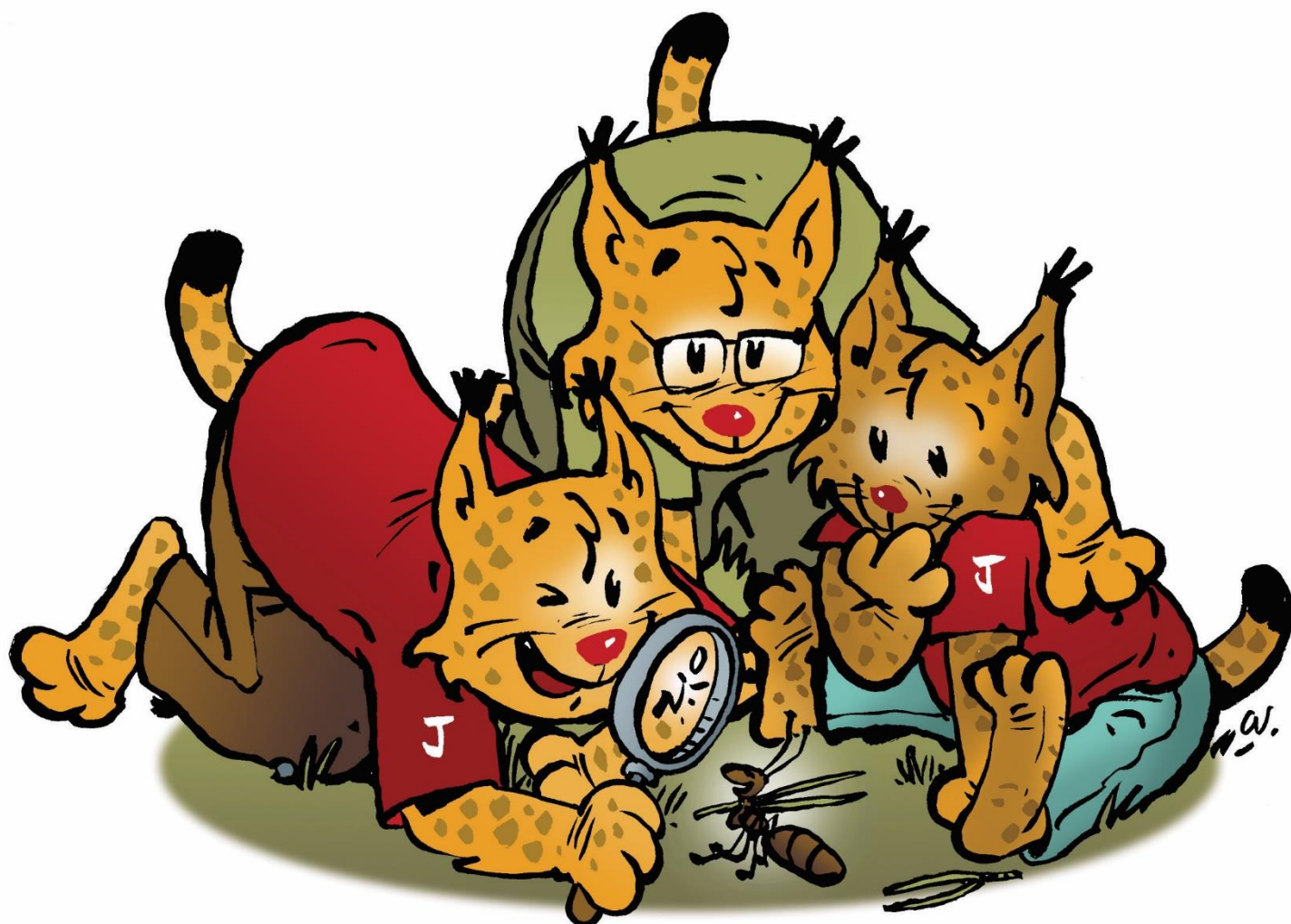

Pikkuilvekset matkalla maailmaan

Kasvun kikatusta leikin lumoissa

Janakkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma
1.8.2019

”Sen, minkä tuntee, jää mieleen. Se, mikä vain suoritetaan, unohtuu. Vaikka jokin asia on aikuisen mielestä miten onnistunutta tahansa, mutta lapsi ei pääse fiilikseen, ei hän siitä mitään muista tai opi. Mieti ja katso, miltä se lapsi näyttää. Mitä hän tuntee? Onko hän mukana? Mikä sen lapsen saa innostumaan ja sitoutumaan? Miten mä pystyn aikuisena tukemaan lapsen elämässä kokemuksia ja merkityksellisiä hetkiä, joista jää tunnejälkiä – ja joista syntyy sen myötä oppimiskokemuksia?”

Kasvattajan kommentti

Sisällys

1. Vasusta vauhtia varhaiskasvatukseen	5
Lapset arvostavat varhaiskasvatuksessa.....	7
Huoltajat arvostavat lapsensa varhaiskasvatuksessa.....	8
Me päiväkotien ja perhepäivähoidon kasvattajat haluamme varhaiskasvatuksessa vaalia.....	9
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman prosessi	10
Varhaiskasvatuslaki	12
Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	13
2. Lapsi on oman elämänsä tähti.....	14
Varhaiskasvatuksen arvoperusta.....	14
Kiva kun oot täällä	15
Yhdessäoloa kasvun maisemissa	16
Oikeus vaikuttaa elämäänsä.....	17
"Ollaan kuin suuri perhe, johon on kiva kuulua"	19
Me ollaan perheitä kaikki	20
Turvallista huolenpitoa ja iloista oppimista.....	21
Tavoitteen saavuttamiseen on monta karttaa	24
Janakkalan varhaiskasvatuksen pedagogiset kärjet	27
3. "Hei aikuinen, sähän oot kuin aarrearkku"	28
Onnistunut työpäivä on yhteinen seikkailu	30
Lapsi keskipisteessä, suu hymyssä.....	33
Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisen suunnitelma	35
4. Yhteiseltä polulta eväitä elämään	39
"Kato mua, eikun kato mua pitkään"	39
Hellässä huomassa luonnon keskellä	42
Pienten polkujen monet muodot	45
Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	47
Toisiamme täydentäen, lasta kannatellen	47
Samassa joukkueessa lapsen parhaaksi	49
Pedagogisen toiminnan viitekehys	50
Avoimin aistein, maailmaa maistellen.....	51
Saako muovailuvahaa viedä kotileikkiin?	52

Oppimisen alueet	56
Kielellä kieputellen	56
Luovuuden lumous	58
Ilmiöitä ihmetellen	61
Kasvan kokeillen	66
Liikkuen ja loikkien.....	71
6. Estradilla arvokas arki.....	75
Näe lapsi, näe oppiminen	75
"Mä osaan"	78
"Sydän tykyttää kovaa, kun on kaverin kanssa kivaa"	85
Sukat on sillä makkaralla	88
Faktaa vai fiktiota - tiedon valtateillä	92
"Mullois yks juttu..."	94
7. Lentoon hentoon, siivin uljain	99
Siipien suojassa saatellen	99
Tunteella tukemassa.....	100
Osaavana ohjaamassa	101
8. Vaikuttavaa varhaiskasvatusta	104
Tiimityö ja pedagoginen vastuu.....	104
Pedagoginen suunnittelu, arviointi ja kehittäminen tiimissä.....	105
Varhaiskasvatuksen opettajan S-A-K-aika	106
Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.....	107
Aurinko ohjaa tassujen pohjaa... ..	111

1. Vasusta vauhtia varhaiskasvatukseen

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun¹.

Janakkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) pohjautuu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2018). Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma kuvaa meidän kuntamme tapaa toteuttaa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatussuunnitelmamme on kuva- ja tarinapainotteinen, aidosti käytännönläheinen, visuaalisesti houkutteleva ja helppolukuinen ja -tajuinen teos, joka avaa pedagogiikan ytimet sekä työntekijälle että huoltajalle. Työyhteisössä sen tarkoitus on herätellä pohtimaan työn tekemisen tapoja ja antaa erilaisia arjen kokemuksia, joista ammentaa ajatuksia oman työn kehittämiseen. Varhaiskasvatussuunnitelmassa painottuu yhteinen tekeminen ja osallisuus, ja sen ydin rakentuu varhaiskasvatuksen arjen tarinoiden, kuvien, lasten, huoltajien ja työntekijöiden sitaattien ja kommenttien perustalle.

ME teimme tämän yhdessä. MINUN ääneni kuuluu tässä. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otimme painopisteeksi sen, kuinka toteutamme perusteiden määrittämät asiat käytännön arjessa. Työssään varhaiskasvattaja käyttää sekä valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa että paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa, jotka linkittyvät toisiinsa, mutta eivät kopioi toisiaan. Tavoitteenamme on elävä varhaiskasvatussuunnitelma, joka näyttää Janakkalan kunnan varhaiskasvatukselta ja toteutuu arjessamme hyvinvoivan lapsen, perheen ja työyhteisön hyväksi.

Varhaiskasvatussuunnitelman työstämisen polkumme on ollut monipuolinen ja antoisa. Polkua ovat olleet yhdessä rakentamassa lapset, huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö. Yhdessä tekeminen on lisännyt varhaiskasvatuksen yhteishenkeä. Huoltajien mielipiteitä ja ajatuksia varhaiskasvatuksesta on selvitetty sekä asiakaskyselyllä, että yksiköissä järjestetyillä vasutapaamisilla, joiden kautta olemme saaneet paljon ajatuksia ja tarinoita varhaiskasvatussuunnitelman rakentamiseen.

”Ei kaivata niinkään menetelmiä, vaan enemmänkin innostavia esimerkkejä ja arjen tarinoita siitä, miten asioita on tehty. Niistä ihmiset löytävät sekä uusia työn tekemisen tapoja että myös vinkkejä menetelmien käytöstä.”

Kasvattajan kommentti

Lasten mielipiteitä ja näkemyksiä hyvästä varhaiskasvatuksesta on selvitetty erilaisten kyselyiden ja toiminnallisten tehtävien avulla. Henkilöstön osalta varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin on sisältynyt monipuolisesti koulutuksia, tapaamisia ja erilaisia työryhmiä, joihin on päässyt osallistumaan kattavasti koko henkilökunta. Lisäksi henkilöstöllä on ollut mahdollisuus tuottaa varhaiskasvatussuunnitelmaan omia tarinoita ja ajatuksia varhaiskasvatuksen laadukkaasta ja värikkästä arjesta. Uskomme, että tämä matka on edesauttanut varhaiskasvatussuunnitelmaan sitoutumisessa jo ennen kuin se on ilmestynyt kirjallisessa

¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 14

muodossa. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman valmistuminen on toki vasta yksi askel. Kehittäminen, työtapojen tarkastelu ja lapsen mahdollisimman hyvän arjen tavoittelu jatkuvat aktiivisena koko ajan.

Paikallisessa suunnitelmassa on huomioitu Janakkalan kunnan esiopetussuunnitelma, perusopetuksen opetussuunnitelma, esiopetuksen oppilashuoltosuunnitelma 2018-2019 (joka sisältää myös varhaiskasvatusta koskevan kiusaamisen ennalta ehkäisemisen suunnitelman), Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset, Varhaiskasvatuksen ruokailusuositus, Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen turvallisuusopas sekä Janakkalan kulttuurikasvatussuunnitelma. Janakkalan varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä, ja se kattaa niin kunnallisen kuin yksityisenkin varhaiskasvatustoiminnan kaikkine toimintamuotoineen. Yhteistyötahojen edustajilta (esiopetuksen henkilöstö, sivistystoimen kehittämispäällikkö, alakoulujen rehtorit, sosiaali- ja terveyden huollon yhteistyökumppanit, kulttuurituottaja, liikuntapäällikkö, seurakunnan lapsityönohjaaja) on pyydetty kommentteja varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön ja painopisteisiin.

Janakkalan varhaiskasvatussuunnitelma on varhaiskasvatuksen työtä velvoittava ja sitä arvioivat henkilöstö, lapset ja huoltajat. Laadukas varhaiskasvatus rakennetaan yhdessä. Pedagogisella keskustelulla, arvioinnilla ja kehittämisellä varmistamme varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen.

Janakkalan kunnan sivistyslautakunta on hyväksynyt tämän varhaiskasvatussuunnitelman 22.5.2019.

Janakkalan varhaiskasvatussuunnitelmaa ovat olleet laatimassa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstö sekä esimiestämi. Tarinoita, kommentteja ja ajatuksia ovat henkilöstön lisäksi tuottaneet lapset ja heidän huoltajansa.

Vasutyöryhmä: Eija Ahlgren, Anneli Tuuliainen, Minna Tuominen, Piia Liuha-Hyvönen, Marika Enckell, Niina Auraste, Terhi Hakala, Outi Mikkola, Jaana Finska, Johanna Jalli-Karimäki, Riitta Ranta, Elina Kataja

Vasutyöryhmän varajäsenet: Anne Anamo, Nanne Kaleva, Riikka Leppäaho, Anu Nieminen, Riikka Sammal-Mäkinen, Tuula Siivo, Anu Pajunen, Minna Koivula, Johanna Kuusi, Johanna Tauru

Yksityisen varhaiskasvatuksen edustajat vasutyöryhmässä: Maria Lehtinen, Mari Pelkonen-Mutanen, Paula Honkasalo, Satu Ericsson, Katja Nieminen, Päivi Suomela, Päivi Kiuru

Osallisuusverkosto: Jaana Finska, Kaisa Kilpinen, Johanna Jalli-Karimäki, Hanna Vähäkangas, Anna Perho, Päivi Lähtenmäki, Arja Seppälä, Riitta Ranta, Elina Kataja

Vasun päivitystyöryhmä: Jaana Finska, Päivi Heinämäki, Mervi Kivinen, Minna Koivula, Anu Nieminen, Anu Pajunen, Kristiina Palomäki (yksityinen varhaiskasvatus), Mari Purhonen, Nina Seppä, Riitta Ranta

Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessista vastasivat vuosina 2016-2017 Janakkalan varhaiskasvatuksen pedagoginen johtaja Riitta Ranta ja vasutyön seudullinen (Hämeenlinna, Hattula, Janakkala) projektikoordinaattori Elina Kataja. Prosessiin saatiin tukea Opetushallituksen kehittämishankerahoituksesta.

Vasun päivitysprosessista 2018 – 2019 vastasi varhaiskasvatuksen pedagoginen johtaja Riitta Ranta.

Huoltajat arvostavat lapsensa varhaiskasvatuksessa...

”Lapsi nauttii erityisesti kun hyvä kaveri on päiväkodissa. Kaverit on kaikkein tärkeintä.”

”Ystävyyden vaaliminen, tunteiden tunnistaminen ja säätely, myönteisyys ja kannustaminen, leikkien kautta oppiminen, omatoimisuus. Miten muiden kanssa käyttäytyään, ollaan ystävällisiä, osataan tulla toimeen kaikkien kanssa, puhumalla hoidetaan kinat ja erimielisyydet.”

”Lapsi kertoo kotona mukavista aikuisista ja niiden kanssa tehdyistä jutuista. Joskus se voi olla pelkkä hymy tai hassu juttu, jonka aikuinen on kertonut.”

”Haluan säilyttää lapsilähtöiset puuhastelut ja leikin kautta oppimisen, hyvän lämpimän tunnelman, jossa lapsi huomioidaan.”

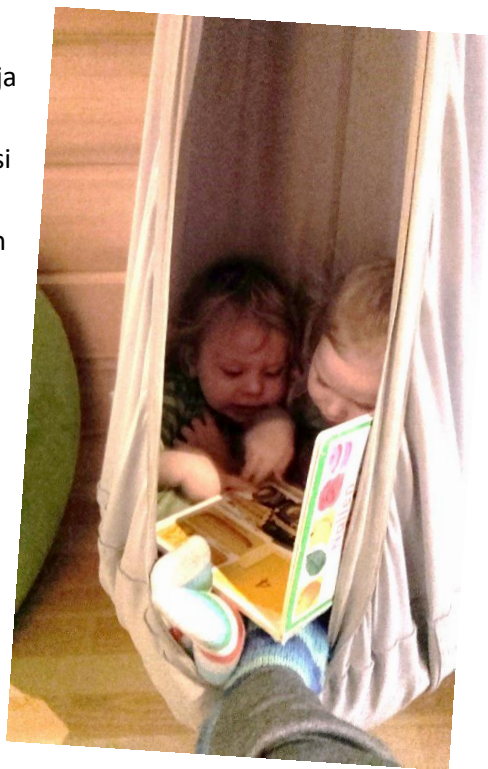
Me päiväkotien ja perhepäivähoidon kasvattajat haluamme varhaiskasvatuksessa vaalia...

Lapsen elämässä haluan vaalia...

- tunneilmaisua, turvallisuutta, lohtua, lämpöä, hellyyttä, kiireettömyyden tunnetta, kaverisuhteita
- lapsen ja aikuisen lämmintä, avointa ja välitöntä suhdetta
- yksilöllisyyttä, aitoa iloa ja innostumista, lapsenmielisyyttä, hauskuutta, ainutkertaisia hetkiä arjessa, mielikuvitusta, tutkimisen ja löytämisen iloa, itseoppimista, omaa ajattelua, iloista mieltä, uteliaisuutta, sosiaalisia taitoja
- oman äänen kuulluksi tulemistä, molemminpuolista kunnioitusta, itsemääräämisoikeutta, lapsen oikeuksia, leikkiä, laulua, iloa, oppimisen riemua, tiedon jyvää, luovuutta, spontaanisuutta, omia toiveita
- oikeudenmukaisuutta, rehellisyyttä, avoimuutta, uteliaisuutta, omaa kulttuuritaustaa
- mahdollisuutta kasvaa ehjäksi aikuiseksi

Lupaam sinulle lapsi, että...

- reflektoin toimintaani sekä tarkastelen uusin silmin vanhoja opittuja tapoja ja mahdollisesti tarpeettomia sääntöjä
- ohjaan sinua omaan ajatteluun ja nostan sinun ääntäsi kuuluville, annan sinun omille ajatuksillesi enemmän tilaa
- huomaan sinun kiinnostuksen kohteesi ja muutan toimintaa herkemmin sinulle sopivaksi
- olen läsnä ja tartun sinusta kumpuavaan iloon
- huolehdin sinusta – olen luotettava, turvallinen, lämmin, kuunteleva ja läsnäoleva aikuinen, olen kiinnostunut sinulle tärkeistä asioista ja tarjoan sinulle monipuolisen oppimisympäristön
- tarjoan sinulle omalta osaltani positiivisia varhaiskasvatusmuistoja, joita voit muistella hyvillä mielin aikuisena
- teen parhaani, jotta sinä saat turvassa ja rauhassa kasvaa ja kokeilla omia rajojasi ja taitojasi
- heittäydyn entistä paremmin leikkeihin ja sitä kautta uuden oppimiseen
- rohkaistun nostamaan tiimissä kehittämiskohteeksi lapsilähtöisempää arkea ja pedagogiikkaa
- pysähdyn, kuuntelen ja opettelen huomioimaan sinut aktiivisena toimijana
- huomaan hyvän jokaisessa lapsessa ja tuen sitä
- ajattelen asiat sinun näkökulmastasi ja kohtaan sinut arvostaen
- teen asioita kanssasi pitkin päivää yhdessä ja takaan sinulle paljon keskeytyksetöntä leikkiäikää
- opettelen heittäytymään enemmän juuri tähän hetkeen!

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman prosessi

Perhe saa päätöksen varhaiskasvatuspaikasta

- Perhe ottaa paikan vastaan kirjallisesti
- Huoltajat ja varhaiskasvatusryhmän henkilöstö sopivat yhteisen ajan aloituskeskustelulle

Aloituskeskustelu

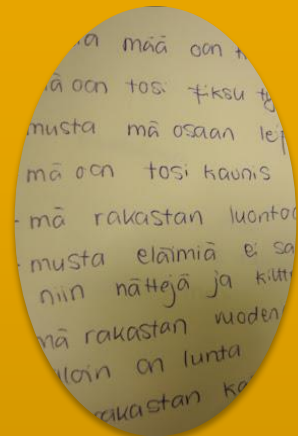
- Aloituskeskustelu käydään (pääsääntöisesti) lapsen kotona
- Aloituskeskustelussa huomioidaan lapsen ja perheen odotukset ja ajatukset varhaiskasvatukselle. Huoltajat ja lapsi kertovat kasvattajalle lapselle tärkeistä asioista, henkilöistä ja elämästä kotiloissa. Keskustelussa käydään läpi huoltajien kasvatuseriaatteita ja toiveita yhteistyöstä.
- Perheeltä saatu tieto jaetaan lapsen tulevien kasvattajien kesken ennen varhaiskasvatuksen aloittamista

Tutustuminen varhaiskasvatusryhmään

- Lapsi tutustuu yhdessä huoltajan kanssa lapsiryhmään ja sen toimintaan
- Tutustumisjakson pituus määritellään huoltajien ja henkilöstön kesken
- Tutustumisen ajalta ennen varhaiskasvatuksen varsinaista aloitusta perhe ei maksa asiakasmaksua

•Varhaiskasvatuksen aloitus

Varhaiskasvatussuunnitelma -keskustelu (lapsen vasu)

- Ensimmäinen lapsen vasukeskustelu käydään 3 kk sisällä hoidon aloituksesta
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on lapsuutta arvostava, lasta kannatteleva ja positiivinen kertomus hänen ainutlaatuisuudestaan. Suunnitelmaan kootaan, mitä tietoja ja taitoja lapsella jo on, mitä lapsi on juuri opettelemassa ja mitkä asiat häntä kiinnostavat.
- Lapsi on mukana suunnitelman tekemisessä. Lapsen osallisuus voidaan toteuttaa kuvien, videoinnin, haastattelujen tai kysymysten muodossa joko jo ennen vasukeskustelua tai sen yhteydessä
- Kasvattajat ja huoltajat sopivat ja kirjaavat, miten lapsen oppimista ja kasvua tuetaan varhaiskasvatuksessa ja kotona. Suunnitelman toteutumista arvioidaan ja päivitetään vähintään kerran vuodessa

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa jo aloituskeskusteluvaiheessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Perheen ajatuksia ja toiveita kuullaan, heidän kysymyksiin vastataan ja yhteisesti sovitut asiat kirjataan aloituskeskustelulomakkeeseen. Aloituskeskustelussa käydään keskustelua myös lapsen terveydentilasta ja mahdollisesta lääkehoidon tarpeesta. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan suunnitelma lääkehoidon antamisesta, joka liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa, voidaan sekä suunnitelmaa lääkehoidolle että kieleen, kulttuuriin sekä katsomuksiin liittyviä asioita päivittää ja tarkentaa tarpeen mukaan niin perheen kuin varhaiskasvatuksen aloitteesta mikäli tulee esiin uusia sovittavia asioita. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat siitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan myös lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen.

Päiväkodeissa varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien (=vasu) laadinnan, toteutuksen ja seurannan kokonaisuudesta:

- Lasten vasuihin valmistaudutaan tiimissä hyvin opettajan johdolla
- Vasukeskustelun ytimet avataan tiimissä keskustelun jälkeen
- Sovitut toimenpiteet muodostavat tiimin konkreettiset toimintatavat.

Perhepäivähoidossa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnasta vastaa perhepäivähoitaja, joka saa työhönsä tukea pedagogiselta johtajalta tai konsultoivalta varhaiskasvatuksen erityisopettajalta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen.²³

Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.⁴

² Varhaiskasvatustilain (540/2018) 40-41 §

³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 11

⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 11

Varhaiskasvatuslaki

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on...

Edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia

Tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista

Toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset

Varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö

Turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä

Antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa

Tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä

Kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen

Varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin

Toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen kaikkia toimintamuotoja ohjaavat valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä kunnan oma varhaiskasvatussuunnitelma. Henkilöstön osaamiseen ja sen kehittämiseen laaditaan vuosittain koulutussuunnitelma, joka tukee tavoitteellista ja jatkuvaa varhaiskasvatuksen kehittämistä. Janakkalan varhaiskasvatusta peilataan jatkuvasti ohjaavien opetussuunnitelmien tavoitteisiin ja sisältöihin kaikissa toimintamuodoissa.

PÄIVÄKODIT Päiväkodeissa varhaiskasvatusta toteutetaan kasvattajatiimeissä, joihin kuuluvat varhaiskasvatuksen opettajat ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajat sekä lapsiryhmän tarpeiden perusteella ryhmäavustajat.

PERHEPÄIVÄHOITO Perhepäivähoito on ohjattua, suunnitelmallista ja tavoitteellista varhaiskasvatusta, joka tapahtuu joko perhepäivähoitajan omassa kodissa tai ryhmäperhepäivähoitokodissa.

UUOROHOITO Vuorohoitoa järjestetään tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssä käynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoidolla tarkoitetaan arkisin klo 18.00 – 06.00 välistä aikaa sekä viikonloppua.

YKSITYISTEN PALVELUNTUOTTAJIEN JÄRJESTÄMÄ VARHAISKASVATUS

Kunnallisen palvelutuotannon lisäksi Janakkalassa toimii yksityisiä päiväkoteja, ryhmäperhepäivähoitokoteja ja perhepäivähoitajia. Jokaisella yksityisellä toimijalla on, kuten kunnallisillakin toimijoilla, ryhmän opetussuunnitelma päiväkotiryhmissä tai perhepäivähoitoryhmän pedagoginen suunnitelma perhepäivähoidossa.

KOTIHOIDONTUKI, YKSITYISEN HOIDON TUKI JA PALVELUSETELI Janakkalassa perheillä on mahdollisuuksia järjestää lapsensa varhaiskasvatus eri tavoin. Käytössä on kunnallisen varhaiskasvatuksen lisäksi lakisääteinen kotihoidon tuki ja yksityisen hoidon tuki sekä kunnan palveluseteli. Palveluseteli on käytössä kerhotoiminnassa ja yksityisessä varhaiskasvatuksessa.

2. Lapsi on oman elämänsä tähti

Lapsuus on arvokas ja merkityksellinen aika ihmisen elämässä – se on arvojen ja persoonallisuuden muotoutumisen aikaa. Jokaisella lapsella on oikeus kunnioitukseen, arvostukseen omana itsenään, ainutlaatuisuuteen, erilaisuuteen sekä omaan kasvun rytmiin ja kehitykseen. Lapsi on aktiivinen tiedonrakentaja, osaaja ja toimija. Lapsi on loputtoman utelias, ja hänen kysymyksensä ovat tärkeitä ja merkityksellisiä. Itse kokeilemalla, keksimällä ja tutkimalla löytyvät tärkeimmät polut kasvuun kokonaiseksi ihmiseksi. Kasvattajan tehtävä on rohkaista lasta löytämään kaikki mahdollisuutensa. On tärkeää saada vahva kokemus omasta arvostaan, jotta voisi itse arvostaa muita. Lapselle tulee osoittaa, että hän on arvokas riippumatta ominaisuuksistaan, kyvyistään tai onnistumisistaan.

Arvojen perusta, moraalinen kehitys ja omantunnon herääminen kehittyvät vuorovaikutuksessa ja sellaisessa ilmapiirissä, jossa lapsi kokee itsensä rakastetuksi ja arvokkaaksi. Tunnekokemuksien, mallien ja esimerkkien kautta kasvattaja auttaa lasta selventämään, jäsentämään ja soveltamaan omia ajatuksiaan, arvopohdintojaan ja tunteidensa käsittelyä.

Varhaiskasvatuksen arvoperusta

Kasvatuksen tehtävänä on siirtää hyvää ja arvokasta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina⁵ ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁶, varhaiskasvatuslain⁷ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁸.

Varhaiskasvatuksen arvot ovat lapsuuden itseisarvo, ihmisenä kasvaminen, lapsen oikeudet, yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus, perheiden monimuotoisuus sekä terveellinen ja kestävä elämäntapa. Jotta toiminnan kehittyminen on mahdollista, työyhteisöjen tulee nähdä oma toimintansa sellaisena kuin se todellisuudessa toteutuu, ei sellaisena kuin se halutaan ideaalina nähdä. Ilman kriittistä reflektointia painotukset muuttuvat todellisuudessa eri järjestykseen, arvo voi olla ”painavin” ajatuksissa, mutta arjessa sille annetaan vähiten aikaa. Arvopohdinnan tulee olla jatkuvaa, ettei arvoista tule itsestään selvyyksiä ja arjessa näkymättömiä, vaan niin, että ne vaikuttavat jokapäiväisissä valinnoissa ja ohjaavat käyttäytymistä.

Huoltajat nostavat tärkeinä arvoina...

”Uskallus esittää omia ajatuksia ryhmässä, rohkeutta kohdata uusia, asioita ja tilanteita.”

”Sosiaalisia taitoja, ryhmässä oloa, myös omien mielipiteiden julki tuomista, toisten kunnioittamista, erilaisuus on rikkaus!”

”Leikkimielisyyttä ja positiivista asennetta niin, että se jatkuisi koko elämän.”

”Toivon, että lapseni oppisi varhaiskasvatuksessa suhtautumaan maailmaan avoimin mielin ja luottavaisesti.”

⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 20

⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

Kiva kun oot täällä

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä⁹.

”Aito kohtaaminen, syli ja läheisyys, kuinka tärkeää se on.”

”Ryhmä oli energinen ja liikunnallinen. Heitä kiinnosti liikunta, ei penkillä istuminen, eikä kynä-paperi-työskentely. Ajattelin, että toiminta pitää suunnitella ja toteuttaa siten, että siinä huomioidaan nämä vauhdikkaat lapset ja lähtökohtana oli toiminnallinen oppiminen. Pelasimme sählyä ja jalkapalloa, talvella luistelimme ja hiihdimme - jos intoa löytyi, kaksikin kertaa päivässä. Liikuntahallissa teimme temppuratoja, leikimme liikuntaleikkejä. Teimme retkiä metsiin ja lähiympäristöön. Huomioimalla lasten kiinnostuksen kohteet ja kuuntelemalla heidän toiveitaan sain heidän luottamuksensa. Liikuntaleikkien ja pallopelien avulla lapset oppivat sosiaalisia taitoja, toisten huomioon ottamista, sääntöjä, pettymyksen sietämistä. Sain ujutettua liikuntapainotteisiin, toiminnallisiin hetkiin kirjaimia, numeroita, musiikkia, käden taitoja jne. Uskon, että lapset nauttivat ja oppivat enemmän kuin jos olisin ”pakottanut” heidät kynä-paperi-työskentelyyn pöydän ääressä.”

Henkilöstön ajatuksia...

”Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi; ristiriitatilanne esim. hakutilanteissa, jolloin sekä huoltajalla kuin lapsellakin olisi asiaa. Olen pohtinut sitä, osataanko huomioida lapsi tasavertaisesti aikuiseen verrattuna. Aikuinen sanoi lapselle, että ”odota hetki”. Lapsi: ”Miksei nyt heti, kun sun hetki on niin kaukana?”

”Lapsen kokemus, että tulee hyväksytyksi omana itsenään. Hiljaisillekin oikeus olla äänessä, toisaalta mahdollisuus olla myös osallistumatta ja olla hiljaa.

”Pienellä ryhmällä esim. metsäretkellä tosi hiljainenkin lapsi saattaa muuttua ihan täysin ja uskaltaa ilmaista itseään. Pienryhmässä toimimista tulisi vahvistaa, että lapsi tulee paremmin kuulluksi ja nähdyksi. Pienryhmätoimintaan liittyen pieni lapsi totesi: ”Kiva, kun nyt ehtii puhua”.

”Lapsille lauletaan laulua ”kiva kun oot täällä”. Yhdessä iloitaan siitä, että lapsi on tullut päiväkotiin.”

”Lapsuuden itseisarvon kunnioittaminen näkyy esimerkiksi lapsen toiminnan dokumentoinnissa. Kun lapsista otetaan kuvia heidän tehdessään erilaisia asioita ja katsellaan kuvia yhdessä lasten kanssa, laitetaan näkyville myös huoltajille, viestitään samalla, että sinun toimintasi päiväkodissa on merkityksellistä.”

⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 20

Yhdessäoloa kasvun maisemissa

Ihmisenä kasvamisen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään¹⁰.

Tarvitaan aikuisia, jotka...

...ovat kiinnostuneita lapsista, näkevät heidät ja kuuntelevat heitä. Lapsi, jota kuunnellaan, oppii itsekin kuuntelemaan toisia ihmisiä

...antavat lapselle sopivasti haasteita ja auttavat häntä ylittämään aikaisempia rajoja.

...osoittavat kiintymystä, välittämistä ja huolenpitoa.

...osoittavat lämpöä, läheisyyttä, turvallisuutta, kuulluksi tulemistä, syliä, pysyvyyttä, yhdessäoloa, empatiaa ja huolenpitoa.

Lapsilla on sisäistä voimaa ja tahtoa kasvamiseen. Lapsen luontaista innostusta ei tule latistaa. Lapset rakentavat maailmaansa ja samalla omia arvojaan yhdessä aikuisten kanssa. Lapsella on tärkeitä kysymyksiä, joita hän haluaa pohtia yhdessä muiden kanssa. Onnistumisen kokemukset, kokeilu ja erehdysten hyväksyminen ja niiden kautta oppiminen ovat osa ihmisenä kasvamisen prosessia, ja niiden kautta harjaannutaan tekemään itsenäisiä valintoja ja valmiutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.

Aito vuorovaikutuksellinen ihmissuhde luo pohjan sellaiselle luottamukselle, joka sallii lapsen ilmaista koko tunnekirjonsa. Saadessaan ilmaista tunteensa lapsi tulee niistä tietoiseksi ja siten myös oppii hallitsemaan itseään ja tunteitaan. Lapsen omien kokemusten kautta kehittyy kyky tuntea myötätuntoa ja ymmärtää toisen ihmisen kokemuksia. Yksilöllisyyden itseisarvo edellyttää, että yhteisössä on olemassa yleispätevät yksilöstä riippumattomat eettiset arvot ja normit. Säännöt ja normit mahdollistavat, että lapsi voi toimia yksilönä ryhmässä. Vertaispalautteen saaminen on tärkeää. Puhe ohjaa ajattelua. Lapset oppivat ottamaan vastaan hyvää palautetta ja antamaan sitä itse.

Ryhmäytyminen, yhteisökasvatus, ryhmässä oppiminen on varhaiskasvatuksemme erityinen tehtävä.

¹⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 20

Oikeus vaikuttaa elämäänsä

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita¹¹.

Kasvattajien ja lasten jakautuminen pienryhmiin on luonteva arjen toimintatapa, joka mahdollistaa lapsen kuulluksi tulemisen. Lapsiryhmän jakaminen teknisesti pienempiin ryhmiin ei sinällään riitä, vaan pienryhmien sisällä tapahtuva lapsen kuuleminen, kohtaaminen, hänen aloitteisiinsa vastaaminen ja havainnoinnin mahdollisuus ovat niitä perimmäisiä arvoja, joihin pienryhmätoiminnalla pyritään. Niin ikään tulee miettiä sitä, millä perusteilla pienryhmät muodostetaan, ja miten pienryhmät ja jo niiden muodostuminenkin tukevat lapsen osallisuutta, ystävyyssuhteita ja mielenkiinnon kohteita.

”Turvallinen ja lämmin ilmapiiri edistää lapsen itseilmaisua ja oikeuksien toteutumista. Ryhmäämme on pyritty tietoisesti rakentamaan vahva kehumisen ja kannustamisen ilmapiiri. Kun kaksivuotias muutaman minuutin äheltämisen jälkeen saa itse kengän jalasta pois, asiasta iloitaan yhdessä kehuin, ylävitosin ja aplodein. Lapsia kannustetaan kannustamaan myös toisiaan.”

Kasvattajan kommentti

Lapsella on oikeus...

...oppia leikkien, iloita oppimastaan sekä osallistua oppimisympäristön rakentamiseen ja toiminnan suunnitteluun. Mitä paremmin tunnemme ryhmämme lapset ja heidän tapansa oppia, sitä paremmin pystymme tarjoamaan juuri heille sopivia oppimisen paikkoja ja tarttumaan heidän mielenkiinnon kohteisiinsa.

...hyvään huolenpitoon.

...että hänet huomioidaan juuri sellaisena kuin on. Ja, että aikuiset huomaavat nimenomaan kaiken sen hyvän, mitä hänessä on.

...omiin käsityksiinsä, vaikka ne tuntuisivatkin aikuisen näkökulmasta hassuilta tai ”virheellisiltä”.

...kasvaa ja kehittyä omaan tahtiinsa. Liian aikainen eteneminen vie lapsen mahdollisuuden itse oivaltaa.

...työrauhaan, omaan pohdiskeluun ja tietoon. Jotkut tarvitsevat enemmän saavuttaakseen saman verran.

...omiin tunteisiinsa. Vaikka lapsi tarvitsee aikuisen apua pukeakseen tunteensa sanoiksi, lapsi kuitenkin itse viime kädessä parhaiten tietää, miltä hänestä tuntuu. Autetaan lasta tunnistamaan ja arvioimaan erilaisia tunteita sekä ilmaisemaan niitä. Välittävässä ilmapiirissä lapsi voi kokea syvimmätkin tunteensa mielekkäiksi ja perustelluiksi.

¹¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 21

Lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin

”Lapsi kysyi, koska me pidetään lasten palaveri. Palaveriin valittiin puheenjohtaja ja lapset saivat kertoa omia toiveitaan ja ideoitaan sekä kertoa myös kurjista asioista (esim. tönimisestä).”

”Joskus kyse on hyvin pienistä asioista. Jos lapsi on askarrellut jotakin, saa hän itse päättää, jääkö askartelu päiväkodille vai viekö lapsi sen kotiin. Miksi kasvattaja päättää, jääkö se sinne vai ei.”

”Pienen vuorohoitolapsen kanssa valitaan nukkumaanmenoaika yksilöllisesti lapsen sen hetkinen vireystila huomioiden. Jos päiväunet ovat sinä päivänä olleet pitkät ja illasta lapsi on virkeä, hän jaksaa olla valveilla kotiin siirtymiseen asti ja pääsee omaan sänkyynsä unille.”

”Olen perhepäivähoitajana kysellyt lapsilta, mitä haluaisivat tehdä ja onko esim. toiveita ruuan suhteen. Tärkeää on tarttua hetkeen eli aikuinen ottaa lasten ideat ja hetkessä tulleet toiveet huomioon.”

”Monet pedagogiset menetelmät eivät toteuta lapsen oikeuksia, mikäli menetelmää toteutetaan liian jäykkänä ja joustamattomana. Tärkeää on aina katsoa ensisijaisesti sitä lasta ja katsoa, mitä se tästä saa – vai saako mitään. Joustaminen, lapsen kuuleminen, lapsen mielenkiinnon kohteisiin ja aloitteisiin tarttuminen ja ennen kaikkea se kunnioitus lasta kohtaan – siitä se lähtee.”

Lasten oikeuksien perusta on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa, joka sitoo jokaista lasten kanssa toimivaa aikuista.

”Lasten oikeuksissa on kyse pienistä asioista, ennen kaikkea kuuntelusta, kunnioituksesta ja toisen asemaan asettumisesta, usein niin, että aikuinen asettuu lapsen asemaan. Joku on hitaampi ja verkkaisempi, ja hoputtamisen sijaan mun tehtävänä on antaa sen tehdä omassa tahdissaan. Tai turhien sääntöjen kyseenalaistaminen, kuka sen päättää, miksi maito annetaan vasta leivän kanssa, tai voiko leivän syödä ennen ruokaa – kuka sen määrittää, että se on tärkeää? Miksi lapsi ei voi itse opetella miettimään, missä järjestyksessä on paras ruokansa syödä?”

”Ollaan kuin suuri perhe, johon on kiva kuulua”

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, huoltajien ja henkilöstön vuorovaikutuksessa¹².

Tavoitteena on tarjota yhdenvertaista varhaiskasvatusta, jossa jokainen luo sisällöllisesti rikkaan toteutuksen varhaiskasvatussuunnitelman hengessä. Tämä ei tarkoita, että kaikille lapsille tarjotaan samaa asiaa. Jokainen lapsi on erilainen, hänen rytminsä, tarpeensa, kiinnostuksensa, oppimisen tavat. Ainutlaatuisuus tulee tunnistaa kaikilla tasoilla ja osata hyödyntää sitä päivän eri toiminnaissa. Jokainen päiväkotijärjestelmä ja perhepäivähoitoryhmä on erilainen omine erityispiirteineen, mutta toiminnan taustalla arvotietoisuus on sama.

Lapsella on omat mielipiteensä ja ajatuksensa. Jokaisella on tärkeää saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin tai oman yhteisön sääntöihin, tehdä valintoja, antaa äänensä ja siten vaikuttaa toiminnan etenemiseen. On eri asia sitoutua toisten asettamiin ehtoihin kuin olla mukana rakentamassa niitä. Erilaisuuden tunnistaminen ja sen hyväksyminen ovat yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja moninaisuuden onnistumisen lähde.

”Olemme tehneet lasten kanssa leikkisäännöt, kuten ”annan kaverin pitää ottamansa lelun”, ”kysyn, voinko tulla leikkiin” tai kerätään lelut yhdessä”.

Kasvattajan kommentti

Kasvattajien ajatuksia...

”Tasa-arvo ei tarkoita tasapäistämistä, vaan yksilöllistämistä. Kaikkien ei tarvitse tehdä samoja asioita, ei samaan aikaan eikä samoja asioita ylipäätään.”

”Tasa-arvoisen tunnesuhteen edellytyksenä on, että kasvattaja ei kuvittele tietävänsä lasta paremmin, mitä hän haluaa, vaikka hän usein tietääkin, mikä on lapsen kehitykselle hyväksi.”

”Erilaisen kulttuuritaustan omaavilla ihmisillä voi olla hyvin erilainen tunneilmasto, joten lapsen mahdollisuudet tiedostaa ja ilmaista tunteitaan ovat osittain kulttuurisidonnaisia.”

”Sukupuolisensitiivisyys: Myös pojilla on oikeus leikkiä Frozen-prinsessaa mekot päällä. Lapselle sallitaan häntä kiinnostava toiminta sukupuolesta riippumatta.”

”Ruokapöydässä pohdimme lasten kanssa yhteisiä pelisääntöjä ja käymme keskustelua siitä, miten toimitaan ja miten ruokapaikat valitaan päivittäin niin, ettei kukaan jää yksin.

”Moninaisuutta arvostavan ilmapiirin luomiseen kuuluu olennaisesti se, että lasten kanssa keskustellaan avoimesti ja ikätasoisesti asioista, joihin he kiinnostavat huomiota ja jotka heitä ihmetyttävät. Ikään liittyvät eroavaisuudet askarruttavat lapsia. Jos nelivuotias ruokapöydässä ihmettelee, miksi yksivuotias saa syödä sormin, mutta hän ei saa, asia selitetään ja jutellaan lapsen kanssa niin, että lapsen on mahdollisuus ymmärtää.”

¹² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 21

Me ollaan perheitä kaikki

Perheiden monimuotoisuus

Lapsi on osa perhettä, jossa on omat tapansa, kulttuurinsa ja arjen perustoiminnot. Keskustelun ja varhaiskasvatuksen toiminnan näkyväksi tekemisen kautta löydämme yhteisen ymmärryksen lapsen kasvun ja kehityksen tueksi. Eritaustaisten perheiden kohtaamisessa kasvattajan oma suhtautuminen ja asenne on keskeisessä roolissa. Perheiden kunnioittamisen tulee ulottua keskinäisestä kohtaamisesta myös sen

Kasvattajien ajatuksia...

”Huomioidaan perheen uskonnolliset ja katsomukselliset vakaumukset ja niihin liittyvät toiveet. Luotan kasvatusyhteistyöhön, avoimuuteen ja keskusteluun perheen kanssa. Esim. joulu voi olla kriittinen, mutta kun käytännöt on perheen kanssa sovittu, niin homma toimii.”

”Ei tehdä erilaisuudesta numeroa, vaan se on arkinen osa elämää. Luotetaan avoimeen keskusteluun perheiden kanssa.”

”Päiväuniasioista ym. kuullaan perheen näkökulma ja pyritään huomioimaan se arjessa. Tärkeää on dialogisuus. Jos päiväunet on lyhennetty tuntiin, kysytään siitä tunnista, että muuttiko se yöunien pituutta, Ollaan aidosti kiinnostuneita, miten arki sujuu.”

”Omassa ryhmässäni on paljon lapsia, joiden äidinkieli on muu kuin suomi. Muutamien perussanojen opettelu perheen omalla kielellä helpottaa luottamuksen rakentamisessa ja kontaktin luomisessa. Muutamankin perussanan osaaminen on tapa osoittaa kiinnostusta ja kunnioitusta perheen omaa kieltä ja kulttuuria kohtaan.”

ulkopuolisiin keskusteluihin, esimerkiksi henkilökunnan keskinäisiin keskusteluihin. Tasavertaisessa kohtaamisessa ei paeta kielimuurin taakse, vaan löydetään keinot ylittää tämä muuri. Tulkin käyttö, kuvakommunikointi, valokuvat ja videointi ovat oivana apuna, jos yhteistä kieltä ei ole vielä muodostunut. Perheiden kohtaamisen käytännöt rakennetaan niin, että perheiden näkemys ja varhaiskasvatus yhdistyvät juuri heidän lapselleen luontuvaksi pedagogiikaksi.

Yhteisönä tutustumme toisiimme yhteisissä perheilloissa, erilaisissa tapahtumissa ja tempauksissa. Ei ole olemassa tyypillisiä perheitä tai tyypillisiä kulttuurinsa edustajia, **vaan on olemassa yksilöllisiä perheitä ja jokaisella omat tapansa ja oma kulttuurinsa.** Tiedostaminen alkaa omasta elinpiiristä ja avartuu vähitellen siten, että ihminen ymmärtää oman merkityksensä kulttuurin ja historian muodostumisessa.

Turvallista huolenpitoa ja iloista oppimista

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle¹³.

Kestävä kehityksen tavoitteena on tukea lapsen kasvua ympäristötietoiseksi, kestävä elämäntapaan sitoutuneeksi kansalaiseksi, joka tekee ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäviä ratkaisuja. Kestävä kehityksen kasvatuksen ja oppimisen tavoitteena on vahvistaa ja lisätä lapsen valmiuksia sekä halua toimia ympäristön ja ihmisen hyvinvoinnin puolesta.

Varhaiskasvatuksessa kestävä kehitys tarkoittaa käytännöllisiä asioita, kuten kaverista huolehtimista, lähiympäristön tutkimista ja kestävämpien arkikäytäntöjen oppimista. Olennainen osa kestävä kehitystä on lasten osallisuuden vahvistaminen siten, että lapset pääsevät osallistumaan päätöksentekoon ja kestävä kehityksen työn toteuttamiseen. Kestävä kehityksen periaatteisiin sisältyvät myös yhteisöllisyyden vaaliminen sekä lapsen oikeus mahdollisimman pysyviin ihmissuhteisiin sekä olosuhteisiin varhaiskasvatuksessa. Kestävä kehitys vaatii kasvattajalta arvojen ja toimintatapojen muutosta kohti kestävämpää elämäntapaa. **Kasvattajan herkyys, asenteet ja oma esimerkki kestävä kehityksen edistämiseksi ovat merkityksellisiä asioita.** Varhaiskasvatuksen kestävä kehitys vaatii koko kasvattajayhteisön yhteistä sitoutumista ja tavoitteellista toimintaa kestävä elämäntapaan kasvattamisessa.

"Ulkoilu ja luonnossa liikkuminen on merkittävä lapsen hyvinvoinnin edistäjä. Ulkoilemme paljon ja aikuiset osoittavat omalla esimerkillään, että ulkoilusta voi nauttia säällä kuin säällä, kun vain on sopivalla tavalla pukeutunut. Lähiympäristöön sijoittuvat puisto- ja metsäretket kuuluvat tiiviisti arkeemme. Metsää toimintaympäristönä arvosti myös kaksivuotias poika, joka kesken kävelymatkan metsän laitaa kulkiessamme hyppäsi pois pulkasta ja totesi: Minä menen mettään."

Arjessa terveellisen ja kestävä elämäntavan perusasioita harjoitellaan lukuisia kertoja päivässä: käsien pesu, hygieniä, ruoantähteiden lajittelu, mieti, paljonko jaksat syödä, roskien kerääminen pihalta ja luonnosta, jne. Lasten kanssa viedään kierrätysmateriaalit keräyspisteisiin ja käytetään askarteluissa myös kierrätys- ja luonnonmateriaaleja."

*Neljävuotias lapsi tuli innoissaan vessasta:
"Nyt mä näin kun ne käsipöpöt meni
lavuaariin." Olimme maallaneet sormiväreillä."*

¹³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 21

Olemme tehneet lasten kanssa turvallisuuskävelyitä, joissa kierrämme yhdessä tutun reitin liikenteessä. Lapset huomioivat reitiltä vaaranpaikkoja, kuten syvät ojat tai tien ylitys, joista pysähdymme pohtimaan, miksi se on vaaran paikka. Lapset ovat myös kuvanneet näitä paikkoja, joissa täytyy olla tarkkana. Kertaamme samalla liikennesääntöjä ja liikennemerkejä.

Turvallisuutta edistetään ehkäisemällä tapaturmia. Päiväkodeissa ja perhepäivähoitokodeissa on ajan tasalla olevat turvakansiot, joihin jokaisen työntekijän tulee huolellisesti perehtyä. Varhaiskasvatuksessa tehdään säännöllisesti poistumisharjoituksia lasten kanssa ja keskustellaan lasten tasoisesti, miten vaaratilanteissa toimitaan.

Kaikilla lapsilla on oikeus turvalliseen kasvu-oppimisympäristöön. Fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta ja pedagogisesta turvallisuudesta muodostuu kokonaisvaltainen turvallisuus.¹⁴

Fyysinen turvallisuus

- turvalliset tilat

Psyykinen turvallisuus

- kognitiot ja tunteet

Sosiaalinen turvallisuus

- osallisuus ja vuorovaikutus

Pedagoginen turvallisuus

- turvallisuuskasvatus

¹⁴ Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen turvallisuusopas 2019

Varhaiskasvatuksen ruokakasvatuksen

keskeisenä tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Ohjaus, kannustaminen ja aikuisten hyvä esimerkki vaikuttavat oleellisesti siihen, miten lapsi kehittyy monipuoliseksi ruokailijaksi. Lasten osallisuutta vahvistetaan ruokakasvatuksessa antamalla lapsen itse valita ja annostella ruokansa ikätasonsa mukaisesti henkilöstön kannustaessa häntä maistamaan. Lapselle annetaan mahdollisuus ilmaista mielipiteensä ruuasta ja ruokailusta. Varataan riittävästi aikaa ruokailuhetkiin ja kiireettömälle keskustelulle. Ruokailutilanne on rauhallinen ja turvallinen sekä tunnelmaltaan myönteinen.¹⁵

Tie makujen maailmaan käy positiivisuuden ja rohkaisun kautta. Lapset ovat mielellään mukana kattamassa pöytää ja kutsumassa kavereita ruokapöytään. Ruokailu on tärkeä yhteinen hetki, joka toistuu useita kertoja päivän aikana. Kasvattajien on tärkeä miettiä, miten ruokailussa tuetaan lapsen osallisuutta, omatoimisuustaitojen harjoittamista, itsetuntemuksen kehittymistä (mistä ruuasta pidän, mikä ei niin maistu, milloin maha on täynnä, jne.) ja miten ruokailutilanteisiin luodaan myönteinen, positiivinen ilmapiiri. Ruokailussa on oivat mahdollisuudet harjoitella kohteliaita ruokailutapoja ja keskustelukulttuuria oman pöytäseurueen kanssa. Kasvattajien tehtävänä on luoda ratkaisuja, joiden avulla ruokailusta muodostuu kiireetön, miellyttävä hetki, jossa opitaan samalla terveitä elämäntapoja. Kasvattaja ruokailee yhdessä lasten kanssa, kuuntelee ja keskustelee lasten kanssa. Tärkeää on yhteistyö huoltajien kanssa ja heiltä nousevat ajatukset oman lapsensa ruokakasvatuksesta.

Neljävuotias lapsi tuli välipalapöytään ja sanoi minulle: "Nyt olet kyllä unohtanut." Kysyin että mitä olen unohtanut. "No sen terveystiedelmän." Kerroin että tänään meillä on hedelmäsalaattia. Hän tuumasi: "Jaa, no kai sen voi niinkin syödä..."

"Viisivuotias lapsi pyysi kolmatta lasillista maitoa ja sanoin, että onpa sinulle tullut kova jano. Lapsi selitti minulle: Ei minulla ole ollenkaan jano mutta yksi hammas jo heiluu niin täytyy juoda maitoa, ettei kaikki hampaat putoa..."

¹⁵ Terveyttä ja iloa ruoasta – varhaiskasvatuksen ruokailusuositus 2018, 29, 35, 68 ja 76

Tavoitteen saavuttamiseen on monta karttaa

Oppimiskäsitys varhaiskasvatuksessa

Kasvattajan ABC

Oppimista tapahtuu joka hetki, päivittäisissä arjen tilanteissa kasvattajan ja ryhmän kannustamana.

Positiivisen kannustamisen kautta lapsen itsetunto kasvaa ja hän haluaa oppia lisää. Keskitytään vahvuuksiin – huomataan hyvät lapsessa!

Oppiminen perustuu toiminnallisuuteen, jossa lapsi pääsee ilmaisemaan itseään (liikkuen, tutkien, tehtäviä tehden).

Lapsi on osallinen omassa oppimisprosessissaan. Lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja kokemus-maailma ovat oppimisen ja toiminnan lähtökohta. Kasvattajan tehtävänä on ohjata lasta löytämään oma tapansa oppia.

”Ei ole yhtä mittaria, että kaikki opettelee saman asian, vaan voi opetella erilaisia asioita ja huomata, että jokainen osaa erilaisia taitoja: yksi osaa solmia kengän-nauhat, toinen osaa lukea.”

”Oppimisen paikat nousevat lapsista ja siitä elämästä, mitä he elävät. Eivät ne nouse silloin, kun aikuinen on ne ajatellut tai päiväjärjestykseen ne sijoittanut. Ne nousevat siitä elämästä, ja siihen pitää meidän osata tarttua.”

Kasvattajan kommentti

Lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää.¹⁶

”Minulla on perhepäivähoitoryhmässäni kaksi vuodenikäistä lasta. Talviliikunta ja liikkuminen ulkona on ollut haaste, kun ylös ei vielä osata nousta. Viime viikolla toinen heistä oppi nousemaan itse ylös. Kasvot loistivat ja hän keksi leikin tästä: heittäytyi lumeen ja nousi ylös. Tänään myös toinen hoksasi, miten ylös nousetaan. Samalla tavalla hän heittäytyi lumeen ja nousi aina uudelleen. Onnistumisen riemu oli todella aitoa! Arjen helmi minulle.”

¹⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 21-22

Lapset ovat aktiivisia oman elämänsä rakentajia, jotka elävät vuorovaikutuksessa ympäristönsä ja siihen kuuluvien toisten lasten ja aikuisten kanssa. Varhaiskasvatuksessa korostuu erityisesti lasten oman vertaisryhmän merkitys oppimisessa. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset ihmiset. Muun muassa pienryhmätoiminnalla turvaamme edellä mainittujen asioiden toteutumisen.

Oppiminen on elinikäinen prosessi, jossa lapsi nähdään osallisena omassa oppimisprosessissaan. Lapsen oppimisessa leikin merkitys on keskeinen. Lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja kokemusmaailma ovat oppimisen lähtökohtia. Keskeistä on kasvattajan aito läsnäolo ja lapsen kuunteleminen. Positiivisen kannustamisen avulla autamme lapsia oppimaan uutta sekä onnistumaan uusissa tilanteissa. Näin lapsen itsetunto kasvaa ja hän haluaa oppia lisää.

”Tartu hetkeen. Se on ainut, mikä meillä on tässä olemassa. *Läsnäolo, nähdään hetken mahdollisuudet ja ihanuus.”*

Lapsihaastattelu perhepäivähoidossa

<i>Millainen hoitaja sinulla on?</i>	<i>Kiva</i>
<i>Millaisia ovat kivat hoitokaverit?</i>	<i>Kivoja.</i>
<i>Mitä teette hoitopäivän aikana?</i>	<i>Ulkoillaan ja sisällä ollaan, syödään ja nukutaan. Pyöräillään.</i>
<i>Mikä on hoidossa mukavinta?</i>	<i>Keinuminen ulkona ja pyöräileminen.</i>
<i>Mikä on hoidossa tylsintä?</i>	<i>Toi, toi...no ei mikään.</i>
<i>Mitä uutta tahtoisit hoitopäiviin?</i>	<i>Mä tahtoisin enemmän niitä uusia hoitolapsia.</i>
<i>Mitä muuta haluaisit kertoa hoidossa olemisesta?</i>	<i>En halua.</i>
<i>Miltä isoveljestä vaikuttaa pikkusiskon hoidossa oleminen?</i>	<i>Tuntuu siltä, siskolla on turvallinen olo.</i>

”Kaikille tarjotaan myönteisiä ja positiivisia kokemuksia. Lähtökohta on, että lasten elämä tehdään sellaiseksi, että heillä on hyvä olla. Teenkö mä niin? Ajattelenko, että lapsen arki on mielekkäitä asioita ja mahdollisuuksia täynnä, vai ajattelenko mä ekana jotenkin negatiivisesti, että kyllä sen pitää oppia istumaan, kyllä sen pitää oppia kuuntelemaan ohjeita, kyllä sen pitää oppia olemaan hiljaa, kyllä sen pitää koulua varten... Tottakai se oppii. Oppii ohjeita, oppii istumaan, oppii kuuntelemaan, oppii huomioimaan toista. Mutta onko mun ajatus lähtökohtaisesti positiivinen ja sellainen, että rakennetaan lapselle mahdollisimman hyvä, kiva ja miellyttävä päivä, jossa on mahdollisuuksia oppia vaikka mitä, ja oppiminen on positiivinen, kiva asia, vai näenkö kaiken negatiivisuuden ja velvollisuuksien, ”pitää oppia” –vinkkelin kautta?”

Kasvattajan kommentti

”Vaikka kuinka tietäisi, että oppiminen tapahtuu parhaiten, kun se lähtee lasta kiinnostavista asioista, niin joskus sitä on niin itteensä täynnä, että haluaa vaan vetää sen oman juttunsa, vaikka ei ketään lasta edes kiinnosta. Siitä kun vielä pääsis eroon.”

Kasvattajan kommentti

”Opin, yritän, erehdyn, onnistun. Osaan. Onnistumisten ohella lapsia tulisi palkita ja kannustaa yrittämisestä ja sinnikkydestä, jotta he oppisivat vahvan ajatuksen siitä, että aina kannattaa yrittää ja että melkein kaiken voi oppia, kun sitkeästi harjoittelee.”

Kasvattajien ajatuksia...

”Miten huomaat lapsen mielenkiinnon? Se vaatii vuorovaikutusta ja sensitiivisyyttä.”

”Leikkitilanne: lapsille tulee ristiriita. Aikuinen puuttuu siihen sillä, että jos leikki ei onnistu, siirrytte eri leikkeihin, ja oppiminen estetään. Kuinka oppisimme näkemään ristiriidan lahjana ja mahdollisuutena?”

”Tulisi antaa kehuja ja kannustusta positiiviselle tekemiselle sen sijaan, että antaa tilaa negatiiviselle.”

”Minkälainen käsitys lapsella on omasta oppimisestaan? Pienelläkin lapsella on käsitys omasta oppimisestaan, mitä osaan ja mitä en, ja suotuisissa olosuhteissa lapsi voi mennä epä mukavuusalueelle ja ylittää itsensä. Myönteinen oppiminen ja positiiviset oppimiskokemukset ovat lähtökohta kaikessa.”

”Aikuisen heittäytyminen ja vertaisoppimisen tukeminen ovat avainasioita.”

”Yhdessä ensin harjoitellaan asioita, joita on tarkoitus myöhemmin osata yksin.”

”Keskustellaan yhdessä lasten kanssa, yhteisöllinen toimintakulttuuri. Vaaditaan tilaa ja kohtaamista vuorovaikutukselle, ei täytetä arkea merkityksettömillä sisällöillä. Täytyy olla aikaa keskustelulle ja lapsen mielenkiinnon kohteista lähtemiselle.”

Janakkalan varhaiskasvatuksen pedagogiset kärjet

Lapsen leikki lähtökohtana Kaiken toiminnan keskiössä on ja tulee olla leikki. Leikki on keskeinen tekijä lapsen oppimisen ja kasvun, vuorovaikutussuhteiden, viihtymisen sekä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta, ja sille tulee varata aikaa, tilaa, sallivuutta ja kasvattajan aktiivista huomiota ja arvostusta.

Lapsen osallisuus arjen rakentumisessa Kasvattajan etukäteen sisällöllisesti määrittämän toiminnan sijaan painopiste siirtyy lapsiin, heidän mielenkiinnon kohteisiinsa, aloitteisiinsa, ideoihinsa ja osallisuuteen – mahdollisuuksiin vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja varhaiskasvatuspäivän sisältöihin.

Oppimista tapahtuu joka hetki Jokainen hetki on merkityksellinen. Lapsi oppii, kokee ja kasvaa joka ikinen hetki, ja kasvattajina meidän tulee entistä enemmän oppia tarttumaan arjen esille tuomiin tilanteisiin, hyppäämään niihin ja rakentamaan yhdessä lasten kanssa niistä yhteiset, merkitykselliset arjen hetket.

Lapsen vahvuudet voimavarana Hyvinvoinnin ja positiivisen minäkuvan rakentumisen keskeinen tekijä on lapsen vahvuuksiin ja positiivisiin voimavaroihin keskittyminen.

Kuuntelua, kohtaamista ja kunnioitusta Nämä kolme K:ta luovat perustan niin kasvatukselle, kasvatusyhteistyölle huoltajien kanssa kuin henkilöstön keskinäiselle yhteistyöllekin.

Yhteinen suunnittelu, yhdessä tekeminen, yhdessä eläminen Varhaiskasvatuksen arjessa eletään, opitaan ja koetaan yhdessä lasten kesken sekä lasten ja aikuisten kesken. Arjen sisällöt rakentuvat yhteisessä keskustelussa lasten ja kasvattajien kesken ja keskiössä on yhteinen, monipuolinen ja sitoutunut tekeminen, leikin maailmaan ja satujen seikkailuihin sukeltaminen. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille, ja niin lapsia kuin kasvattajiakin kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan.

3. "Hei aikuinen, sähän oot kuin aarrearkku"

Kasvattajan tärkein tehtävä on kuunnella, ja siksi täytyy oppia vaikenemaan ja olemaan aidosti läsnä. Kuunteleminen johdattaa pohdiskelemaan, olemaan kutsuva ja avoin itselle ja muille; se on edellytys keskusteluun ja kasvuun.

"Omat lapseni menivät hoitoon syksyllä. Olen miettinyt, kuinka äärettömän paljon aikaa lapseni viettävät päiväkodin henkilökunnan kanssa. Yhtä kauan toisten lapset viettävät minun kanssani. Se on merkittävä asia, pitää miettiä, miten ajan heidän kanssaan käytän. Minä ja me olemme suuri osa heidän lapsuuttaan, heidän lapsuusmuistojaan. Millaisia muistoja me rakennamme?"

Kasvattajan kommentti

Millaista aikuista me lapset etsimme päiväkotiin?

"Vahva, että se voi pysäyttää riidat. Nainen, koska yleensä hoitotädit on naisia. Mies, koska se näyttää kivemmalta ja vahvemmalta. Sen pitää osata laskea, että se osaa laskea meidät lapset ja että se osaa opettaa meitä. Sen pitää olla käynyt eskarin. Sen pitää olla käynyt myös koulun. Sen pitää osata matikkaa, suomea, enkkuu, ruotsii ja historiaa. Sen pitäisi opettaa meitä lapsia, että meistä tulee kunnollisia aikuisia. Sen pitää osata lukea meille kirjoja. Sen pitäisi olla jonkun lapsen vanhempi. Sen pitäisi osata tehdä hyvää ruokaa ja pullaa. Sen pitäisi osata tehdä lettejä lapsille ja sille sais tehdä lettejä. Sellanen, joka leikkii lasten kanssa. Sellanen, joka opettaa meille kirjaimia. Sellanen, joka antaa lapsille vuoroja. Kiltti lapsille. Hyvä aikuinen."

Lapsi piirsi kuvaa hyvästä aikuisesta, jolla oli kolme käsiparia: "Se osaa ratkaista kolme riitaa kerralla, kun sillä on niin paljon käsiä. Sillä on nyrkkeilyhanskat, että se on vahvempi."

Lapsi ansaitsee aikuisen, joka haluaa antaa lapselle vain parasta.

Sinun työsi ja toimintasi on osa jonkun lapsuusmuistoja. Lämmin, kohtaava aikuinen voi olla jonkun lapsen elämässä se onnellinen sattuma, joka vaikuttaa pysyvästi elämään ja jota muistellaan lämpimästi vielä aikuisenakin. Niin ikään keskusteluissa on noussut esille työntekijöiden omia lapsuusaikaisia, yksittäisiäkin muistoja tilanteista, joissa työntekijä on kohdellut lasta epäkunnioittavasti tai nolannut lapsen, ja joissa katkera muisto on kantanut aikuisuuteen asti. **Millaisia muistoja sinä jätät?**

*Aikuiset olisivat ystävällisiä. Aikuiset hymyilevät. Aikuiset ovat mukana leikeissä. Aikuiset antavat ohjeita, opettaa ja neuvoo. Aikuiset on kilttejä ja hauskoja, ne voi vähän juksuttaa, hassutella ja hölmöillä. Aikuiset ei suutu. Aikuinen lohduttaa ja ottaa syliin jos sattuu. Aikuiset puuttuu riitoihin ja osaa pitää kuria. Aikuiset on hyviä opettamaan lapsia. **Aikuiset nauraa.** Aikuiset lukee mukavasti sadun ja nukuttaa ihanasti, laulaa unilaulun ja silittää, kun mennään nukkumaan. (Lasten kommentteja)*

Parhaimmillaan varhaiskasvatus voi antaa lapselle...

...mieleenpainuvia ja merkityksellisiä kokemuksia, hyviä, onnellisia muistoja

...uusia kavereita ja ihania kokemuksia, hyviä suhteita lapsen lähellä oleviin aikuisiin

...itseisarvon ja itsensä kunnioituksen

...idearikkaita päiviä, iloa ja riemua elämään

...turvallisen kasvuympäristön, uusien asioiden oppimista ja uskon toteuttamista rohkeasti omia ajatuksiaan, halujaan ja ideoitaan tulevaisuudessakin

...hyvän ja kestävän kasvupohjan, mistä ponnistaa elämään

(Kasvattajien kommentteja)

Kasvattajalle pohdittavaksi

Mitä huoneeseen tulee sinun mukanasasi?

Minkä lisäarvon sinä tuot lasten ja aikuisten yhteisöön? Entä työyhteisöön?

Millaisena aikuisena lapset sinut myöhemmin muistavat?

Millaisia lapsuusmuistoja sinä rakennat?

Hyvä kasvattaja tarjoaa lapselle **lämpöä, läheisyyttä ja luottamusta.** Asettaa turvalliset rajat, mutta kuulee myös lapsen ajatuksia toiminnasta ja tekemisestä. Kunnioittaa lasta, ottaa lapsen huomioon yksilönä ja tukee lapsen hyväksymistä omana itsenään. Huumoria, syliä ja kannustusta, yhdessä iloittamista ja oppimista. **Lämmöllä läsnä, tässä hetkessä.** (Huoltajien kommentteja)

"Haluan säilyttää motivoituneet, työstään tykkäävät, innostuneet ja lapsista aidosti välittävät aikuiset. He viettävät lapseni kanssa monta tuntia päivässä, useampana päivänä viikosta. Haluan, että lapsellani on parhaat mahdolliset aikuiset ympärillään silloin kun minä/toinen vanhempi ei siinä ole."

Huoltajan kommentti

5-vuotias sanoi minulle: "Hei, sähän oot kuin aarrearkku." Kysyin kuinka niin. "No kun sä aina keksit meille jotain kivaa."

Perhepäivähoitajan kommentti

Onnistunut työpäivä on yhteinen seikkailu

Huomioita toimintakulttuurista - työn kehittäminen oppivassa yhteisössä

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista¹⁷.

”Jokaisella tiimillä ja jokaisella työntekijällä täytyy olla mahdollisuus hyödyntää kaikkien vahvuuksia. Joustavuus ja luovuus täytyy päästää kukkimaan, eikä sitoa liian tiukoilla raameilla.”

Kasvattajan kommentti

Varhaiskasvatuksessa henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille. Toimintakulttuuriin vaikuttaa vahvasti kasvattajan persoona, jopa puhetyylillä, ilmeillä ja eleillä on merkitystä. Lapsille kaikki kohtaamiset ovat merkityksellisiä. Erityistä huomiota kannattaa kiinnittää lapsen vastaanottamiseen hoitoon tullessa, jotta lapsen hoitopäivä alkaa mahdollisimman hyvillä mielin. Aikuisen läsnäolo ja sensitiivisyys sekä jokaisen arjen hetken ja tilanteen pedagogisen merkityksen huomioiminen ovat hyvän varhaiskasvatuksen kulmakiviä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on lapsen etu. Kasvattajan on tärkeää ylläpitää positiivisuutta, iloa ja toivon näkökulmaa.

”Emme etsi esteitä, vaan löydämme mahdollisuuksia.”

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Lapsen etu on kaiken kehittämisen lähtökohta.

”Täytyy pysähtyä aina välillä aidosti miettimään toimintakulttuuria ja sitä, onko me tehty oikeita asioita ja millä tavalla me on tehty, kenen näkökulmasta oikeita asioita, ja vaikka olisi tehty hyvin, niin oltaisko voitu tehdä jollakin toisella tapaa paremmin.”

Kasvattajan kommentti

Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii erehtymisen. Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä eri tahojen palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen¹⁸.

¹⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 28

¹⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 29

Henkilöstö vastaa turvallisen ilmapiirin luomisesta ja ylläpitämisestä. Turvallisen ilmapiirin kautta voidaan rakentaa toimiva oppiva yhteisö, jossa lapsi uskaltaa kokeilla uusia asioita ja saa myös epäonnistua. Toimivassa yhteisössä henkilöstö oppii lapsilta, sekä lapset toisiltaan ja henkilöstöltä. Jokainen lapsi nähdään yksilönä ja heiltä tulleet ideat otetaan huomioon toiminnassa. Lapsi huomioidaan vahvuuksiensa kautta. Janakkalan varhaiskasvatuksessa arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Lapsia kasvatetaan arvostamaan itseään ja toisiaan. Toimintaa ja eri toimintatapojen toimivuutta arvioidaan ja kehitetään esimerkiksi kasvatuskumppanuuden, keskustelujen ja palaverien kautta. Henkilöstön kanssa käydään vuosittain henkilökohtainen ja / tai tiimikohtainen kehityskeskustelu.

”Lapsi on keskiössä, ja sen täytyy koskea jokaista henkilökunnan jäsentä, niin hoito- ja kasvatushenkilökuntaa kuin tukipalveluitakin. Joustavuus ja yhdessä tekeminen ovat avain toimivaan arkeen.”
Kasvattajan kommentti

”Pyydettyäessä autan lapsiryhmissä. Jos jollakin lapsella on huono päivä tai hän on surullinen, menen juttelemaan hänelle ja lohdutan. Lapsilta tulee aito palaute. Lapsia varten täällä päiväkodissa ollaan. Tykkään, että lapset tulevat juttelemaan minulle ja uskaltavat pyytää apua.” Laitoshuoltaja

”Jokainen voi osaltaan tukea lapsen hyvän päivän rakentumista – ammattinimikkeestä ja työtehtävistä huolimatta. Kuuntelen, yritän auttaa, hymyilen, olen ystävällinen.” Keittiön palveluvastaava

”Miksi teet näin. Mieti. Se kysymys pitäisi esittää itselleen vähän väliä. ”

”Ytimessä on lopultakin resurssien, tilojen, sääntöjen ja rakenteiden sijaan kasvattajan toiminta, kyky tarkastella ja kehittää omaa toimintaansa ja kohtaamisen taitoaan sekä asenne: Tasaisin väliajoin pitäisi kysyä, että haluatko sinä yhä tehdä tätä - tämä työ ei ole mikään itsestäänselvyys.”

Kasvattajan kommentti

”Sinä ammattilainen. Vasun toteutuminen tai toteutumattomuus on kiinni juuri sinusta.”

Kehittämisen keskiössä: ajatuksia kasvattajilta

Näenkö arjessa olennaisimman? Toisinaan ajatukset menee ihan missä vaan, mutta kun keskittyisi siihen arkeen.

Mennyt on mennyttä. Ei tarte miettiä, että jos mä en siellä jotain oppinut. Huomista kannata kauheasti vatvoa. Eletään tätä päivää, hetki kerrallaan.

Haasteet antavat mahdollisuuden kasvaa. Jos päivät olisivat aina samanlaisia, helppoja, tasaisia, ei ne antaisi ehkä mitään. Kun on haasteita, siinä kasvaa ihmisenä, työntekijänä, kaikkena.

Positiivisuus ja yhdessä tekeminen kantaa pitkälle, sekä rohkeus kokeilla erilaisia menetelmiä ja toimintamalleja sekä hyödyntää omaa luovuutta niiden toteuttamisessa.

Mikä säätelee meidän päivää – mistä päivärytmi rakentuu? Sen tarkastelu on olennaista. Tietty päivärytmi on tärkeää, mutta miten tiukka? Miksi kaikki pitää määrittää niin tarkkaan? Lapset kyllä kestävät muutoksia, ja elämää varten on hyvä opetella, ettei kaikki mene aina niin kuin on suunniteltu. Joustavuus ja väljyys antavat tilaa osallisuudelle ja hetkeen tarttumiselle, ellei arkea ole ohjelmoitu valmiiksi täyteen lapsen kannalta kenties täysin merkityksettömällä tekemisellä.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun, rohkaisee työyhteisöä kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria sekä tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa¹⁹.

Janakkalan varhaiskasvatuksessa johtaminen rakentuu jaetun johtamisen mallille, jossa päiväkotien johtajat ja palvelupäällikkö vastaavat asiakkuuksista sekä henkilöstö- ja talousjohtamisesta, pedagogiikasta vastaa varhaiskasvatuksen pedagoginen johtaja. Palvelusuunnittelija tukee varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia. Kaiken johtamisen ytimessä on lapsen hyvinvointi. Hyvinvoiva henkilöstö on lasten hyvinvoinnin yksi edellytys ja päiväkodin johtajilla on tärkeä rooli henkilöstön kuulemisessa, resurssien turvaamisessa ja työhyvinvoinnin ylläpidossa. Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtaja käy lapsiryhmissä toimintavuoden aikana havainnoimassa sekä keskustelemassa lasten, henkilöstön ja yksikön esimiehen kanssa. Jokaisella tiimillä on vähintään joka toinen viikko tiimipalaveri. Pedagoginen johtaja osallistuu tiimipalaveriin sovitusti. Lisäksi jokaisen tiimin kanssa käydään vähintään joka toinen vuosi tiimikehityskeskustelu, jossa arvioidaan tiimin pedagogista toimintaa. Pedagogisen johtamisen (vasujohtamisen) rakenteisiin kuuluvat myös pedagogisen johtajan, päiväkodin johtajan / palvelupäällikön ja konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan säännölliset palaverit.

Varhaiskasvatuksen henkilöstölle järjestetään säännöllisesti pedagogisia palaveriteita.

Päiväkodin johtaja kävelee päiväkodin käytävällä, vastaan tulee 6-vuotias poika, joka pysähtyy johtajan eteen ja kysyy: "Oletko sä missään töissä?" Ennen kuin johtaja ehtii hämmästykseltään vastata pojalle mitään, poika naurahtaa ja sanoo: "Heh, heh, et taida olla."

¹⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 29

Lapsi keskipisteessä, suu hymyssä

Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää²⁰.

Me näemme Janakkalassa nämä termit seuraavasti:

Pedagogiikka on

- ...tietoisia valintoja toiminnalle
- ...suunniteltua ja tavoitteellista toimintaa
- ...perusteltua kasvatustyön ohjausta ja oppimaan oppimista
- ...kasvatuksen, opetuksen ja hoidon yhdistämistä lapsen kasvua ja hyvinvointia tukevaksi toiminnaksi
- ...koko päivän pedagogiikkaa, jossa kasvattajalla on tieto varhaiskasvatuksen tavoitteista, mutta toiminta lähtee lapsista – tartutaan hetkiin ja nähdään oppimisen mahdollisuudet jokaisessa hetkessä
- ...varhaiskasvatusyhteisön yhteinen punainen lanka, jossa lapsen vahvuudet, osallisuus ja yksilöllinen huomioiminen nähdään tärkeänä osana lapsilähtöistä pedagogista toimintaa.

Kasvatus on

- ...varhaiskasvatuksen perusta
- ...jatkovaa vuorovaikutusta, liittyy jokaiseen vuorovaikutustilanteeseen
- ...yhteistyötä, jossa huomioidaan lapsi psyko-fyysis-sosiaalisena kokonaisuutena
- ...jokahetkistä kannustavaa ohjausta
- ...arvoihin perustuvaa lapsesta välittämistä, huolehtimista, tulevaisuuteen kasvattamista
- ...pyrkimystä antaa lapselle eväät pärjätä hyvin elämässään
- ...lapsen ohjaamista toimimaan yhteiskunnan ja olemassa olevien yhteisön pelisääntöjen mukaan ja rakentamaan osaltaan yhteistä hyvinvointia
- ...turvaa ja tukea elämisen perustaitojen oppimisessa
- ...tukemista kokonaisvaltaiseen elämän oppimiseen
- ...lapsen minäkuvaan ja maailmankatsomuksen avartamista

²⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 22

Hoito on

...hoivaa ja huolenpitoa, huolehtimista lasten riittävästä levosta, päivittäisestä ulkoilusta, terveellisestä ja monipuolisesta ruuasta ja muista perustarpeista

...syli, hali, lämmin kohtaaminen, huumori

...lapsen perustarpeista huolehtimista ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemista

Opetus on

...läsnä joka hetki

...yhteistä uuden oivaltamista, yhdessä tekemistä, kokemuksellista oppimista ja tutkimista

...uusien tietojen ja taitojen tuomista lapsen tietoisuuteen

...suunniteltua, joustavaa, jäsenneltä ja lapsilähtöistä toimintaa, jossa huomioidaan lasten erilaiset oppimistavat

...mahdollisuuksia, joita lapselle annetaan tutkia asioita ja ilmiöitä ja oppia niiden pohjalta ympäristön ja olemassaolon salaisuuksia

...opetetaan menetelmiä ja taitoja, jotka auttavat lasta tunnistamaan omat oppimaan oppimisen tapansa ja kehittämään niitä

Janakkalassa varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ohjaavat valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Päiväkotiryhmissä laaditaan ryhmän opetussuunnitelma ja perhepäivähoidossa perhepäivähoitoryhmän pedagoginen suunnitelma, joissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöt avataan konkreettisesti: mitä nämä tarkoittavat meidän ryhmässä.

”Ammatillisuus tarkoittaa, että osaa lukea tilanteita ja sijoittaa itsensä niihin.”

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisen

suunnitelma

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä.²¹ Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa.²²

”Seinällä on ystävyyden malja. Kun huomataan spontaani ystävyyden teko, esim. isompi auttaa pienelle kenkiä jalkaan, niin aikuinen kehuu lasta ja pyytää, että käypä laittamassa tauluun sydän. Kun taulu on sydämiä täynnä, järjestetään isot juhlat ja syödään vaikka jäätelöä. Se innostaa lapsia, halutaan tehdä lisää ystävällisiä tekoja.”

Kasvattajan kommentti

Positiivisen kautta

”Jos lapsella on vaikeaa toimia kunnioittavasti suhteessa toiseen, tsemppaa kasvattajana: Tulisitko lohduttamaan?”

”Tunteiden tunnistaminen ja hallinta, sovitaan ja opetellaan käytäntöjä, esim. jos suuttuu kaverille, niin tule puhumaan asiasta aikuiselle sen sijaan, että hutkaiset kaveria. Opetetaan sanoittamaan omia tunteita ja tekemään valintoja”

”Jos lapsi kehuu toista, huomioidaan se, että olipa kiva, kun huomasit tällaisen.”

”Yhdessä lasten kanssa on työستetty kuvitettu taulu ryhmän säännöistä. Seinällä on tunnekuvataulu, jonka avulla voidaan nimetä tunnetiloja ja käydä läpi tunteita. Lisäksi on tehty sosiaaliisiin tilanteisiin kartta, joka avaa, miten voimme käyttäytyä erilaisissa tilanteissa. Tärkeää on kehua onnistuneesta tilanteesta.”

”Tunnekasvatusvälineistöä on paljon, mutta vielä opetellaan sitä, miten niitä voidaan käyttää jokapäiväisessä arjessa. Siirtää niitä asioita jokapäiväiseen hetkiin.”

”Perjantaisin halipäivä: kun lähdetään syömästä ja ennen kuin mennään lepohuoneeseen, halaillaan. Siitä on tullut sellainen juttu, että myös sellaiset lapset, jotka eivät välttämättä niin hae läheisyyttä, ovat ihan innoissaan, saa halailla ihan luvan kanssa.”

²¹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

²² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 31 - 32

Lasten kanssa on syksyn aikana käsitelty viittä erilaista vahvuutta: sinnikkyyttä, itsesäätelyä, ystävällisyyttä, myötätuntoa ja anteeksi antamista. Niiden pohjalta lapset ovat miettineet omaa luonteen vahvuuttaan ja harjoiteltavaa vahvuutta. Niitä on käyty läpi muun muassa keskustellen, pohtien ja draaman kautta.

"On helpompaa kasvattaa ehjiä lapsia kuin korjata rikkiäisiä aikuisia." (Fredric Douglas)

Tunnetaitojen oppiminen on tärkeää arjen vuorovaikutustilanteissa. Erilaisten tunteiden tunnistaminen, nimeäminen ja ilmaisu ovat tärkeitä lapsen itsetunnon ja minäkuvan kehittymiselle. Tietoisuus tunteista ennustaa hyviä sosiaalisia taitoja, sosiaalista pätevyyttä ja muiden lasten hyväksyntää. Tärkeää on miettiä myös toisten ihmisten tunteita, jolloin opetellaan empatiakykyä. Joskus tunteiden sanoittaminen voi olla lapselle vaikeaa ja siihen hän tarvitsee aikuisen tukea. On tärkeää, että lapsi harjoittelee ilmaisemaan omia tunne- ja olotilojaan aikuisen kannustamana ja ohjaamana; lapsi saa valmiuksia ja keinoja toimia erilaisissa tilanteissa ja tätä kautta oppii tunnistamaan itsessään erilaisia tunne- ja olotiloja sekä säätelemään niitä. Itsesäätely kehittyy ja vahvistuu, kun lapsi saa riittävästi toistoja ja onnistumisia sekä kokee turvallisuutta omien tunteiden hallinnassa. Janakkalassa tunne- ja vuorovaikutustaitojen opetteluun on käytössä erilaisia opetusohjelmia ja materiaaleja (esim. Pienin Askelin, Huomaa hyvä, Molli ja Piki).

Tunnetaitojen avaimet

- Aikuisen ja lapsen välinen lämmin suhde
- Aikuinen osallistuu lasten leikkiin
- Tunteiden sanoittaminen ja hyväksyminen
- Vertaissuhteiden tukeminen
- Yhteiset harjoittelut esimerkiksi draaman avulla
- Positiivinen ja kannustava ilmapiiri
- Hyvä me-henki

Aikuisen sanoittamisella on keskeinen tehtävä sosiaalis-emotionaalisten taitojen harjoittelussa. Tärkeää on niin ikään sanoittaa lapselle, että kaikki tuntevat joskus suuttumusta ja suuttumus on ihan yhtä tärkeä tunne kuin ilokin. Kun lapsen tunteita sanotaan osana arkea, hän oppii tunnistamaan tunteen ennen pitkää itsenäisesti. Päiväkoti tai perhepäivähoitoryhmä on keskeinen kehitysympäristö, jossa varhaiset vertaissuhteet kehittyvät ja jossa tulisi tukea niiden tasapainoista ja myönteistä kehittymistä. Myönteisten tunteiden yhteispeli on tärkeämpää kuin juuri mikään muu. Aikuinen saa paljon mennessään mukaan lasten tunnemaailmaan – mutta se vaatii oikeaa asennetta.

"Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen näkyy lapsissa. Lapset puhuvat tunteista ja tilanteista enemmän, osaavat verrata oikeita tilanteita esimerkkeihin ja opastavat toisiaan. Lapset oppivat omien tunteiden nimeämistä ja niiden ilmaisua. Lisäksi lapset oppivat, miten toimia toisten kanssa sekä oppivat huomioimaan toisiaan. Näin vertaissuhteet vahvistuvat ja lapsilla on enemmän positiivisia kokemuksia."

"Lapset käyttävät termejä itsesäätely ja auttavaisuus erilaisissa tilanteissa luontevasti. Esimerkiksi: "Minulla on hyvä tämä auttavaisuus." tai painetaan otsasta itsesäätelynappia, kun tulee haastava tilanne."

"Pienin Askelin-materiaalin käyttö pienryhmissä on kehittänyt lasten keskittymistä ja saa lapset ottamaan toiset huomioon."

"Piki-materiaalilla on ollut hyvä vaikutus lapsiin. Se on auttanut ryhmäytymisessä ja tunteiden sanoittamisessa. Lapset ovat rohkeammin tutustuneet uusiin kavereihin ja saaneet sitä kautta uusia, tärkeitä ystäviä. Lapset ovat ymmärtäneet, miltä kiusaaminen tuntuu kiusatusta ja ryhmästä. Lasten kanssa on helpompi puhua tilanteista, kun voidaan muistella Piki-kirjan tilanteita."

"Lapsella on oikeus myös omiin ristiriitoihinsa. Aikuinen toimii puolueettomana sovittelijana, eikä arvioi tilannetta omista lähtökohdistaan, vaan luottaa lasten kykyyn löytää ratkaisuja. Aikuisen vastuulla on huolehtia siitä, että ratkaisu ei loukkaa, nolaa tai ole hyvien tapojen vastainen. Näin annetaan lapselle tilaa omaan ajatteluun ja puheen tuottamiseen."

Kasvattajien kommentteja

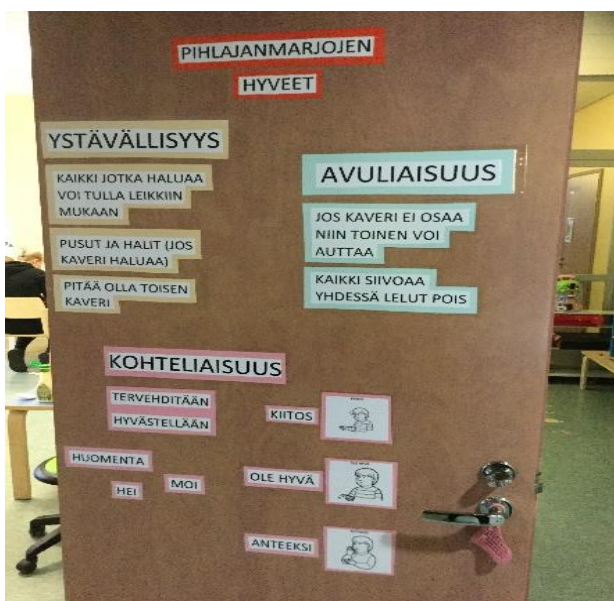
Lapsen kommentti:

Rakkautta on se, että leikkii paljon toisen kanssa.

Hyvekasvatus

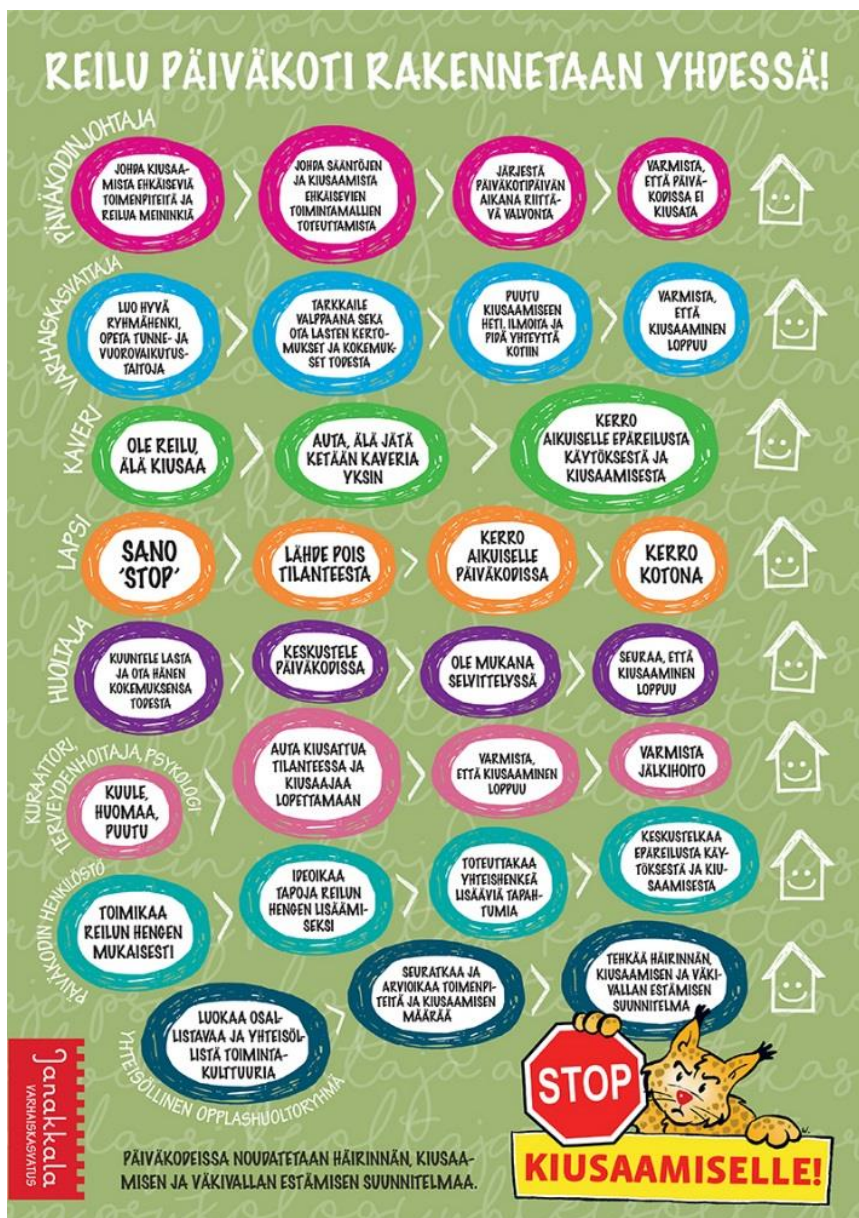
Kasvattajat voivat valita ja määritellä päiväkodin tai perhepäivähoitoryhmän hyveet. Yhdessä lasten ja huoltajien kanssa ideoidaan ja kehitellään keinoja hyvekasvatukseen. Hyveet tuodaan osaksi lasten arkea monipuolisesti.

riidellään ja sitten sovitaan
kun saa leikkiä kavereiden kanssa
välillä hölmöillään, sitten komennetaan
me ei riidellä ja leikitään yhdessä

kaikilla on hyvä olla

kaikki otetaan leikkiin mukaan kaverit auttaa
kaverit on päiväkodissa
kiva saada uusiakin kavereita
kaverit on reippaita

Lasten ristiriitatilanteessa usein kähmään joutunut lapsi joutuu helposti syylliseksi, jos aikuinen ei huomaa pysähtyä tilanteeseen ja kuulla kaikkia osapuolia. Kiusaamiseen puututaan kaikenikäisten lasten kesken; myöskään ”kantelijaa” ei tyrmentä, vaan aikuisen on tärkeää saada tieto kiusaamisesta.

”Heitetään palloa lapselle: jos näyttää siltä, että kaverukset eivät pärjää keskenään tai vierekkäin, annetaan vastuuta – miettikää, onnistuuko se, ja jos ajattelette, että onnistuu, niin millä säännöillä? Aikuinen ei ole aina määräämässä yksioikoisesti siinä, että te ette leiki yhdessä, te ette istu vierekkäin, vaan otetaan ne ristiriitatilanteetkin mahdollisuuksina oppia toimimaan yhdessä.” (Kasvattajan kommentti)

STOP kiusaamiselle -julistee ovat jokaisessa Janakkalan lapsiryhmässä ja niiden periaatteita käydään arjessa läpi lasten kanssa.

4. Yhteiseltä polulta eväitä elämään

Lapsella on kolmenlaisia opettajia: toiset lapset, aikuiset, ja ympäristö.

Lapsi tarvitsee aikuisia, jotka näkevät ja kuulevat silmillä, sielulla ja sydämellä. Lapsen hyvä elämä rakentuu vuorovaikutuksessa välittävien aikuisten kanssa. Lapset tarvitsevat myös toisia lapsia ja kokemuksen yhdessä oppimisesta nähdäkseen maailman laajemmin. Kun lapset oppivat työskentelemään yhdessä, he oppivat rakentamaan siltoja muurien sijaan. Varhaiskasvatuksen fyysinen ympäristö on innostava, ja se kannustaa lapsia uteliaisuuteen, tutkimiseen ja vuoropuheluun.

Varhaiskasvatus toimintakulttuureineen on vahvasti sidoksissa ympäröivään maailmaan. Yhteiskunnan muuttuessa myös kasvattajien on tarkasteltava työtään ja toimintatapojaan ja annettava itselleen mahdollisuus muutokseen.

”Kato mua, eikun kato mua pitkään”

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

”Osallisuus vaatii aidosti toisen kohtaamista ilman alkuasetelmia, ilman että oletan toisen puolesta, mitä hän tarvitsee, mitä hän ajattelee ja mitä hän haluaa. Ilman oletuksia, aitoa dialogisuutta, aitoa kuulemistä. Mä olen kiinnostunut susta. Kerro, mikä sulle olisi parasta.”

Kasvattajan kommentti

Osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistetään kaikessa toiminnassa. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta²³.

Lapsilla, huoltajilla ja kasvattajilla on Janakkalassa mahdollisuus vaikuttaa lapsiryhmien toimintaan ja oppimisympäristöön. Lapsilla on valtava mielikuvitus, loistavia ideoita ja ennakkoluulottomuutta, jota haluamme kasvattajina nostaa esille ja hyödyntää monipuolisesti yhteisen toiminnan ideoinnissa. Osallisuuden kulmakivinä toimii kuuntelu, aito kasvattajan läsnäolo, kohtaaminen, aktiivinen sensitiivinen vuorovaikutus sekä tarttuminen lasten mielenkiinnon kohteisiin ja hetkien tarjoamiin mahdollisuuksiin. Suunnittelemme ja muokkaamme toimintaa yhdessä lasten kanssa lasten kiinnostuksen kohteiden ja vahvuuksien pohjalta. Kiinnitämme aktiivisesti huomiota siihen, että jokaisella on mahdollisuus ilmaista näkemyksiään ja valmiudet osallistua toimintaan.

²³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 30

Positiivisen palautteen ja yhteisen keskustelun avulla opettelemme ottamaan toiset huomioon sekä arvostamaan erilaisuutta. Laadimme yhteisesti säännöt ja mietimme arjen eri tilanteissa yhdessä lasten ja kasvattajien kesken niitä sopimuksia ja pelisääntöjä, joiden avulla meillä jokaisella on mahdollisimman hyvä olla. Yhteisöllisyyden vahvistamisen kautta lapsiryhmän yhteishenki vahvistuu, jolloin turhautuminen ja kiusaaminen vähenee. Opettelemme yhdessä kyseenalaistamaan ja pohtimaan sekä arvioimaan oppimisen tuloksia.

Osallisuus on...

“Prosessi nähdään kokonaisuutena: tartutaan lapsen ideaan ja annetaan sen viedä painollaan, ja tarkastellaan sitä jälkikäteen vasun sisältöjen kautta. Unohdetaan tarkka etukäteen suunnittelu, eikä arvioida sitä tuotosta vaan koko prosessia. Kun prosessi dokumentoidaan aidosti alusta loppuun asti, siitä tulee vahingossakin pedagogista dokumentointia.” Kasvattajan kommentti

Osallisuus pieninä arjen konkreettisina asioita...

- Kasvattajan etukäteen suunnitteleman viikko-ohjelman ja toiminnan sisältöjen sijaan toiminnan rakentuminen lasten mielenkiinnon kohteiden, ideoiden ja aloitteiden pohjalta. Kasvattajan tehtävänä on monipuolisten toimintamahdollisuuksien tarjoaminen, innostaminen, lasten ideoihin heittäytyminen, hetkien mahdollisuuksiin tarttuminen ja ideoiden kehittäminen ja rikastaminen eteenpäin yhdessä lasten kanssa erilaisiksi laajemmiksi projekteiksi.
- Valinnanmahdollisuuksien tekeminen ja valintojen seurausten miettimisen tukeminen, omaan elämään liittyvien ratkaisujen tekeminen arjen tilanteissa, oman ajattelun tukeminen ja lapsen ajatusten huomioiminen lepohetkillä, ruokailutilanteissa, pukemis- ja riisumistilanteissa ja muissa perushoidon tilanteissa
- Mahdollisuus osallistua yhdessä kasvattajan kanssa arjen eri askareisiin, pöydän kattamiseen, sänkyjen sijaamiseen, leikkitilojen ja leikkivälineiden siivoamiseen ja järjestelyyn, lelujen pesuun (joka itsessään on usein leikki), haravointiin, lumen luomiseen, vuodenaikojen mukaan kasvien istuttamiseen ja istutusten hoitamiseen → sitoutuminen omasta toimintaympäristöstä huolehtimiseen ja arjen askareisiin osallistumiseen
- Oppimisympäristön suunnittelu ja muokkaaminen yhdessä; leikkitilojen rakentaminen ja muokkaaminen, mielenkiinnon kohteiden huomioiminen ympäristössä, leikkivälineiden valmistaminen lasten ideoiden pohjalta (esimerkiksi lapsiryhmä, jossa tehtiin taikataikinasta ruokia koti- ja leikkimökkileikkeihin), lasten mahdollisuus rikastaa oppimisympäristöä ja lapsiryhmän toimintaa omilla leluilla, kirjoilla ja peleillä päivittäin
- Oppimisympäristön suunnittelu ja muokkaaminen tilojen persoonallisuuden ja lapsennäköisyyden näkökulmasta; verhot kankaanpainannalla ja lattiatyyny kangastusseilla, lasten ottamat valokuvat ja maalaukset tauluiksi
- Erilaisten tapahtumien ja juhlien suunnittelu yhdessä lasten kanssa
- Lapsi on mukana vasukeskustelussa

Osallisuudesta

”Leikkien maailmassa mukana oleminen on ihan keskeistä osallisuuden kannalta. Jos ei olla leikeissä mukana, ei saada kiinni lasten ajatuksista. Ytimessä on siis olla leikeissä mukana, jotta päästään kiinni uudenlaiseen toimintakulttuuriin.”

”Lasten osallisuus ei voi toteutua, jos toiminnan sisällöt ja tekemiset ovat hyvin tarkkaan aikuisen etukäteen suunnittelemissa. Siitäkin pitäisi osata päästää irti, että kaikkien ei tarvitse tehdä kaikkea samaan aikaan. Lapsi voi olla osallinen osallistumatta. Tulee etsiä ja löytää tapoja, jossa toiminta voi perustua yhteiseen tekemiseen ja suunnitteluun ja päästä siihen ajatukseen, että mikä tuolle lapselle on juuri nyt hyväksi.”

”Lapsella tulee olla tunne, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa. Kasvattajan tehtävänä on vilpittömästi pyrkiä ymmärtämään ja kuulemaan, mikä on lapselle parhaaksi.”

”Ihmisellä on joka tapauksessa aina tarve yhteiseen toimintaan. Kun saat osallistua päätöksentekoon, saat kokemuksen, että voit vaikuttaa ja se vahvistaa itseluottamusta.”

Hellässä huomassa luonnon keskellä

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä

”Turvallisuuden tunne syntyy siitä, miten aikuinen kohtaa lapsen. Kaikki lapset ovat kaikkien aikuisten lapsia, olemme yhteisö. Psyykkinen turvallisuus luo raamit fyysiselle turvallisuudelle. Tämän hetken jatkuvasti muuttuvassa yhteiskunnassa psyykkisen turvallisuuden merkitys korostuu. Fyysinen turvallisuus on helpompaa konkreettisesti huolehtia ja mitata, sekä korjata puutteet. Psyykkiseen turvallisuuteen panostaminen tarvitsee enemmän työntekijän tietoista tunnistamista ja panostusta.” Kasvattajan kommentti

Oppimisympäristö rakentuu fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä. Lisäksi oppimisympäristöön kuuluvat monipuoliset lähiympäristön ja yhteistyökumppaneiden tarjoamat toimintaympäristöt. Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö, jota rakennetaan, arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa.

Turvallinen ilmapiiri syntyy lapsen aidosta kohtaamisesta sekä kasvattajan sensitiivisistä ja kiireettömästä läsnäolosta.

Lapset tarvitsevat kasvattajan emotionaalista hoivaa, syyliä, aikuisen turvaa ja läheisyyttä. Lapsi saa lohdutusta, kun hän sitä tarvitsee. Kiusaamista ei sallita. Lasten kanssa opetellaan keinoja ratkoa ristiriitatilanteita, harjoitellaan sosiaalisia vuorovaikutustaitoja ja tunnetaitoja. Työkaluina käytetään mm. Askeleittain / Pienin Askelin opetusohjelmaa, PiKi- toimintamallia ja Stop kiusaamiselle -materiaalia.

”Oppimisympäristön kehittämisen ytimessä on rohkeus lapsista lähtevään toimintaympäristön rakentamiseen. Miksi rauhoittumisenpenkki on tuoli, jossa punainen täplä, miksi ei voi olla joku patjakasa tai esim. harsokatos, jonne lapsi voi hakeutua rauhoittumaan myönteisen kokemuksen kautta? Ajatuksena se, että opetellaan itse säätämään omia tunteita, ja ympäristö tukee sitä myönteisesti.”

Kasvattajan kommentti

Kasvattajan ABC

Herättele ja ylläpidä lapsen mielenkiintoa uudistamalla oppimisympäristöä (uudet lelut, välineet ja materiaalit, kierrätys ryhmien kesken).

Kuvita monipuoliset toimintamahdollisuudet, jotta lapset näkevät tekemisen mahdollisuudet. Kuvittaminen tukee itseohjautuvuutta ja omatoimisuutta (esim. kuvallinen ohje wc-käynnistä ja käsienspesusta).

Huolehdi, että välineet ja materiaalit ovat lasten saatavilla tai huolehdi, että lapset tietävät, mitä missäkin on ja osaavat käyttää ja hyödyntää välineitä omatoimisesti.

Mahdollista ja rakenna leikkiympäristöjä, jotka motivoivat yhteiseen tekemiseen ja vuorovaikutukseen.

Muista piha-alueiden ja ulkoiluvälineiden kehittäminen osana oppimisympäristöä.

Lapsilla on mahdollisuus rikastaa oppimisympäristöä tuomalla omia leluja, pelejä ja kirjoja päivittäin.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä. Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan²⁴.

Varhaiskasvatuksen fyysinen oppimisympäristö rakentuu sisä- ja ulkotiloista. Toimintaympäristön rakentamisen ytimessä on houkuttelevuus: kuinka ympäristö houkuttelee lapsia monipuolisesti erilaisiin leikkeihin, tutkimiseen, liikkumiseen, taiteelliseen ilmaisuun, musisointiin, kokeilemiseen ja ympäristöstä innostumiseen? Oppimisympäristön kehittämisessä avain on luovuus ja tilojen monipuolinen käyttö. Sallivuudella, mielikuvituksella ja rohkealla soveltamisella pienetkin tilat muuntuvat moninaisiin toimintoihin. Tilojen käyttö suunnitellaan niin, että leikki ja muu toiminta voidaan eriyttää pienempiin ryhmiin ja lapsilla on rauha toimia. Lasten liikkumista ja toimintaa ei tulisi rajoittaa turhilla kielloilla. Oppimisympäristön rakentaminen ei ole kertaluontoinen toimenpide, vaan jatkuva prosessi, jota työstitään yhdessä lasten kanssa kulloistenkin mielenkiinnon kohteiden, ideoiden ja tarpeiden mukaisesti.

Hyvä varhaiskasvatusympäristö vahvistaa lapsen luonnollista liikkumisen halua, herättää lapsessa halun oppia uusia asioita ja innostaa kehittämään omia taitojaan. Varhaiskasvatusympäristön tulee olla esteetön, turvallinen, riittävän haasteellinen sekä liikkumaan ja leikkimään motivoiva. Liikkuva lapsi tarvitsee tilaa. Sisätilat ovat pienellä mielikuvituksella muunneltavissa siten, että mahdollistetaan vauhdikas liikkuminen, leikki ja pelaaminen. Varhaiskasvatusympäristössä tulee esille myös lapsen taiteellinen ilmaisu ja osaaminen. Ympäristön esteettisyys on jo sellaisenaan lapselle taide-elämys.

Kasvattaja oppimisympäristönä

- Positiivinen palaute, kehu ja kannustus, peukutus ja rohkaisu
- Vahvuuksien korostaminen
- Aktiivinen, lämmin vuorovaikutus
- Katsekontakti, syli, hali, lämpö, kohtaaminen, aito läsnäolo
- Kiinnostus lapsen maailmaa ja ajatuksia kohtaan
- Innostaminen, heittäytyminen
- Ennakointi
- Moninaiset kommunikaatiokeinot (myös tukiviittomat, kuvat, nopea piirtäminen tarvittaessa)
- Kasvattaja mahdollistajana: innostaa ja houkuttelee kokeilemaan erilaisia tapoja toimia, tarjoaa monipuolisesti mahdollisuuksia leikkiin, liikkumiseen, itseilmaisuuksien ja tutkimiseen.
- Antaa tilaa, tukee lasten omaa ajattelua, sallii yrittämisen ja erehtymisen.

²⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 32

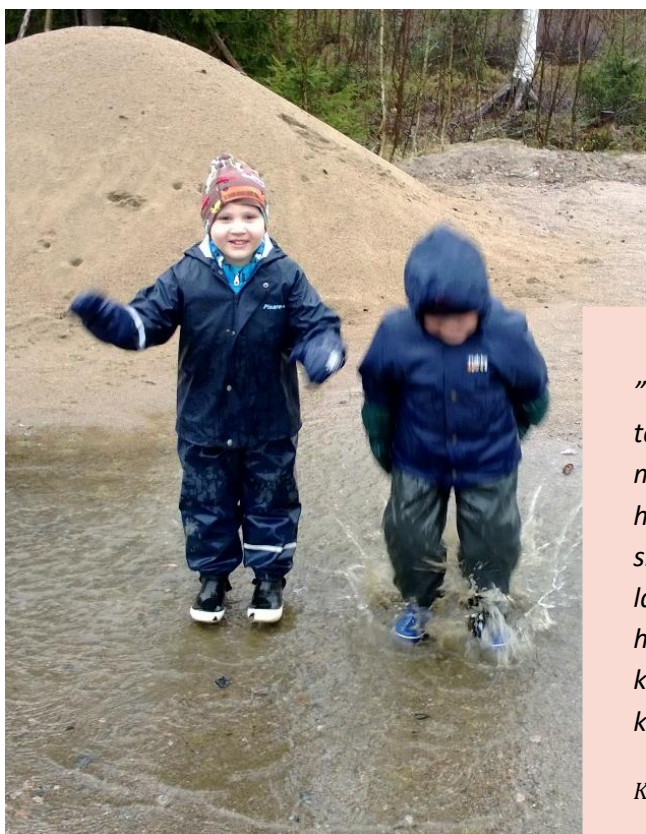
Kiinnostava, innostava ja houkutteleva ympäristö on helposti muunneltavissa ja vaihtuu aika ajoin. Toimintaa rikastutetaan vierailemalla esimerkiksi taidenäyttelyissä, kirjastossa, lähiympäristön nähtävyyksissä ja paikallisissa tapahtumissa sekä kutsumalla mahdollisuuksien mukaan vierailevia taitelijoita esiintymään lapsille.

Lähiympäristö ja luonto ovat oleellinen osa tutkimisen ympäristöä. Liikumme ja leikimme erilaisissa maastoissa monenlaisessa säässä.

Joustava varhaiskasvatusympäristö

mahdollistaa kaikkien aistien ja koko kehon käytön tutkimisen, kokeilemisen ja oivalluksen välineinä. Lapsi on luontaisesti utelias ja kokeilunhaluinen ja tutustuu jo pienestä pitäen ympäröivään maailmaan aistiensa avulla. Lapsella on kyky ihmetellä uusia asioita. Ihmettelystä ja uteliaisuudesta seuraa halu tutkia ja kokeilla. Kyselevä ihmettely johtaa erilaisten tiedonhankintamenetelmien etsimiseen, ongelmanratkaisuun, oivaltamisen ja päättelyn kautta oppimiseen. Luonnossa ja lähiympäristössä on mahdollista löytää aiheita ja teemoja kokonaisvaltaiseen oppimiseen.

“Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta.”

“Oppimisympäristön jatkuva muokkaus ryhmän tarpeiden ja lasten kiinnostuksen kohteiden mukaan. Oppimisympäristön muokkaus ei ole huoneen tavaroiden siirtelyä, vaan ennen kaikkea sitä, miten oppimismahdollisuuksia on tarjolla lapsille. Oppimisympäristön laaja-alainen hahmottaminen, käytetään kaikki niin rakennetun kuin luonnon ympäristönkin mahdollisuudet, keskiössä myös henkinen ympäristö.”

Kasvattajan kommentti

Pienten polkujen monet muodot

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus²⁵.

Kielten ja kulttuurien moninaisuus on osa Janakkalan kunnan varhaiskasvatusta. Äidinkieli on jokaisen perusoikeus ja tärkeä osa ihmisen identiteettiä. Kielen avulla olemme vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Varhaiskasvatus tukee kulttuurisen identiteetin rakentumista, itsetunnon kehittymistä, edistää suvaitsevaisuutta ja kulttuurien välistä ymmärrystä. Lapsella on mahdollisuus kasvaa osana hyväksyvää ja monikulttuurista suomalaista yhteiskuntaa säilyttäen oman kulttuurinsa. Omien juurien tunteminen auttaa hyväksymään myös muita kulttuureja. Lähtökohta lapsen tukemiseen on hyväksyä hänet ja antaa tunne siitä, että hän on arvokas juuri sellaisena kuin on.

Päävastuu lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä on ensisijaisesti perheellä itsellään. Huoltajia kannustetaan tukemaan lapsen äidinkieltä ja tuomaan myös varhaiskasvatukseen aineksia perheen omasta kulttuurista. Vuorovaikutuksen apuna huoltajien ja henkilöstön välillä käytetään muun muassa (etä)tulkkausta ja maahanmuuttajille suunnattua kuvasanastoa. Lapsen kielen ja kulttuurin tukemisesta sovitaan huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa ja lapselle tehdään henkilökohtainen Suomi toisena kielenä (=S2)-opetussuunnitelma, jolla taataan tavoitteellinen ja pitkäjänteinen selkeästi etenevä S2-opetus.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteetin kasvua sekä opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja. Erityisenä tavoitteena on tukea kaksi- ja monikielisten lasten eri kielten taitoja. Oman äidinkielen hallinta antaa pohjaa suomen kielen taidoille ja tukee lapsen kasvua eri kulttuureihin. Erilaisten kieli- ja kulttuuritaustojen huomiointi tapahtuu varhaiskasvatuksen arjessa, päivittäisissä tilanteissa yhdessä muiden lasten ja kasvattajien kanssa.

Kielen ja kulttuurin huomioiminen on osa varhaiskasvatuksen arkea, jolloin lapsi saa kasvaa ja kehittyä samanaarvoisena toisten kanssa. Kasvattajien tehtävänä on vahvistaa positiivista ja kannustavaa ilmapiiriä ryhmässä sekä luoda kielellisesti rikas oppimisympäristö. Varhaiskasvatuksessa lapsella on mahdollisuus oppia arkielämän perussanastoa ja harjoitella suomen kieltä luontevasti eri tilanteissa. Tavoitteena on, että lapsi oppii ymmärtämään ja käyttämään kieltä aktiivisesti sekä harjoittelee sen rakenteita. Lähtökohtana ovat lapsilähtöisyys, toiminnallisuus, leikin avulla harjoittelemisen ja kielen rakenteiden jäsentäminen.

²⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 31

Miten Janakkalassa huomioidaan erilaiset kieli- ja kulttuuriryhmät?

- Vuorovaikutukseen rohkaiseminen, toimivan suomen kielen saavuttaminen.
- Toimiminen lapsiryhmän täysivaltaisena jäsenenä
- Itsetunnon ja kulttuuri-identiteetin tukeminen
- Oman äidinkielen merkityksen tukeminen
- Suomalaiseen kulttuuriin tutustuminen

Monikulttuurisuus on vahvasti läsnä Janakkalassa, ja sitä näkyy eri varhaiskasvatusyksiköissä monin eri tavoin. Monikulttuurisuus tarkoittaa kulttuurien kohtaamista varhaiskasvatuksen arjessa, johon kuuluu jokainen lapsi ja varhaiskasvattaja. Keskustellessamme perheiden kanssa huomioimme, että kulttuuriryhmissä, uskontokunnissa sekä elämäntapomuksissa, on myös omia sisäisiä eroavaisuuksia. Erityisesti siksi jokaisen perheen yksilöllinen kohtaaminen ja keskustelu on tärkeää. Janakkalan kulttuuripolussa varhaiskasvatuksen osalta on huomioitu kulttuuri ja kansainvälisyyskasvatus.

On rikkaus kasvaa osana monikulttuurista ja hyväksyvää yhteisöä. Kaikki lapset ovat tasa-arvoisia sukupuolesta ja kansallisuudesta riippumatta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä.

Vieraskieliset ja monikieliset lapset

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on vahvistaa ja kehittää lasten kielitaitoa niin, että lapsi pystyy toimimaan suomenkielisessä ympäristössä. Lapsen äidinkielen, kulttuurin ja identiteetin kunnioittaminen mahdollistaa lapsen terveen itse-tunnon kehittymisen. Varhaiskasvatuksessa tuetaan vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon ja identiteetin sekä itsetunnon kehittymistä.

Ruotsinkielinen varhaiskasvatus

Kaksikielinen varhaiskasvatus hankitaan mahdollisuuksien mukaan ostopalveluna/ palvelusetelillä yksityiseltä palveluntuottajalta.

Saamenkieliset lapset

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on vahvistaa saamenkielen osaamista ja erityisesti rohkaista käyttämään kieltä. Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuurista.

Viittomakieliset lapset

Viittomakielisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioidaan kielelliset tavoitteet ja pedagogiset ratkaisut. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on vahvistaa viittomakielistä ilmaisua ja rohkaista käyttämään kieltä lisäten näin lapsen valmiuksia toimia viittomakielisessä sekä erilaisissa kieliympäristöissä.

Romaninkieliset lapset

Romanilasten varhaiskasvatuksessa huomioidaan kulttuurista johtuvat erityistarpeet ja annetaan mahdollisuuksien mukaan romanikielen opetusta.

Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Toisiamme täydentäen, lasta kannatellen

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa hän tuo mukanaan koko aiemman elämäkokemuksensa, joista merkittävimpiä ovat vuorovaikutussuhteet. Huoltajien ja kasvattajien välinen säännöllinen ja avoin yhteistyö luo pohjan lapsen mielekkäille ja turvallisille päville varhaiskasvatuksessa.

Huoltajilla on Janakkalassa monipuoliset mahdollisuudet saada tietoa, osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Ennen varhaiskasvatuksen aloitusta käymme mieluiten lapsen kotona aloituskeskustelun, jonka ytimessä on tutustua lapseen ja perheeseen sekä kuulla perheen ajatuksia, toiveita ja odotuksia lapsen varhaiskasvatukselle. Keskinäinen tutustuminen helpottaa ja vahvistaa vankan vuorovaikutussuhteen ja yhteistyön luomista varhaiskasvatuksen ja perheiden välille. Janakkalassa uusille asiakasperheille tarjotaan erilaisia tapoja tutustua lapsen tulevaan hoitopaikkaan. Näitä ovat mm. uusien perheiden tutustumisillat tai -päivät ja yksilölliset tutustumiset. Toivotamme huoltajat tervetulleiksi tutustumaan yhdessä lapsen kanssa lapsen hoitopaikkaan - hetkeksi, päiväksi, viikoksi tai pidemmäksi jaksoksi.

Jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatuslain mukaisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä huoltajien kanssa. Suunnitelman toteutumista arvioidaan ja suunnitelmaa täsmennetään säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on oppia tuntemaan lasta paremmin ja löytää tapoja tukea lapsen hyvinvointia varhaiskasvatuksessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma toimii työvälineenä, joka ohjaa kasvattajan pedagogista toimintaa ja kannattelee lapsen kasvua ja kehitystä. Suunnitelman arviointia tukevat huoltajien vierailut lapsen päivähoitoryhmässä, eli vasuvierailut. Vierailujen tarkoituksena on, että huoltajat pääsevät seuraamaan ryhmän arkitoimintaa ja havainnoimaan omaa lastaan ryhmässä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö tulee antoisammaksi, kun taustalla on yhteinen kokemus ja tieto lapsen toiminnasta ryhmässä.

Janakkalassa vaikutusmahdollisuutta huoltajille annetaan myös esim. osallistavissa vanhempainilloissa, joissa yhdessä huoltajien kanssa suunnitellaan lapsiryhmän varhaiskasvatusta ja sen toteuttamista. Perheiden

Huoltajilla on mahdollisuus osallistua arkeemme omien halujensa ja kiinnostuksen kohteidensa mukaisesti. Kuvassa joogataan porukalla erään lapsen äidin johdolla.

mielipiteet toiminnastamme ovat tärkeitä luodessamme avointa ja rehellistä yhteistyötä.

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä tärkeimpiä ovat päivittäiset keskustelut, joissa lapsen ilot ja surut käydään läpi ja toiveet huomioidaan.

Kunnassamme on käytössä sähköinen kasvunkansio, jonka kautta huoltajat pääsevät

osallistumaan lasten päivittäiseen toimintaan. Se toimii yhteisenä tiedotusvälineenä sekä lapsen arjen kuvaamisen välineenä. Sähköisen kasvunkansion kautta huoltajat pääsevät tutustumaan lapsen arkeen. Sinne lisätyt kuvat ja tarinat kertovat lapsen toiminnasta ryhmässä. Lapset osallistuvat itse sähköisten kasvunkansioiden tekemiseen oman kerronnan ja itse otettujen valokuvien avulla.

”Ajattelen, että ytimessä on lämmينhenkisen yhteisön luominen, jossa mukana ovat lapset, vanhemmat ja henkilökunta.”

Huoltajan kommentti

Kuva perheiden pihatapahtumasta. Meneillään hännäntähtäilyä.

Huoltajien ajatuksia yhteistyöstä...

”Toivon päivittäisiä kuulumisia. Toisinaan on mukava kuulla hiukan enemmän, esim. onko lapsella kavereita, lapsen taidoista ja niiden kehittymisestä jne. Jos jotakin huolta lapseen liittyen herää, toivon, että asiasta kerrotaan heti vanhemmille.”

”Toivoisin lisää mahdollisuuksia vanhempien välisen vuorovaikutuksen lisäämiselle, avoin ulkoilupäivä, retkipäivä ja muita yhteisiä tapahtumia.”

”Erilaisille päiväkodin retkille voisi olla mukavaa päästä osallistumaan myös vanhempana.”

”Vanhemmilta voisi enemmän kysellä mielipiteitä toiminnan sisällöstä. Esim. tähän vasuprosessiin osallistuminen erilaisilla pohdintatehtävillä on hyvä.”

”Sähköiseen kasvunkansioon lisätyt kuvat ovat todella hyvä juttu! Niitä voi helposti katsoa lapsen kanssa ja saada keskustelun aikaan että mitäs tässä kuvassa tapahtuukaan. Tämän kautta huoltajat saavat enemmän olla mukana näkemässä päiväkodin arkea kuvien ja juttujen muodossa.”

”Kuukausikirje on hyvä, jossa kerrotaan menneestä toiminnasta. Ennakkosuunnitelmien sijaan enemmän arvostamme menneen toiminnan dokumentointia.”

”Vasuvierailulla näkee parhaiten lapsen arkea. Olen tykännyt vierailuista.”

”Päivittäinen kohtaaminen aamuisin ja iltapäivisin on se kaikista arvokkain, sillä silloin saa tiedon lapsen päivästä heti ja siitä voi myös lapsen kanssa keskustella, kun lapsikin muistaa siitä jotain. Tietysti olisi ilahduttavaa kuulla aina jokin yksittäinen tilanne juuri omasta lapsesta, esim. mitä tehnyt tai leikkinyt, oppinut tai sanonut. Pienikin asia tai havainto riittää, ei tarvitse olla mitään ihmeellistä tai mullistavaa. Vältettäisiin lausahdusta ihan ok, ei mitään ihmeellistä.”

Samassa joukkueessa lapsen parhaaksi

Monialainen yhteistyö

Janakkalan perhekeskuksen palveluverkostossa toimivat kaikki kunnan lapsi- ja perhepalvelut (esim. konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat, lastenneuvola, puhe- ja toimintaterapia, perhe-neuvola, lapsiperheiden sosiaalityö, vammaispalvelut, maahanmuuttopalvelut). Perhekeskuksen toimintaperiaatteet ovat luottamus, osallisuus, ammattitaito ja yhteistyö. Perhekeskuksessa toimitaan perhelähtöisesti.

Janakkalan kulttuurikasvatussuunnitelmassa, Kulttuuripolussa, tutustutaan laajasti eri taiteenaloihin. Kulttuuripolku on osa Janakkalan varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tavoitteena on luoda janakkalalaisille lapsille ja nuorille erilaisista kulttuurielämyksistä polku, jonka varrella lapsi kasvaessaan tutustuu paikalliseen lähikulttuuriin, pääsee itse kokeilemaan erilaisia taiteen tekemisen ja ilmaisun tapoja sekä rohkenee ennakkoluulottomasti kokeilemaan uutta. Toimintaa koordinoivat Janakkalan kunnan kulttuuripalvelut ja Lasten ja nuorten kulttuurikeskus ARX.

Liikuntatoimen ja -palveluiden kanssa tehdään monipuolista yhteistyötä mm. koulutukset, kehittämishankkeet, tapahtumat, vierailut.

Seurakunnan kanssa on laadittu yhteistyösopimus paikallisten pelisääntöjen ja yhteistyön jatkuvuuden turvaamiseksi. Sopimus koskee koko kasvunkaarta varhaiskasvatuksesta kouluun ja oppilaitokseen.

5. Kasvun kikatusta leikin lumossa

Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista. Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia²⁶.

Pedagoginen johtajuus, osaamisen johtaminen ja oppivan työyhteisön kehittäminen nähdään varhaiskasvatuksen johtamisen tärkeinä tehtävinä. Janakkalan varhaiskasvatuksessa jatkuva suunnitelmallinen täydennyskoulutus ja osaamisen jakaminen luovat yhtenäistä toimintakulttuuria varhaiskasvatukseen. Ammatillisuuteen sisältyy myös työntekijän oman ammatillisuuden tietoinen reflektointi sekä kasvattajana toimimisen taustalla olevien arvojen ja eettisten periaatteiden tiedostaminen.

”Lapsi oppii joka hetki, aamusta iltaan, ei ole mitään tiettyä pedagogista toiminta-aikaa.”

Kasvattajan kommentti

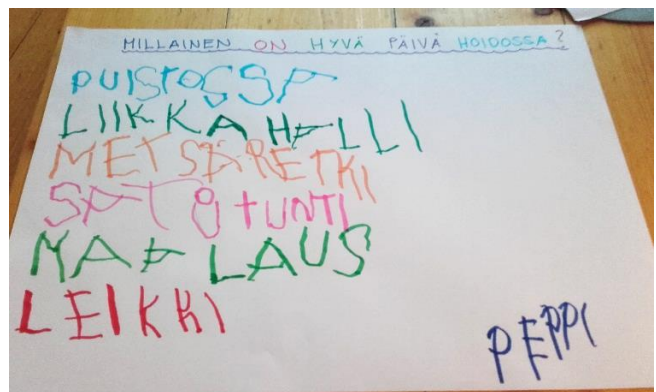
²⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 36

Avoimin aistein, maailmaa maistellen

Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. **Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja.** Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja²⁷.

"Sisällön suunnittelu (mitä tehdään) voidaan aivan hyvin tehdä yhdessä lasten kanssa hetkeen tартtuen. Mulla pedagogina on se vastuu, että dokumentoin, havainnoin ja vertaan tehtyä toimintaa vasuun – toteutuuko meillä kaikki vasun asiat? Se suuntaa toimintaa taas eteenpäin. Lisäksi kasvattajan tulee olla hereillä lasten vasujen suhteen ja nähdä ne tilanteet, joissa lapsen vasussa nousseita asioita voidaan luontaisesti harjoitella."

Kasvattajan kommentti

Janakkalassa pienryhmätoiminta on keskeinen varhaiskasvatuksen toteuttamisen työtapana. Toimintatapa tukee lapsen yksilöllisyyden huomioon ottamista ja lapsen ja kasvattajan välistä sekä lasten keskinäistä vuorovaikutusta, lapsen äänen kuulemistä ja osallisuutta arjen ja toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Kasvattajan läsnäolo ja jokaisen lapsen yksilöllinen kohtaaminen mahdollistuvat ja yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja kasvattajan arki rauhoittuu pienryhmissä toimiessa.

²⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 38

Saako muovailuvahaa viedä kotileikkiin?

Leikki kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin²⁸.

Sekä omaehtoiseen että ohjattuun leikkiin innostetaan ja kannustetaan. Pienemmissä ryhmissä toimiminen ja kasvattajan läsnäolo rauhoittavat toimintaa, ja leikkiin ja vuorovaikutukseen voi näin keskittyä paremmin.

Leikeille annetaan riittävästi aikaa, tiloja ja sallivuutta. Jos mahdollista, leikin voi jättää paikalleen ja jatkaa sitä myöhemmin. Tiloja hyödynnetään sekä muokataan aktiivisesti erilaisiin leikkeihin sopiviksi. Sekä leikkivälineet että kasvattajat ovat lasten saatavilla.

Yhteinen hassuttelu ja leikkiin heittäytyminen luovat positiivisen ympäristön, jossa luovuudella ja kekseliäisyydellä on tärkeä sija. Innostamme, rohkaisemme heittäytymään, kannustamme leikkimään ja kokeilemaan uusia asioita sekä olemme avoimia lasten ehdotuksille ja oivalluksille. Ohjaamme tarvittaessa hienovaraisesti leikkiä eteenpäin ja annamme tarpeellisia vinkkejä ja leikkivälineitä vaikkapa viidakkoleikkiin. Lasten toiveiden ja tarpeiden mukaan voimme leikkiä eri huoneissa. Kannustavassa ja monipuolisessa ympäristössä

Pohdittavaa leikistä

Millainen oppimisympäristö on leikin näkökulmasta?

Miten lapselle tärkeät leikit saavat siirtyä kodeista päiväkotiin?

Millaisia sääntöjä leikeissä on? Kuka ne on luonut ja ketä varten?

Saako lapsi valita leikkikaverinsa ja leikkinsä?

Annetaanko myös äänekkäälle ja vauhdikkaalle leikille tilaa?

Mikä estää leikkejä? Miten leikille saadaan raivattua enemmän aikaa ja tilaa?

Millaisia rooleja kasvattajalla on leikissä?

²⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 38

oppiminen on mielekästä ja turvallista. Kasvattaja on tarvittaessa leikissä mukana ja itsekin oppimassa uutta. Havainnoimme ja dokumentoimme lasten leikkejä esim. valokuvaamalla ja videoimalla. Havainnoimalla lasten leikkiä opimme enemmän lasten mielenkiinnon kohteista, kokemuksista ja tunteista. Kertomalla omista lapsuuden leluista ja leikeistä opetamme lapsille leikin historiaa ja muistojen merkitystä.

Leikkiessään lapset havainnoivat ympäristöään, oppivat uutta ja käsittelevät erilaisia tunteita ja kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla erilaisia rooleja, erehtyä ja tehdä uusia asioita. Yhdessä voidaan rakentaa leikeille mitä huikeimmat mahdollisuudet, tehdä leikkivälineitä (käsinnukkeja, keppihevosiä, taikataikinasta ruokia, pahvilaatikoista autoja ja majoja) ja miettiä sopivia leikkiympäristöjä. Media ja kulttuuri rikastavat leikkiä ja niistä lapset saavat aiheita, rooleja, nimiä ja tehtäviä leikkeihinsä. Luonnossa ja ulkona pihapiirissä on mahdollista leikkiä rajumpiakin leikkejä turvallisesti sekä hyödyntää erilaisia luonnonmateriaaleja. Ulkoleikeissä on saatavilla

monipuolisia leikkivälineitä vuodenajan mukaan ympäri vuoden.

Lapsilla on mahdollisuus leikkiä niin nukke - kuin autoleikkejä sukupuolesta riippumatta. Leikki luo erilaisia vuorovaikutustilanteita, jotka ovat tärkeitä kielen kehityksessä ja yhteisten sääntöjen oppimisessa. Leikille on Janakkalassa monipuoliset ympäristöt varhaiskasvatuksen sisä- ja ulkotilojen lisäksi, kuten lähialueen metsät, sisätilat, liikuntahalli ja leikkipuistot. Oppimisympäristöt joustavat leikin mukana ja ulkona alkanut leikki saattaa jatkua sisälläkin.

Lapset saavat itse osallistua leikin suunnitteluun ja toteuttaa omia ideoitaan. Keskustelemme lasten ja huoltajien kanssa lasten leikeistä kotona ja vapaa-ajalla. Opimme näin tuntemaan lasten mielenkiinnon kohteita paremmin. Päiväkotiin ja perhepäivähoitoon voi tuoda omia leluja, jolloin

Ratsastuksen huumaa itse tehdyillä keppihevosilla.

"Legoilla rakentaminen on kivointa."

kotona alkanut kiva leikki saa jatkua myös varhaiskasvatuksessa. Lapsi saa samalla jakaa iloisia hetkiä ja kokemuksia muiden kanssa. Näin harjoittelemme myös oman lelun lainaamista kaverille ja luvan pyytämistä.

Kasvattaja leikissä

- Kasvattaja antaa tilaa ja aikaa leikille.
- Kasvattaja muokkaa lasten leikkiympäristöä ja -välineistöä yhdessä lasten kanssa.
- Lapsen omaa ajatusta leikin suhteen arvostetaan, mm. leikkien ja leikkikavereiden valintaa koskien.
- Kasvattaja antaa lapselle mahdollisuuksia leikkiin ja yhteistoimintaan muiden lasten kanssa.
- Kasvattaja huolehtii siitä, että kaikki lapset pääsevät mukaan leikkeihin. Lapsella on mahdollisuus leikkiä myös yksin, mutta kasvattaja huolehtii, ettei kukaan jää tahtomattaan yksin.
- Lasten mahdollisuuksia leikkiin ei rajoiteta turhilla säännöillä.
- Kasvattaja rikastuttaa lasten leikkiä tuomalla leikkiin uusia elementtejä.
- Kasvattaja ohjaa lasten leikkiä omalla esimerkillään leikkimällä yhdessä lasten kanssa.
- Kasvattaja opettaa lapsille sääntöleikkejä.
- Kasvattaja ohjaa lapsia ristiriitojen selvittelyssä. Ristiriitatilanteissa luodaan yhdessä leikkisääntöjä.
- Kasvattaja on leikissä mukana ja itsekin oppimassa uutta.

"Mieluiten leikin kaverin kanssa barbeilla."

"Kasvattajana innostan ja kannustan lapsia leikkimään mallintamalla, osallistumalla leikkiin, opettamalla erilaisia leikkejä, luomalla lasten kanssa yhteisiä sääntöjä ja ennen kaikkea omalla persoonalla sekä luovuudella, ilolla ja heittäytymisellä."

Kasvattajan kommentti

"Leikki on lasten työtä. Jos on jotain isompaa rakennettu, sitä ei tarvitse heti siivota. Leikki voi minun puolestani jatkua useita päiviä." *Laitoshuoltajan kommentti*

"Hauskinta on majojen rakennus."

"Haluaisin säilyttää aikuisten leikkimisen lasten kanssa, ohjata leikkien ja leikin välityksellä, viedä leikkiä tarvittaessa eteenpäin, esim. kotileikistä voi tulla moniulotteisempi, jos aikuinen hetkeksi pysähtyy asian äärelle." *Huoltajan kommentti*

"Leikki itsessään on se olennainen. Kasvattajan tehtävänä on tarttua leikkiin ja löytää siitä se ydin."

"Jokaisen kasvattajan tulee pohtia, mikä on oma rooli leikissä ja leikin ohjaamisessa, rikastamisessa ja eteenpäin viemisessä? Leikin teemat voivat jatkua myös muissa lapselle ominaisissa tavoissa toimia, jolloin päästään kokonaisvaltaiseen oppimiseen ja eheyttämiseen." *Kasvattajan kommentti*

”Kasvattajan omassa päässä ongelma on, että tulee kaaos, kun yhdistellään monenlaisia leikkejä ja leikkivälineitä. Lapsilla on taipumus poimia leikkeihinsä elementtejä monista esineistä. Me emme näe sen lapsen leikin sisälle, ja silloin me rupeamme tarpeettomasti rajaamaan leikkejä ja leikkivälineiden käyttämistä; ei saa yhdistellä leluja, ei saa tuoda omia leluja ja niin edelleen. Mutta entäs jos voikin? Voiko muoviluvahaa viedä kotileikkiin?” Kasvattajan kommentti

Kasvattajien ajatuksia

”En mä viitti, kun pitää heti siivoo” → mikä meidän toiminnassamme estää leikkien syntyä ja kehittymistä? Leikille pitää jättää aikaa, niin leikin rakentamiseen ja ylläpitämiseenkin. Tila ja aika leikille on valinta.”

”Klassisesti leikit lopetetaan ja kaverit erotetaan toisistaan, kun leikit menevät rajuksi. Ei lapsi ole valmis sosiaalisilta taidoiltaan Leikki on intensiivistä toimintaa, heittäytymistä ja yhteistä mielikuvitusmaailmaa. Leikki on mitä mainioin tilanne harjoitella sosiaalisia taitoja.”

”Annetaanko lasten itse valita leikkikaverinsa, vai valikoiko aikuinen leikkiseuran? Enemmin pitäisi aidosti arvostaa ja tukea kaverisuhteita ja niiden merkitystä lapselle ja leikille.”

”Erityisesti tulisi kiinnittää huomiota leikkien keskeyttämiseen. Miksi se hyvä leikki pitää keskeyttää jonkun pöytähomman takia, ja kyllä sinne uloskin voidaan toisinaan mennä vaikka myöhemmin. Aikuisten tulisi hidastaa tahtia ja luoda tila ja rauha leikeille.”

”Jokapäiväinen mahdollisuus tuoda myös omia leluja on luonteva osa toimintaa. Lapsen hoitoon tuleminen helpottuu, ja on tärkeää, että lapsi voi jakaa myös kodin tärkeitä asioita kavereiden kanssa päiväkodissa. Kun lelut ovat mukana arjessa, niitä opitaan myös jakamaan.”

”Satuseikkailu, joka ideoidaan yhdessä lasten kanssa, on yksi leikkiä ja mielikuvitusta tukeva, erittäin toimiva työmalli. Lapset voivat tuoda roolivaatteita, työntekijä mukana, tehdään yhdessä suunnitteleamalla mielikuvitusmaailma, jossa sitten leikitään.”

”Leikissä lapsi voi esittää sellaisiakin asioita, mitkä eivät voi olla mahdollisia. Leikissä kaikki on mahdollista.”

Miten arki tukee kielenkehitystä – pohdittavaa kasvattajalle:

- tukeeko arkemme luontaista keskustelua ja lapsen aloitteisiin ja asioihin tarttumista
- kasvattaja priorisoi keskustelun lapsen kanssa tärkeäksi ja antaa sille aikaa
- onko meillä tarkoituksenmukainen aika ja paikka pedagogiselle keskustelulle aikuisten kesken
- keskeytymätön/pitkäkestoinen toiminta (rauha myös kasvattajalle keksittyä lasten kanssa toimimiseen)
- kasvattajan sitoutuneisuus heittäytyä tilanteisiin
- aktiivinen vuorovaikutus lasten kanssa tilanteiden valvomisen sijaan
- ruokailu- ja perushoitotilanteet – kuuntelenko, kun lapsi kertoo, suonko tilaisuuksia keskustelulle?

Arjen pieniä tarinoita kielen kehityksen tukemisesta

”Ollaan ruokapöydässä, kun yksi lapsista keksii, että muusi alkaa samalla kirjaimella kuin minä. Sitten toinen keksii, että hänen nimensä alkaa samalla kirjaimella kuin lihapulla ja tätä jatketaan niin, että kaikille löytyy joku ruokalaji, joka alkaa samalla kirjaimella kuin oma etunimi.”

”Pienten lasten kanssa tutustumme uusiin sanoihin kuvakirjojen avulla. Vaikeampia satuja isompien kanssa

lukiessani kerron vaikeiden ja vieraiden sanojen merkityksiä. Murresanojen esiin tullessa keskustellaan lasten kanssa, mitä joku sana ja murre tarkoittaa ja miten se sana sanotaan eri murteilla.”

Eräänä kesäpäivänä prinsessa keinui hänen talonsa edessä. Sitten isä tuli huutaan, että lähdetäänkö uimaan? Ja prinsessa vastasi: Joo, minä käyn vaan pakkaamassa. Ja prinsessa meni uimaan. Vesi oli vähän kylmää, koska viime yönä oli tuullut. Isä oli vain makaamassa rannalla. Prinsessa lähti uimasta kotiin. Ja hän huomasi matkalla, että hänellä oli siivet. Sitten hän muistikin, että se päivä oli koittanut, kun hän muuttui kuningattareksi. Ja sitten hän eli onnellisena elämänsä loppuun asti.

Sadutus on hyvä kerronnan opettelu ja kielen kehityksen tukemisen menetelmä. Lisäksi se tukee lapsen kuulemistä ja lasten oman kulttuurin tuottamista.

”Tykkään pelata muistipelejä ja tehdä palapelejä.”

”Hassutteleimme paljon. Leikittelemme sanoilla ja ollaan ihan höpönlöpön.”

”Kontakti on vuorovaikutuksen ja kielen kehityksen alku. Pieni lapsi kokee tullessa huomatuksi, kun aikuinen ottaa katsekontaktin. Ilmeet, eleet, hymy antaa lapselle kokemuksen, että hän on tärkeä.”

”Kävellessämme luonnossa keksin usein lyhyitä loruja ympäristön asioista. Usein lapset tulevat tähän mukaan keksimällä omia loruja.”

Luovuuden lumous

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten musiikillisen, kuvallisen sekä sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä sekä tutustuttaa eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvausta sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle³⁰.

Lapsi hahmottaa maailmaa monella eri tavalla. Kasvattajan tehtävä on antaa kaikille lapsille mahdollisuus toimia lapselle mieluisalla tavalla; musiikin, tanssin, piirtämisen, draaman ja tarinoiden avulla.

Parhaimmillaan tekeminen on silloin, kun suunnittelu ja toteuttaminen lähtevät lapsesta itsestään spontaanisti ja tuottaa monipuolisen prosessin, joka voi sisältää kaikkia taiteen muotoja eri tekniikoin toteutettuna.

Kuvataide

- Piirtäminen
- Maalaaminen
- Muovailu, kuvanveisto, rakentelu
- Painotyöt, grafiikka
- Kollaasi, sekatekniikat

Musiikki

- Tunnelman kokeminen, kuuntelu
- Soittaminen: Rytmisoihtimet, melodiasoihtimet, kehosoihtimet
- Soitinsadut, omat sävellykset
- Laulaminen: lorut, erilaiset laulut, omat laulut, laululeikit, sormileikit
- Kuuntelu: soitinsadut, konsertit, musiikkiliikunta, musiikkimaalaus
- Rytmikka

³⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 42

"Draama toiminnan muotona yhdistää monia ilmaisun muotoja. Se voi sisältää lasten omia esityksiä omatekoisilla keppinukeilla, nukketatteria kenkälaatikkomaisemissa, sadutusta..."

"Roolileikit antavat lapselle mahdollisuuden heittäytyä erilaisiin rooleihin ja ilmaisun muotoihin."

Musisointia itse tehdyillä soittimilla.

Sanallinen ilmaisu

- Kasvattaja käyttää selkeää, monipuolista ja rikasta kieltä.
- Lapsen kanssa keskustellaan ja häntä kuunnellaan päivittäin
- Lapselle luetaan satuja, kertomuksia, runoja tai loruja
- Lapsi kuulee ja harjoittelee kertomaan itse tarinoita vapaasti kerrottuna (myös sadutus)
- Lapsen kanssa leikitään ja hassutellaan sanoilla päivittäisissä arkitilanteissa

Kehollinen ilmaisu

- Kasvattaja toimii esimerkkinä osallistumalla itse toimintaan ja ohjaa lapsia ilmaisemaan itseään monipuolisesti liikkeellä, kehonkielellä, -asunnoilla ja eleillä sekä tanssilla
- Lapsi harjoittelee tunteiden ilmaisua liikkeellä ja eleillä musiikin säestyksellä tai ilman
- Lapsi ilmaisee itseään liikkuen vapaasti erityylisten musiikkien säestyksellä

Draamallinen ilmaisu

- Kasvattaja ilmaisee itseään sekä antaa lapsille mahdollisuuden ilmaista itseään draaman keinoin, yhdistäen monipuolisesti ja erilaisia ilmaisutapoja.
- Keskittymis-, aisti-, kontakti-, liike-, rentoutumisharjoitukset
- Vapaa ja ohjattu roolileikki
- Improvisaatio
- Draamaleikit ja -harjoitukset
- Satujen tai omien tarinoiden muokkaaminen esityksiksi, yhteiset esitykset

"Minä tykkään eniten askartelusta."

Eri taiteen muodot, kuten musiikki, kuvallinen ilmaisu, tanssi, draama ja kirjallisuus tarjoavat lapselle tärkeitä kokemuksia. Lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle on merkityksellistä, että lapsi saa käyttää mielikuvitustaan ja ilmaista itseään monipuolisin keinoin. Lapsen arki sisältää paljon mahdollisuuksia taiteelliseen kokemukseen ja ilmaisuun. Lapset ilmaisevat itseään ja saavat taiteellisia kokemuksia leikkiessään, liikkeudessaan ja tutkiessaan.

"Konsertit, joissa lasten kanssa ollaan käyty ovat innostanneet liikkumaan, tanssimaan, laulamaan ja tekemään musiikin tahdissa. Esiintyjät ovat innostaneet ja lapset ovat rohkaistuneet mukaan, kun lähellä on tuttu aikuinen tukena ja turvana."

Kasvattajan tehtävänä on mahdollistaa lasten monipuoliset kokemukset arjessa. Kasvattaja rohkaisee lasta käyttämään kaikkia aistejaan taiteen tekijänä ja kokijana. Lasten taiteellista ilmaisua arvostetaan esimerkiksi laittamalla lasten töitä esille. Lapsille annetaan tarjolle monenlaisia materiaaleja ja mahdollisuuksia, joihin he saavat vapaasti tarttua. Lasten omille luoville ideoille ja taiteen tekemiselle annetaan aikaa ja tilaa. Ilmaisuun innostamisessa hyödynnetään lähiympäristön kulttuuritarjontaa, kuten kirjastoa, museoita ja erilaisia näyttelyitä.

"Lapset kertoivat sadutuksen keinoin joulun liittyvän sadun. Tarinasta tuli niin hyvä, että se päätettiin tehdä näytelmäksi. Lapsille jaettiin roolit ja näytelmään tehtiin rekvisiittaa. Joulujuhlissa esitettiin näytelmä kertojan avustuksella."

Kasvattajan kommentti

Rentoutumista satuhieronnan ja musiikin avulla.

Ilmiöitä ihmetellen

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista³¹.

Oikean ja väärän erottamista ja oikeudenmukaisuutta pohditaan arjen keskusteluissa, ristiriitatilanteissa ja yhteisiä sääntöjä pohdittaessa. Sääntökeskustelussa tärkeää on, että kasvattaja ei toimi yksipuolisena sääntöjen listaajana, vaan sääntöjä käydään lasten kanssa yhdessä läpi siitä näkökulmasta, miksi näin toimitaan. Miksi on tärkeää, ettei ketään saa satuttaa? Miksi meillä on sääntö, ettei portista voi lähteä yksin ulos?

Eettisen ajattelun tukemiseen sisältyy vahvana toisen kunnioittamisen ja ystävyyden pohtiminen. Näille pohdinnoille ja keskusteluille otollisia tilanteita tulee lapsiryhmissä päivittäin. Olennaista onkin kasvattajan herkyys tarttua tilanteeseen ja tapa lähteä viemään keskustelua eteenpäin niin, että lasten omat ajatukset ja pohdinnat esimerkiksi hyvästä kaveruudesta pääsevät esille. Keskustelun ja pohdintojen kautta syntyy myös oivalluksia, jotka mahdollistavat oppimisen.

Eettinen ajattelu

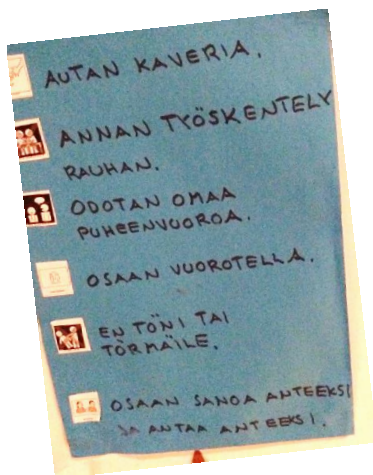
Oikea ja väärä

Ystävyyys

Oikeudenmukaisuus

Pelko, suru ja ilo

Yhteiset säännöt

"Sadut on lapsille hirveän tärkeitä, kun puhutaan tunteista ja toisten tunteiden huomioon ottamisesta. Saduissa niitä käsitellään ja se on pienille lapsille hirveen tärkeä väylä opetella ja päästä omien tunteiden käsittelyyn kiinni." Kasvattajan kommentti

Katsomuskasvatus on yleissivistävää ja sitä toteutetaan osana varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa.

³²Katsomuskasvatuksen tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa

³¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 44

³² OPH-55-2018

tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Lasten ihmettelyle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämän kysymyksiä.³³

Katsomukseen liittyvät asiat ja lasten keskenään erilaiset näkemykset nousevat usein esille hyvinkin arkipäiväisissä tilanteissa: *”Jos joku on ollut häissä tai vauvan ristiäisissä, tai lemmikki on kuollut tai on nähnyt luonnossa kuolleen eläimen, siitä saattaa nousta keskustelua, joka mietityttää, ja kun siitä keskustellaan, niin saattaa huomata, että muillakin on samanlaisia kokemuksia.”*

”Vietimme mummojen ja lasten leivontapäivää ja 5-vuotias kysyi: voiko meidän mummo osallistua sieltä taivaasta?”

Kasvattajan kommentti

Katsomuskasvatus

Lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot, katsomukset ja uskonnottomuus

Ymmärrys erilaisuudesta, keskinäinen kunnioitus

Uskontoihin ja katsomuksiin liittyvät perinteet

Ihmettely, pohdinta

Tilanteissa, joissa pohdinnat heräävät, tulee kasvattajan olla herkkänä havainnoimaan ja tarvittaessa tarttumaan keskusteluun, toisaalta antaa tilaa lasten omille pohdinnoille ja ajatuksille. Kasvattajan tulee olla neutraali, nostaa erilaisia näkemyksiä ja korostaa sitä, että jokaisella on oma näkemys ja jokainen näkemys on oikein. On tärkeää miettiä, miten lapsen kysymykseen vastaa. Jokainen kysymys on tärkeä, vaikka lapsi eikä kasvattaja osaisikaan siihen vastata. Lähtökohdan tulisi olla vastausten sijaan yhteinen pohdinta, vastausten etsiminen yhdessä ja toisaalta myös sen oivaltaminen, että jotain jää aina selvittämättä.

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus ei ole tunnustuksellista. Jokaisen kasvattajan tulee erottaa oma katsomus ja ammatillinen rooli, jossa katsomus ei näy tunnustuksellisuutena. *Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton.*

Varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaa katsomuskasvatuksesta ja sen käytännön toteutuksesta. Varhaiskasvattaja ei ole uskonnon opettaja.

Perinteisiä juhlia, kuten joulujuhlia, kevätjuhlia ja itsenäisyyspäivän juhlia, voidaan viettää varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjät päättävät juhlista ja niiden sisällöstä. Juhliin voi sisältyä uskontoon viittaavia elementtejä. Juhlaan mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren tai hengellisen laulun laulamisen johdosta juhlaa ei voida pitää uskonnollisena

Katsomuskasvatus edellyttää:

- henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista
- kykyä nähdä asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen ihmisen asemaan
- yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen

Lähtökohtana katsomuskasvatuksessa on huomioon ottaminen, kuunteleminen ja yhteinen ihmettely.

³³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 45

tilaisuutena. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee tiedottaa riittävän ajoissa juhlista ja muista tilaisuuksista, jotka sisältävät uskontoon viittaavia elementtejä.³⁴

Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat päättää, järjestetäänkö **uskonnollisia tilaisuuksia** kuten joulu- ja pääsiäiskirkko. Uskonnolliset tilaisuudet ja toimitukset ovat uskonnon harjoittamista. Uskonnollisten tilaisuuksien ja toimitusten aikana on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vaihtoehtoista ja mielekästä toimintaa. Vaihtoehtoisen toiminnan tulee olla luonteeltaan ja tavoitteiltaan mahdollisimman samankaltaista kuin siinä tilaisuudessa, jonka tilalla muuta toimintaa järjestetään. Huoltajille toimitettavista tiedotteista on käytävä ilmi varhaiskasvatuksen yhteydessä järjestettävät uskonnolliset tilaisuudet sekä niille vaihtoehtoinen toiminta. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että tieto uskonnollisista tilaisuuksista sekä vaihtoehtoisesta toiminnasta saavuttaa huoltajat riittävän ajoissa. Huoltajat päättävät, osallistuuko lapsi uskonnollisiin tilaisuuksiin vai vaihtoehtoiseen toimintaan. Ilmoituksen voi tehdä kertaluonteisesti esim. aloituskeskustelussa tai tarvittaessa tapauskohtaisesti.³⁵ Janakkalan varhaiskasvatuksessa uskonnollisia tilaisuuksia ovat joulu- ja pääsiäiskirkko, joiden ajaksi järjestetään vaihtoehtoista toimintaa. Muu seurakunnan kanssa tehtävä yhteistyö (esim. kotikirkko tutuksi) on katsomuskasvatusta. Varhaiskasvatuksen ja seurakunnan yhteistyötä arvioidaan, kehitetään ja suunnitellaan vuosittaisissa yhteistyöpalavereissa

Suomalaista kulttuuria ohjaavat vahvasti erilaiset juhlapäivät (joulu, pääsiäinen) ja niihin liittyvät perinteet. Juhlapäivillä on uskonnollinen alkuperä, mutta niistä on tullut myös perinteitä, joissa hengellisyys ei välttämättä juurikaan näy (kuten joulun joulukalenterit, tonttulaulut, tms.). Perinteitä ei ole tarkoitus häivyttää, mutta tärkeää on kunnioittaa jokaisen perheen vakaumusta ja katsomusta sen osalta, miten lapsen kanssa toimitaan erilaisissa tilanteissa. Tärkeää on avata, mitä eri tilanteet tarkoittavat uskonnon, toisaalta perinteiden ja kulttuurin näkökulmasta.

”Kirkkoon käydään tutustumassa ihan kiinteistönäkin. Se herättää lapsissa paljon keskusteluja siitä, millaisia kokemuksia kullakin on kirkkoon liittyen, ja sitä kautta nousee luontevasti esille myös lapsiryhmässä olemassa olevat muut katsomukset ja niihin tutustuminen.”

”Ennen kaikkea katsomuskasvatus on kykyä tarttua lasten aloitteisiin. Se, mitä lapsilta nousee, lähteä liikkeelle niiden pohjalta.”

³⁴ OPH- 55- 2018

³⁵ OPH- 55- 2018

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta käsitellään mm. oman historian, suomalaisuuden ja toisaalta eri kulttuurien kautta. Perinnelaulut, perinneleikit, kansantarinat ja tarustot ovat asioita, joita toiminnassa nousee esille. Retket ympäristön puistoihin, urheilukentille, metsään, kirjastoon ja lähikirkkoon auttavat lasta hahmottamaan mielikuvaa itsestään suhteessa ympäröivään maailmaan.

Oma minä ja oma perhe ovat tärkeitä lapsen identiteetin vahvistamisessa. Kasvun kansioista lapsi voi yhdessä huoltajan kanssa seurata omaa kasvuaan vuosien varrella. Kansiossa on lapsen piirustuksia, haastatteluja, omia tarinoita ja valokuvia. Myös kotoa voi täydentää kansiota.

Kasvattaja...

Luo turvallisen ympäristön ja auttaa lasta huomioimaan lähiyhteisöä

Kuuntelee ja kuulee lapsen tarpeet, toiveet ja aloitteet ja mahdollistaa oivaltamisen kokemuksia, tukee omaa ajattelua ja pohdintaan, antaa tilaa ajattelulle

Auttaa lasta tunnistamaan erilaisia tunteita ja ymmärtämään oikean ja väärän merkitys

Mahdollistaa lasten uteliaisuuden hyväksymällä kaikenlaiset kysymykset ja vastaukset, innostaa ja kannustaa tutkimiseen, oppimiseen ja vuoropuheluun

Havainnoi ja dokumentoi ja osoittaa myös dokumentoinnilla, että lapsen ajatukset ja toiminta on tärkeää

Mahdollistaa lapsen osallisuuden ja vaikuttamisen itseään koskeviin asioihin

Ymmärtää, että toinen ihminen on tärkein oppimisympäristö.

Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus

Mennyt aika: lasten henkilöhistoria, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt, ympäristöt, vanhat leikit ja laulut

Nykyhetki: lapsia pohdituttavat ajankohtaiset asiat, lähiyhteisön moninaisuus, ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus, erilaisuuden kunnioittaminen

Hyvän tulevaisuuden rakentaminen

"Lasten kanssa on muisteltu, kuinka pienenä sinä kävit potalla ja nyt jo osaat käydä pöntöllä. Valokuvat antavat perspektiiviä lapsen omaan kasvuun ja elämään." Kasvattajan kommentti

Ryhmässäni on tyttö, jonka äiti on Thaimaasta. Lapsi kertoo usein itse thaimaalaisten tavoista, ruuasta ja kielestä. Muut lapset haluavat tietää enemmän ja kyselevät lisää. Joskus pohdimme, kuinka ennen elettiin, syötiin ja liikuttiin. Eläydymme mielikuvien avulla entisaikaan. Tässä hyödynnetään erilaisia juhlaperinteitä, suomalaisia sananlaskuja ja lauluja."

Kasvattajan kommentti

Mediakasvatus

Tuetaan mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään

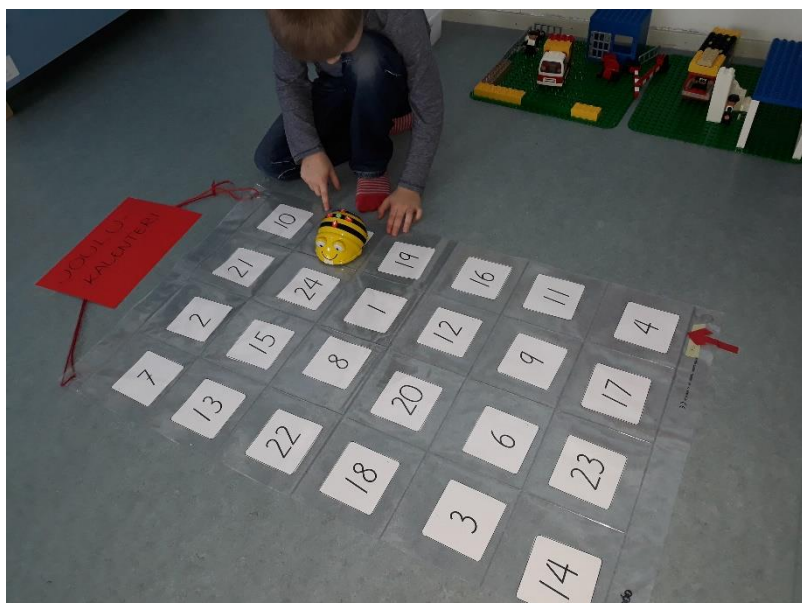
Tutustutaan eri medioihin

Kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti

Radio soittaa keittiössä listahittejä, kun lapsi aloittaa aamunsa mainoksista tutuilla muroilla. Pian pieni päiväkotilainen heittää selkäänsä Titi-nalle -repu ja vetää jalkaansa uudenkarheat Ryhmä Hau -kumisaappaat lähteäkseen päiväkotiin. Päiväkodissa jutellaan kavereiden kanssa Pixar-animaatiosta, joka näkyi sunnuntaina televisiosta, ja esitellään kaverille syntymäpäivän lahjaa, uutta laulavaa Frozen Elsa -barbia tai Salama McQueen -autoa. Päivän aikana luetaan kirjoja ja etsitään värityskuvia internetistä, otetaan muutama erä leikkitaistelua ninjakilpikonnatyyliin, rakennetaan Star Wars -legoilla huikeat rakennelmat ja lauletaan hiekkalaatikolla Robinin uusinta hittiä. Päiväunille kömmittää Angry Birds -pehmon kanssa. Kotimatalla äidin kanssa kulkiessaan lapsi ohittaa kymmeniä kadunvarsimainoksia ja juoksee postilaatille napatakseen

tuoreltaan uusimman Aku Ankan -isoveljenhän se on, mutta vielä lukutaidoton lapsikin tykkää katsoa hauskat kuvat. Illalla perheen lapset kinastelevat tietokoneella pelivuoroista samalla, kun huoltajat kauhisteleval tv-uutisten synkkiä talousennusteita. Ennen nukkumaanmenoa jutellaan vielä koko perhe nettipuhelun välityksellä mummon ja ukin kanssa. Harjattuaan hampaansa Disney-harjalla lapsi pukee päällensä Pokémon -pyjaman ja nukahtaa Nalle Puh -lakanoiden väliin Hessu Hopo -yövalon turvallisessa hohteessa. On taas eletty yksi tavallinen päivä lapsena mediakulttuurissa. (mukailtu MLL:n Meidän media – materiaalista)

Media ja mediakulttuuri näkyvät pienen lapsen elämässä monella tavalla niin leikeissä, mielenkiinnon kohteissa, puheissa, leluissa kuin vaatteissakin. Varhaiskasvatuksen mediakasvatuksen tarkoituksena on opetella taitoja, joita mediamaailmassa elämiseen tarvitaan: faktan ja fiktion erottamista, viestien ymmärtämistä ja tulkitsemista sekä mediamaailmassa toimimisen pelisääntöjä. Mediavälineet tarjoavat väylän niin viihteeseen kuin hyötykäyttöönkin, yhden välineen itseilmaisuuksiin ja vaikuttamiseen, tarinoiden, ajatusten ja hetkien tallentamiseen, lapsen kuulemiseen ja osallisuuteen.

Varhaiskasvatuksessa robotiikkaan tutustuminen alkaa leikkisillä kokeiluilla esim. ohjausleikit, robottileikki.

Kasvan kokeillen

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös ympäristökasvatusta ja teknologiakasvatusta. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa³⁶.

Matemaattiset ilmiöt

Oivaltaminen ja oppimisen ilo

Ohjaa huomioimaan matemaattiset ilmiöt arjen tilanteissa ja ympäristössä

Innosta pohtimaan ja kuvailemaan

Tarjoa mahdollisuuksia luokitteluun, vertailuun, järjestykseen asettamiseen, säännönmukaisuuksien etsimiseen ja löytämiseen, laskemiseen, lukusanojen ja numeroiden yhdistämiseen, mittaamiseen, sijainti- ja suhdekäsitteiden opetteluun, tilan ja tason hahmottamiseen, kappaleiden ja muotojen tutkimiseen, aikakäsitteiden havainnointiin

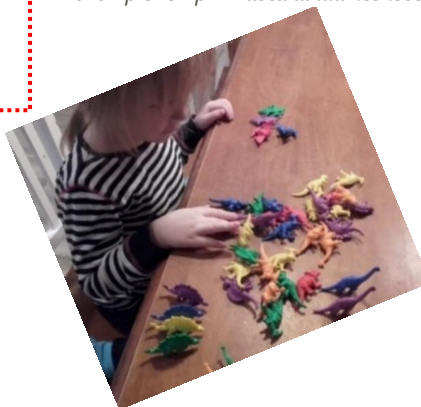
Ongelmien pohdinta, päättely, ratkaisu

Varhaiskasvatuksessa matemaattisen ajattelun tukeminen toteutuu arjen tilanteissa, leikeissä, peleissä ja perushoitotilanteissa. Valmiiden vastausten sijaan kasvattaja haastaa lapsen tutkimaan, pohtimaan ja ihmettelemään yhdessä. Kasvattaja ohjaa lasta kiinnittämään huomiota matematiikan ilmiöihin ja sanoittaa niitä lapselle sekä tekee arkimatematiikkaa näkyväksi ja lapselle ymmärrettäväksi. Kasvattaja ohjaa lapsen huomiota uusiin asioihin ja mahdollistaa lapsen oppimisen toistojen kautta.

Lasten kasvua ihmetellään menemällä pituusjärjestykseen, metsässä ollessa "etsi itsesi pituinen puu", "etsi kätesi pituinen keppi", jne. Usein pohdinnat syntyvät täysin hetkessä. Päiväkodin ikkunaan on maalattu kuusia. Lapsi sanoo aikuiselle: "Toi on pienempi." Tästä alkaa keskustelu: suurempi, pienempi.

Lajittelua ja laskemista leikin lomassa.

³⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 46

"Harjoittelemme metsämatikkaa hyödyntäen luonnonmateriaaleja: geometriset kuviot, mittaaminen, lukumäärän vertailu ja laskeminen. Pohdimme yhdessä syy-seuraus-suhteita luonnossa ja opettelemme huolehtimaan ympäristöstä, esim. pohdimme, kuinka kävisi, jos kaikki heittäisivät roskat luontoon. Harjoittelemme arjen eri tilanteissa aika-, sijainti- ja suhderekäsitteitä, esim. takana, edessä ylhäällä, alhaalla, eilen, tänään. Pohdimme yhdessä, mikä on ihmisen rakentamaa ja mikä luonnon muovaamaa."

Kasvattajan kommentti

Kasvattajan on tiedostettava ja oivallettava, että **matemaattisia ilmiöitä on kaikkialla**. Lasten aloitteita ja ihmetyksiä matemaattisiin ilmiöihin huomataan, kun aikuinen sijoittuu lasten korkeudelle leikkiin mukaan. Perushoitotilanteet ovat loistavia hetkiä lorutteluun ja laskemiseen, ja arjen eri tilanteissa löydetään lukuisia mahdollisuuksia pohtia esimerkiksi aikakäsitettä: milloin äiti tulee hakemaan, montako minuuttia menee, että päästään syömään, milloin on joulukuu, montako kuukautta on seuraaviin syntymäpäiviin. Matemaattiset ilmiöt nousevat lasten kysymyksistä, eikä niihin tarttuminen ja niiden käsittely vaadi erillistä hetkeä ja matikkakortteja.

"Toivon, että lapseni oppisi varhaiskasvatuksessa laskemista leikin varjolla, luonnon ilmiöiden ihmettelyä, uteliaisuutta ympäröivää maailmaa kohtaan - että lapsi löytäisi itsessään pienen tutkijan."

Huoltajan kommentti

Ympäristökasvatus:

Lapsen luontosuhteen ja vastuullisuuden vahvistaminen

Ohjataan kohti kestävää elämäntapaa

Kolme ulottuvuutta:
oppiminen ympäristössä,
oppiminen ympäristöstä ja
toimiminen ympäristön
puolesta

Sisältöinä: retkeily, luonnon
ilmiöiden ja vuodenaikojen
havainnointi ja tutkiminen,
ympäristöön liittyvät käsitteet,
tiedon etsiminen kiinnostavista
asioista

Luonnon ja ympäristön
kunnioittaminen: omien
tekojen vaikutusten huomiointi

Lapselle on luontaista tutkia ja ihmetellä itseään, ympäristöään ja ilmiöitä. Lapsi haluaa haistaa, maistaa, koskea, kuunnella ja testata erilaisia asioita ja esineitä. Lapselle on tärkeää kokea uusia asioita päivittäin eri aistien välityksellä kokemusten, yrittämisen ja erehdyksen kautta. Lapselle tarjotaan mahdollisuus tutkimiseen ikätasoisesti. Pienempien lasten kanssa tutkitaan konkreettisia asioita, isompia lapsia kannustetaan itsenäisesti ja yhdessä toisten lasten kanssa etsimään vastauksia tutkimalla, havainnoimalla ja kokeilemalla. Tutkiessaan lapsi oppii vertaamaan ja yhdistelemään tietoja. Lapsen oma ajattelu, havaintoherkkyys ja ongelmanratkaisutaito vahvistuvat. Tutkimisen kautta lapsi oppii myös arvostamaan ympäristöään ja toisia ihmisiä.

Tärkeää on hetkeen tarttuminen, jossa läsnä olevalla kasvattajalla on aikaa kuunnella ja keskustella lasten kanssa. Kasvattajalla on ensisijainen vastuu ympäristön kehittämisestä ja kokemusten tarjoamisesta ja mahdollistamisesta. Kasvattaja tukee, innostaa, motivoi, kannustaa ja säilyttää lapsen luontaista uteliaisuutta tutkimiseen.

“Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön.”

Varhaiskasvatuksessa opitaan arvostamaan luontoa ja ympäristöä. Opetellaan lajittelua ja kierrätystä. Askarteluissa käytetään kierrätysmateriaalia. Mallina on kasvattajan oma esimerkki.

“Lapset näkivät muurahaiskeon, jossa muurahaiset olivat ottaneet leppäkertun ”vangiksi”. Lapset pelastivat leppäkertun. Lapsen aloitteesta syntyi keskustelu siitä, mikä eläin on petoeläin ja mitä se tarkoittaa.”

“Lapset alkoivat kerätä metsäretkellä keppejä. Lapsille tuli kinaa siitä, että kenellä on eniten keppejä. Aikuinen ehdotti, että voitaisiinko kepeistä tehdä nuotio. Kun nuotio oli valmis, lapset alkoivat keskustella tulesta, miten tulen voi tehdä. Aikuinen kertoi, että tulen saa aikaiseksi ilman tulitikkuja. Lapset alkoivat hangata kahta keppiä vastakkain. Syntyi ihmettelyä ja keskustelua lämmöstä, kipinästä. Nuotioleikki jatkui seuraavilla metsäretkillä.”

“Luonnossa aistimme ympäristön tuoksua, ääniä ja värejä. Meillä on metsässä juurakko, jonka alle usein käperryimme karhu-unille.”

”Käytöstä poistettujen, vanhojen tietokoneiden purkaminen: kuinka kiinnostavaa se onkaan lasten mielestä.”

Kasvattajan kommentti

Matkalla avaruuteen

Pojille annettiin leikkeihin pahvilaatikot ja he askartelivat niistä avaruusaluksen. Leikki avaruusaluksen ympärillä kesti monta viikkoa. Innostuminen, motivoituminen, syttyminen, kasvattajan roolina mahdollistajana oleminen, oppimisen ilo!

Kun lähdetään liikkeelle leikeistä, voidaan saada aikaan mitä tahansa ja eheyttäminen syntyy luonnostaan, eikä tarvita toimintaa sisältöpäivien pohjalle, kun leikistä syntyvä toiminta pitää sisällään kaiken.

Avaruusaluksia rakentaessa käytiin monenlaisia pohdintoja teknisistä vempaimista, koneiden suunnittelusta ja innovaatioiden maailmasta.

Teknologiakasvatus

Kannustetaan lapsia tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan

Ohjataan havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja

Rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin vastauksia, ratkomaan pulmia ja tekemään päätelmiä

Tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin ja niiden toimintaan

Tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoita, kokeilla eri laitteiden toimintaa, luoda omia laitteita.

Liikkuen ja loikkien

Liikkuminen varhaiskasvatuksessa

Liikkuminen ja leikkiminen ovat lapselle ominaisia tapoja olla ja oppia. Liikunnallisen elämän kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa. Fyysinen aktiivisuus virkistää, herkistää kaikki aistit opeteltavaan asiaan, parantaa keskittymistä ja lisää lasten sitoutuneisuutta. Liikkuminen on hyvä tapa helpottaa lapsen oppimista.

Kasvattajan ABC

Muista sekä arkiliikunta että raskaampi fyysinen liikunta, jossa lapsi hengästyy

Motivaatio, ilmapiiri, hyväksyntä, kannustus! Suorituspaino pois, tue myös epäonnistumisten hyväksymistä

Pidä lähtökohtana lasten ajatukset ja aloitteet

Anna lasten ideoida uusia liikuntamuotoja ja -leikkejä, kehittää sääntöjä ja opettaa muita

Muista erilaiset oppimistyyli: katsomallakin voi oppia

Henkilökunnan omat taidot esille

Yhdistä liikuntaa luontevasti muihin oppimisen alueisiin

Rakenna yhteistyötä liikuntatoimijoiden ja seurojen kanssa

Kieltämisen ja rajaamisen sijaan salli ja mahdollista

”Lapset ovat erityyppisiä liikkujia (erilaisia fyysisesti, pitävät eri lajeista..) ja kaikkien vahvuuksia tulisi tukea. Erilainen kehitystahti ja yksilölliset erot on muistettava. Kaikki eivät ole yhtä innostuneita liikkumaan, mutta kasvattajan on pyrittävä innostamaan kaikkia. Pakottaminen voi viedä lapsen innostuksen ja kiinnostuksen liikuntaan. Miten viestittää lapselle, että ei ole pakko tehdä? Lapsen oma motivaatio tekemiseen on keskeistä. Myös lasten omaehtoinen, leikkiin liittyvä liikunta on yhtä tärkeää, kuin ohjattu.”

Kasvattajan kommentti

Liikuntakasvatuksen tavoitteet varhaiskasvatuksessa ovat kasvattaminen liikuntaan ja liikunnan avulla. Liikkuminen on leikinomaista oppimista lapsen omien vahvuuksien siivittämänä.

”Liikunta ei ole erillinen osa-alue, vaan se saa ja sen tulee näkyä kaikessa toiminnassa.”

Hyvät motoriset taidot tukevat lapsen kehitystä sekä psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Kokeilemaan kannustaminen ja onnistumisesta yhdessä iloitseminen auttavat lasta muodostamaan myönteisen minäkuvan. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää tarjota lapsille monipuolisesti kokemuksia eri lajeista, jolloin jokainen voi löytää itselle mieleisen tavan liikkua. Liikunta varhaiskasvatuksessa on iloista leikin kautta oppimista ja tutustumista, ei suorittamista.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojä

tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.³⁷

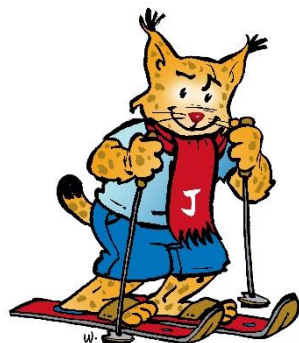
Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää.

Lapsella on tarve ja oikeus liikkua joka päivä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten mukaan lapsen tulisi liikkua kolme tuntia päivässä - tästä liikunnasta osa tapahtuu varhaiskasvatuksessa ja osa kotona. Fyysisen aktiivisuuden suositus koostuu kuormittavuudeltaan monipuolisesta liikkumisesta: kevyestä liikunnasta ja reippaasta ulkoilusta sekä erittäin vauhdikkaasta fyysisestä aktiivisuudesta. Päivittäinen liikunta on lapselle yhtä tärkeää kuin riittävä uni ja terveellinen ravinto.³⁸ Varhaiskasvatuksessa lasten liikunta on sekä säännöllistä ja ohjattua että omaehtoista liikkumista ja leikkimistä. Päivän päätteeksi olisi tärkeää myös huoltajan kuulla lapsen fyysisestä aktiivisuudesta, jotta he osaisivat vaikuttaa omalta osaltaan liikuntasuosituksen täyttymiseen.

”Liikkuminen varhaiskasvatuksessa on kokonaisvaltaista olemista ja tekemistä aamusta iltaan, ei yksittäisiä, irrallisia hetkiä.”

”Esiopetusryhmän kasvattajat ohjasivat alle kolmivuotiaiden ryhmän ulkoilua ryhmän henkilökunnan tiimipalaverin ajan. Ulkoilussa oli mukana myös esiopetusryhmän lapsia. Isommat lapset tekivät temppuradan, johon pienet halusivat myös mukaan ja isommat tekivät helpotetumman version heille. Tekeminen yhdisti isot ja pienet eri ryhmistä.”

”Aamuisin portilla on korttipussi, johon lapset ja aikuiset ovat kehittäneet liikunnallisia tehtäviä, joita tehdään yhdessä huoltajan kanssa hoitoon

tullessa. Esim. kävele hernepussi päällä ovelle asti tai tanssi yms. On jotain mitä odottaa portille tullessa ja murheet unohtuvat.”

³⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 48

³⁸ Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä – Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 9

”Liikunnallisuus huomioidaan oppimisympäristöjen rakentamisessa ja kehittämisessä (esim. lattiaan teipatut ruudut, leikkitiloissa pallonheittopaikat, käytävillä eläinliikkumista). Varhaiskasvattajan luovuus ja

kekseliäisyys ovat avainasemassa liikunnan järjestämisessä pienissäkin tiloissa ja erilaisissa tilanteissa (esim. siirtymätilanteet). Lasten ideat ja ajatukset huomioidaan liikunnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.”

Monipuolinen yksikön oman ympäristön hyödyntäminen on tärkeää. Liikuntaa tulee toteuttaa yksikön omien mahdollisuuksien ja puitteiden mukaan. Yksiköillä on erilaiset mahdollisuudet lajien harrastamiseen, ja olennaista onkin hyödyntää luovasti ja monipuolisesti kunkin yksikön ja lähiympäristön mahdollisuuksia.

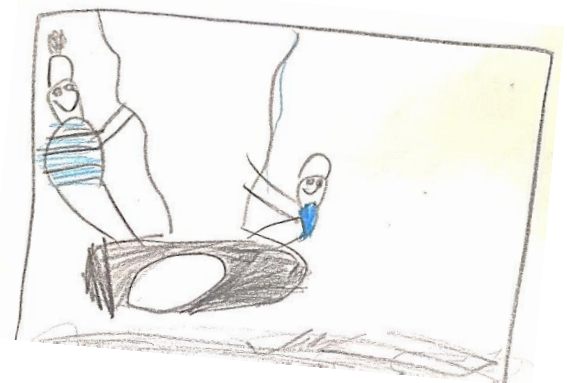

Liikuntavälineiden tulee olla lasten saatavilla, jotta lapset voivat tarttua niihin aktiivisesti ja omaehtoisesti osana

luontaista arkea.

Haluamme Janakkalan varhaiskasvatuksessa panostaa lasten päivittäiseen monipuoliseen liikuntaan sekä terveellisten elintapojen edistämiseen. Myönteinen asenne liikuntaan on tärkein tekijä tavoitteiden saavuttamisessa ja aikuisen on hyvä tiedostaa oma roolinsa lasten liikkumisen mallina ja innostajana. Varhaiskasvatuksen henkilöstö haluaa omalla esimerkillään kasvattaa lapsia pienestä pitäen suhtautumaan liikkumiseen myönteisesti. Liikunnallisia menetelmiä hyödynnetään varhaiskasvatuksessa kaikilla oppimisen alueilla. Janakkalan varhaiskasvatus on mukana valtakunnallisessa Ilo kasvaa liikkuen-ohjelmassa.

”Pyritään istumaan mahdollisimman vähän.”

Tärkeää on liikunnan ilo, hyväksyntä ja kannustava suhtautuminen liikkumiseen. Sääntöjä on myös mietittävä – millaisia sääntöjä on? Turhia sääntöjä pitäisi pyrkiä välttämään ja pohtimaan perusteluita kaikille säännöille ja kielloille. Turvallisuutta voidaan taata sääntöjen sijasta aikuisen läsnäololla ja kannustamisella, ei kieltämisellä ja liikkumisen rajoittamisella.

Lasten suusta...

2,5-vuotias lapsi kertoi isälleen luistelusta: "Se oli tosi kivaa, mä vaan putosin monta kertaa."

Harjoittelimme pallotaitoja ja neljävuotias tokaisi "tää on ihan tyhmää, kun tää pallo ei tottele mua."

Neljävuotiaan kanssa harjoittelimme pyöräilyä. Aina mutkassa hän päästi ohjaussarvista irti ja laittoi kädet silmilleen. Kysyin, miksi hän tekee niin. "Ei pelota niin paljon, kun en nää, mihin oon menossa."

Olimme jumppasalissa jumppaamassa ja kun palasimme, näytti 5-vuotias poika, että housuihin oli tullut reikä haaroihin. "Ei se jumpasta johtunut vaan liian pitkistä jaloista."

Vauhti virkistää

Vähintään kolme tuntia liikkumista joka päivä

Kuvio 2. Suositeltava fyysinen aktiivisuus koostuu päivän mittaan kuormittavuudeltaan erilaisista arjen touhuista.

6. Estradilla arvokas arki

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän³⁹.

Pedagoginen dokumentointi on väline, joka tuo toiminnan monitahoisuuden ja lapsen oppimisen näkyväksi. Toiminnan sisältöjen etukäteissuunnittelun sijaan paino on pedagogisessa dokumentoinnissa, jonka kautta toteutunutta toimintaa voidaan verrata varhaiskasvatussuunnitelmaan ja arvioida, miten varhaiskasvatussuunnitelman eri osa-alueet ovat toteutuneet toiminnassa ja niin ikään saada suuntaviivoja sille, mihin tulisi jatkossa toimintaa suunnata.

Näe lapsi, näe oppiminen

Laaja-alainen osaaminen

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta. Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. **Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti.** Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi⁴⁰.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Kuinka kasvattajina tuemme laaja-alaisen osaamisen mahdollisuuksia varhaiskasvatuksessa? Tässä luvussa (sivulta 69 alkaen) avaamme tätä osaamisalue kerrallaan.

³⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 23

⁴⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 37

Miksi ja ketä varten pedagogista dokumentointia?

Lasta varten

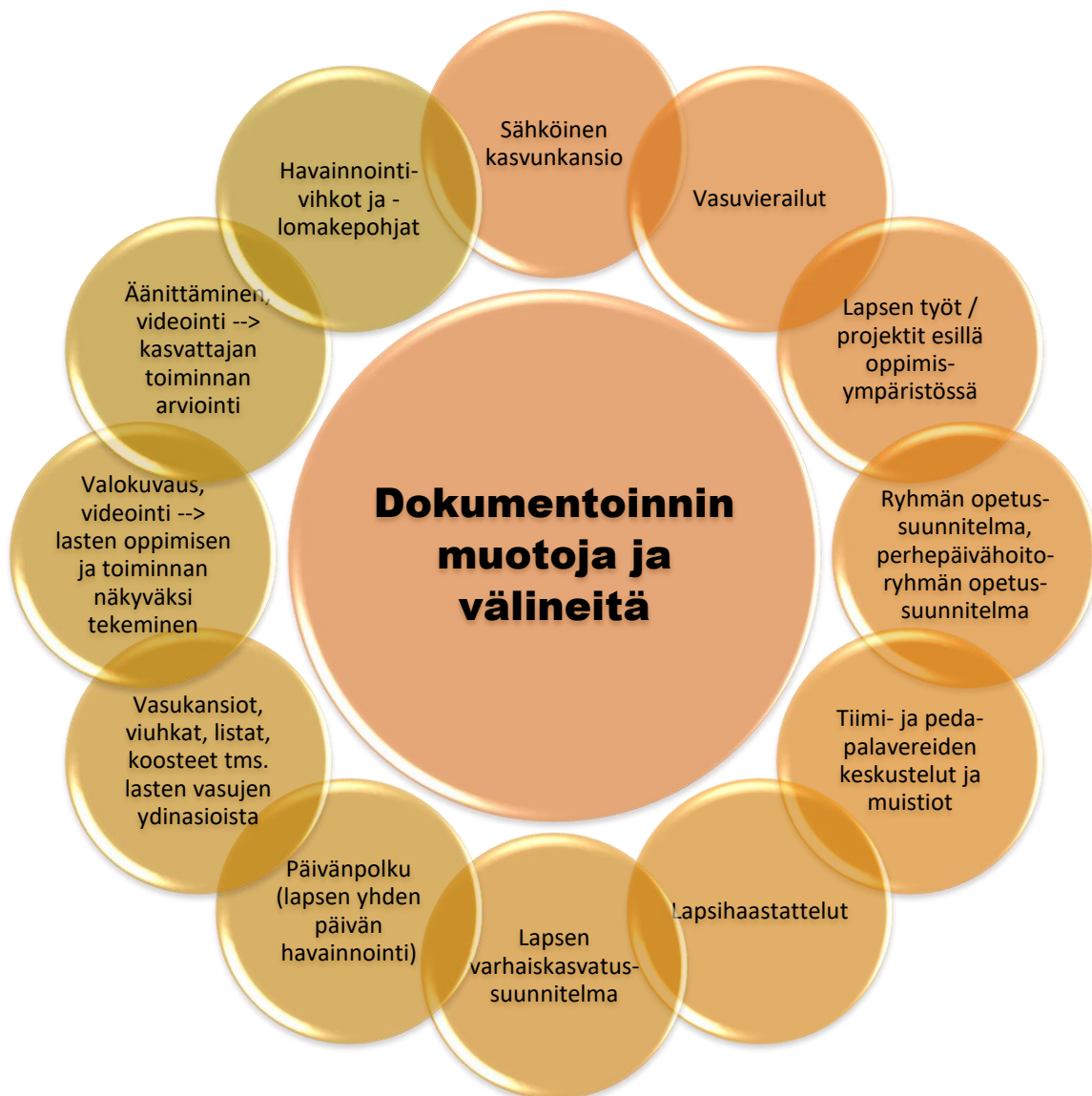
- Lapsen ja oppimisen näkyväksi tekeminen
- Kun tuodaan lasta ja hänen töitään esille, ne tulevat merkityksellisiksi ja sitä kautta osoitetaan arvostusta lapselle ja hänen tekemiselleen. *"Tää on mun tekemä, mä oon tehnyt tämän."*
- Dokumentointi tuo lapsen historian ja oppimisen näkyväksi: voidaan muistella menneitä tapahtumia sekä oppimisen ja kasvun kaarta, kertomisen väline
- Oppimisen arvioiminen, oman oppimisen arviointi, jotta lapsikin näkee, miten hän on kehittynyt ja oppinut
- Toiminnan näkyväksi tekeminen lapselle, miten on voinut vaikuttaa arkeen.
- Lapsen osallisuus dokumentointiin --> dokumentoinnin kautta mahdollisuus tuoda omia ajatuksiaan ja näkemyksiään ilmi, vaikuttaa toiminnan suunnitteluun
- Ei vain tapa dokumentoida, vaan tapa työskennellä lasten kanssa. Prosessien yhteinen dokumentointi lasten ja aikuisten kesken --> mitä tapahtui, miten tästä eteenpäin, toiminnan yhteinen suunnittelu
- Dokumentoinnin kautta lapsi ja hänen oma toimintansa tulee näkyväksi myös lapselle itselleen: *"Alle kolmivuotiaiden kanssa olemme videoineet paljon lasten leikkejä ja katsovat niitä yhdessä. Se on muuttanut myös lasten toimintaa, esim. että älä ota kädestä. Videolta näkee ihan eri tavalla asioita kuin suoraan katsoessa, kun katsotti toiseen kertaan ja myös lapsi voi tietyllä tavalla tarkastella itseään ulkopuolisena ja oppia omasta toiminnastaan."*

Huoltajaa varten

- Lapsen, varhaiskasvatuksessa tapahtuvan toiminnan ja oppimisen näkyväksi tekeminen huoltajille
- Toiminnan näkyväksi tekeminen ja sitä kautta ovien avaaminen perheille: mitä päivän aikana oikeasti tapahtuu, mitä lapsi tekee, miten toimii, mitä oppii
- Mahdollistaa hoitopäivästä keskustelun dokumentoinnin kautta lapsen kanssa: "Kun laitetaan kuvia ja muuta dokumentaatiota eteenpäin perheille, se antaa mahdollisuuden lapselle ja huoltajalle keskustella ja muistella"
- Kun on käsitystä toiminnan sisällöstä, on mahdollista osallistua suunnitteluun ja arviointiin

Työntekijää ja tiimiä varten

- Lapsen, lapsen oppimisen, monipuolisen arjen ja oman toiminnan tekeminen näkyväksi
- Saatujen havaintojen pohjalta huomataan, miten toimintaa voisi muuttaa sen pohjalta → toiminnan näkyväksi tekeminen
- Toiminnan näkyväksi tekeminen työntekijälle. *"Ei tietoinen toiminta ole automaatio → kuinka paljon hyvää toimintaa on olemassa ja mitä kaikkea on vielä kehitettävänä"*
- Lapsesta lähtevän toiminnan vertaaminen vasuun: mitä tapahtui, mitä opittiin, mitä kaikkea prosessi piti sisällään, mihin täytyy jatkossa kiinnittää huomiota. Kehkeytyvä toiminta.
- Lapselle mahdollisuus dokumentoida toimintaa: kasvattaja pääsee sitä kautta paremmin lapsen ajatusmaailmaan ja lähtökohtiin.
- Oman toiminnan arviointi ja kehittäminen: *"Omaa työskentelyä videolta katsomista pitäisi tehdä enemmän, siitä huomaa oikeasti, miten toimii, ja voi muuttaa toimintaansa."*
- Lapsen kasvun ja kehityksen havainnointi → pohjaa lasten vasuihin ja lapsen vasujen toteuttamiseen käytännössä
- Dokumentoinnin kautta suunnitteluun, oppimisympäristöjen muokkaamiseen ja tiimin toiminnan kehittämiseen.
- *"Havainnointia tehdään koko ajan, satoja, miljoonia asioita, ehkä kirjoitetaan ylös tai muuten dokumentoidaan, ehkä ei. Mutta jos se ei vie toimintaa eteenpäin, se on turha tavoite. Sitten kun sitä työestetään, arvioidaan, dokumentoidaan, niin siitä tulee pedagogista ja työn kehittämiseen liittyvää."*

"Pedagogisen dokumentoinnin yhtenä tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan lasta, hänen mielenkiinnon kohteita ja vahvuuksia sekä lasta osana yhteisöä. Miten tärkeää on huoltajalle kuulla ja nähdä, että minun lapsi on tärkeä ja arvokas sellaisena kuin hän on. Lapsen ainutlaatuisuuden näkyväksi tekeminen. Lapsen arvokkuus. Kannustavat ja lapsen kehitystä myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Olennaisinta myös se, miten asiat perheille esitetään. Ei ole lapsen vika, jos on haastavaa käytöstä, koska ei ole vielä taitoja. Ja se ydin, että miten toimintakulttuuri vaikuttaa lapseen. Miten me voimme muuttaa toimintaa tai ympäristöä niin, että lapsella olisi meillä helpompi olla? Aika nopeasti pitäisi tulla se ajatus, että mitä minä voin työntekijänä tehdä tälle asialle."

"Kuka saa kertoa meidän arjestamme? Lapsi vai työntekijä? Kun lapselle annetaan dokumentoinnin väline, mitä he nostavat esille? Ehkä tässä olisi mahdollisuus nostaa ne lapselle merkitykselliset asiat esille. Annammeko pienellekin lapselle mahdollisuuden kuvata ja dokumentoida arkea varhaiskasvatuksessa ja tuottaa sen kautta näkyväksi itselleen tärkeitä asioita?"

Kasvattajien kommentteja

”Mä osaan”

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja⁴¹.

Ajattelun ja oppimisen taitojen tukeminen vaatii ennen kaikkea kasvattajan herkkyyttä, tilan ja äänen antamista lapsille ja heidän pohdinnoilleen, ristiriitojen ja ongelmien ratkaisulle ja ajattelulle. Kasvattajan tulee opetella olemaan hiljaa, kuunnella ja valmiiden vastausten sijaan tukea lapsen pohdintoja ja ajatuksia.

”Lapsi oppii leikiten. Tärkeää on positiivinen palaute ja kehuminen. Kun lapsi saa onnistumisen kokemuksia, hän uskaltaa jatkossakin kokeilla ja harjoitella uusia asioita ja taitoja. Tilanteista ei saa tulla liian tarkoitushakuisia, jotta leikin ilo ei häviä. Aikuisen tehtävänä on antaa lapselle ikätasoon nähden sopivasti haastetta ja viedä hetkeä tarvittaessa eteenpäin. Eilen harjoittelimme ulos pukiessa yhdessä kymmeneen laskemista. Mukana oli 1-5-vuotiaita lapsia. 5-vuotias tyttö näytti jo vähän turhautuneelta ja alkoi itsenäisesti laskea 1-10 englanniksi. Pienimmätkin tulivat laskemiseen mukaan ja jonkin ajan päästä luettelimme yhdessä 1-20 englanniksi. Tyttökin innostui, kun nostin vähän vaikeustasoa.”

”Istumapaikan tai retkikaverin valinta, tiedät, mihin ne ei pysty, mutta annat yrittää, annat kokeilla. Miten hienoa se onkin sitten kun ne pystyy. Annat mahdollisuuden yrittää: onnistuukohan tää nyt, millä säännöillä tää nyt toimis. Ja kun se lapsi sitten pystyy istumaan kaverin vieressä ilman, että menee pelleilyksi, tai päättää itse valita toisin (emmä pysty, mä meen toiselle paikalle) Se, että saat oikeasi ja aidosti olla onnellinen sen lapsen pienestä, mutta niin suuresta edistysaskeleesta, se on ihan huikea tunne.”

Kasvattajan kommentti

Oman ajattelun tukeminen...

”Jos on ongelmia, esim. levoton lapsi, jolla on vaikeaa lepohtokella, niin kysytään, mikä sulle on hankalaa, mikä sua helpottaisi. Kysyin. Ei tiennyt ekana päivänä. Huomenna tiesi. Sanoi, että mä oon miettinyt, sovittiin, mitä muutetaan. Vaikka kasvattaja päättää, että levolle rauhoitetaan, mutta miten kohdataan – kiinnitetään huomio hetkeksi.”

”Lepohuoneessa oli sähääjää, jota komennettiin jatkuvasti. Viimein selvisi, että lapsi pelkää, että näkee painajaisia. Lapsi ehdotti että luetaan päiväunirukous, se luettiin työntekijän kanssa, ja se helpotti. Itse mietitty juttu, ei nukahtanut siltikään, mutta sai psyykattua itsensä rauhoittumaan.”

”Valintojen tekeminen ja niiden seurausten miettiminen kasvattaa lapsen omaa ajattelua. Mieti kenen vieressä voit istua ruokapöydässä niin, että pystyt antamaan toisille ruokarauhan. Ja sovitaan, mitä tapahtuu, ellei homma toimi, kuten että sitten joutuu vaihtamaan paikkaa. Jos sitten joutuu siirtymään, ei se ole sen lapsenkaan mielestä tyhmä aikuinen, joka päätti, vaan se oli sovittu, se johtui mun omasta toiminnasta.”

”Kun lapsen leikkiin menee mukaan, löytyy nopeasti lapsen ajattelemisen taso.”

⁴¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 24

Arjen tiimellyksessä...

"Neljä lasta halusivat pelata lautapeliä, mutta eivät saaneet päätettyä mitä pelata. Yksi keksi, että leikitään piilosta ja voittaja päättää mitä peliä pelataan."

"Lapsi käsitteli helposti asioita itkulla. Häntä aina kannustettiin ja lohdutettiin sekä annettiin aikaa löytää sanat tilanteisiin. Toimimme hoidossa ja kotona samalla tavalla. Yhtenä päivänä lapsi kertoi onnellisena, kuinka hän oli oppinut kertomaan asiansa sanoilla, enää ei itkua tarvittu."

"Ulkona lapset laittoivat lunta toiseen ämpäriin ja vettä toiseen ämpäriin. Sitten he laittoivat lunta vesiämpäriin, josta alkoi ihmettely, mitä lumelle tapahtui vedessä. Aikuinen oli mukana lasten kanssa ihmettelemässä ja laajensi keskustelua kysymyksillä."

"Lasten kanssa istutaan usein pöydän ääreen sopimaan tietyistä asioista sen osalta, miten jokin asia tehdään. Joku on tehnyt jotain, jotain on tapahtunut. Miten tämä ratkaistaan?"

"Lumi maistui kolmevuotiaalle lapselle kovasti. Selitin, ettei kannata syödä, kun siinä on niin paljon likaa ja pöpöjä. Hän sitten tuumasi: *Mä otin ihan puhtaasta kohdasta ja sylkäisen sitten pöpöt pois.*"

"Lapsi tuli aamulla hoitoon ja kertoi iloisena: *Hei, en mä mennytkään metsään, vaikka mulla oli saappaat väärissä jaloissa.*"

Kannustus ja rohkaisu ovat keskeisen tärkeitä. Oppimisen tulee olla lapselle myönteinen kokemus.

"Hoitopäivän jälkeen kavereiden kanssa tapahtuneet asiat kerrataan, keuhut raportoidaan. Toiset lapset on tärkeitä." "Tärkeänä pidän varhaiskasvatuksessa oman ajattelun kehittämistä, vaikuttamista omiin asioihin ja iloa uuden oppimiseen."

Huoltajien kommentteja

"Minne olen menossa? Oletko orjana ajalle? Keskity siihen hetkeen ja siihen kohtaamiseen, kiireettömyys arkeen. Siinä syntyy niitä arvokkaita kohtaamisia ja arvokkaita läsnäolon hetkiä ja sillä hetkellä mitään ei ole sen tärkeämpää."

"Valitset itse, millaisina asiat näet. Roudasin lapsia perhepäivähoidosta varahoitoon päiväkodille palaverin takia vesisateessa kiireessä ja mietin, ettei tässä ole mitään järkeä. Lapset kuuntelivat, kun sade hakkasi rattaiden kuomuun ja vesi lori ränneistä - ja retki olikin yhtäkkiä tosi hauskoja juttuja täynnä. Näet itse, miten asiat näet."

Kasvattajien kommentteja

Lasten kanssa oli käyty läpi missä olen hyvä ja mitä osaan hyvin. Lapset valitsivat omat osaamisensa, esim. ajaa pyörällä, leikkiä, askarrella, juoda, nukkua, keinua jne. Niistä askarreltiin itsetuntotähdet. Kuvassa mietitään vielä omia osaamisia.

VAATESUUNNITTELUPROJEKTI

Kirsikoiden 5-6-vuotiaiden lasten vaatesuunnitteluprojektin lähtökohtana oli kädentaitoja vahvistava työpaja, jonka lopputuloksena valmistuu konkreettinen käyttötuote lapselle itselleen. Projektin yksi merkittävä tavoite oli tarjota lapsille innostavaa ja lapsilähtöistä muotoilukasvatusta, jonka kautta lapset pääsevät tutustumaan tuotesuunnittelun eri työvaiheisiin luonnostelusta - valmiiksi tuotteeksi. Tämän kaltainen projekti havahduttaa lapsen pohtimaan, miten ja mistä vaatteet ja muut heidän elinympäristönsä tuotteet tulevat maailmaan. Lisäksi vaatesuunnitteluprojektin ideana oli vahvistaa lasten itsetuntemusta omana ainutlaatuisena ja arvokkaana persoonana omine mielipiteineen ja ajatuksineen. Projekti sisälsi useita eri työvaiheita, joista osa vaati lapsilta tarkoituksellisesti myös vahvaa sinnikkyys harjoittelua.

Projektin alustaminen

Lasten kanssa tutkittiin erilaisia valmiita painoprinttejä, joita heidän päällään olevissa paidoissa oli. Aikuinen havahdutti lapset miettimään, mistä aiheet kertovat ja miten ne vaikuttavat meihin, miten kuviot rakentuvat (värit ja muodot), kuka vaatteemme yleensä suunnittelee ja mitä muoti tarkoittaa. Projektin alussa aikuinen

kirjoitti myös huoltajille viestin, jossa kerrottiin projektista ja toivottiin lapsen tuovan kotoa uuden tai käytetyn t-paidan projektia varten (viestissä tarjottiin myös vaihtoehdoksi painokuvan toteuttamista päiväkodista saatavalle kangasmateriaalille).

Paitaluonnosten suunnittelu

Lapset piirsivät lokeropaikalta löytyvää varapaitaa kaavana käyttäen paidan ääriviivat paperille, jonka jälkeen paitapiirroksen luonnosteltiin piirtäen ja värittäen oma painoprintti. Printin suunnittelun lähtökohtana oli aihe, joka ilahduttaa itseä.

Värierottelu ja kaavioiden leikkaaminen

Valmiin luonnoksen pohjalta tehtiin värierottelu varsinaista painotyötä varten. Värierottelussa lasten luonnoksissaan käyttämät eri värit siirrettiin omille painokaaviolle läpipiirtämis-tekniikalla. Tässä vaiheessa käytettiin apuna ikkunaa ja päivänvaloa.

Painotyö ja odotusajan välityö

Seuraavaksi siirryttiin varsinaiseen painotyöhön. Kaavioiden avulla paitaan painettiin lasten suunnittelemat kuvat väri kerrallaan. Hyvin monimutkaisissa kuvioissa sekä pienissä yksityiskohdissa lapsen suunnitelma toistettiin paitaan kangastusseinillä piirtäen tai painovärejä siveltimellä maalaten. Painotyön aikana jokainen lapsi tarvitsi henkilökohtaista apua aikuiselta. Jotta lasten oman vuoron odottaminen ei tulisi liian pitkäksi, oli lapsille ohjeistettu odotusajan työtehtäväksi piirtää isolle paperille omakuva, jossa itsellä on päällä itse suunnittelema paita.

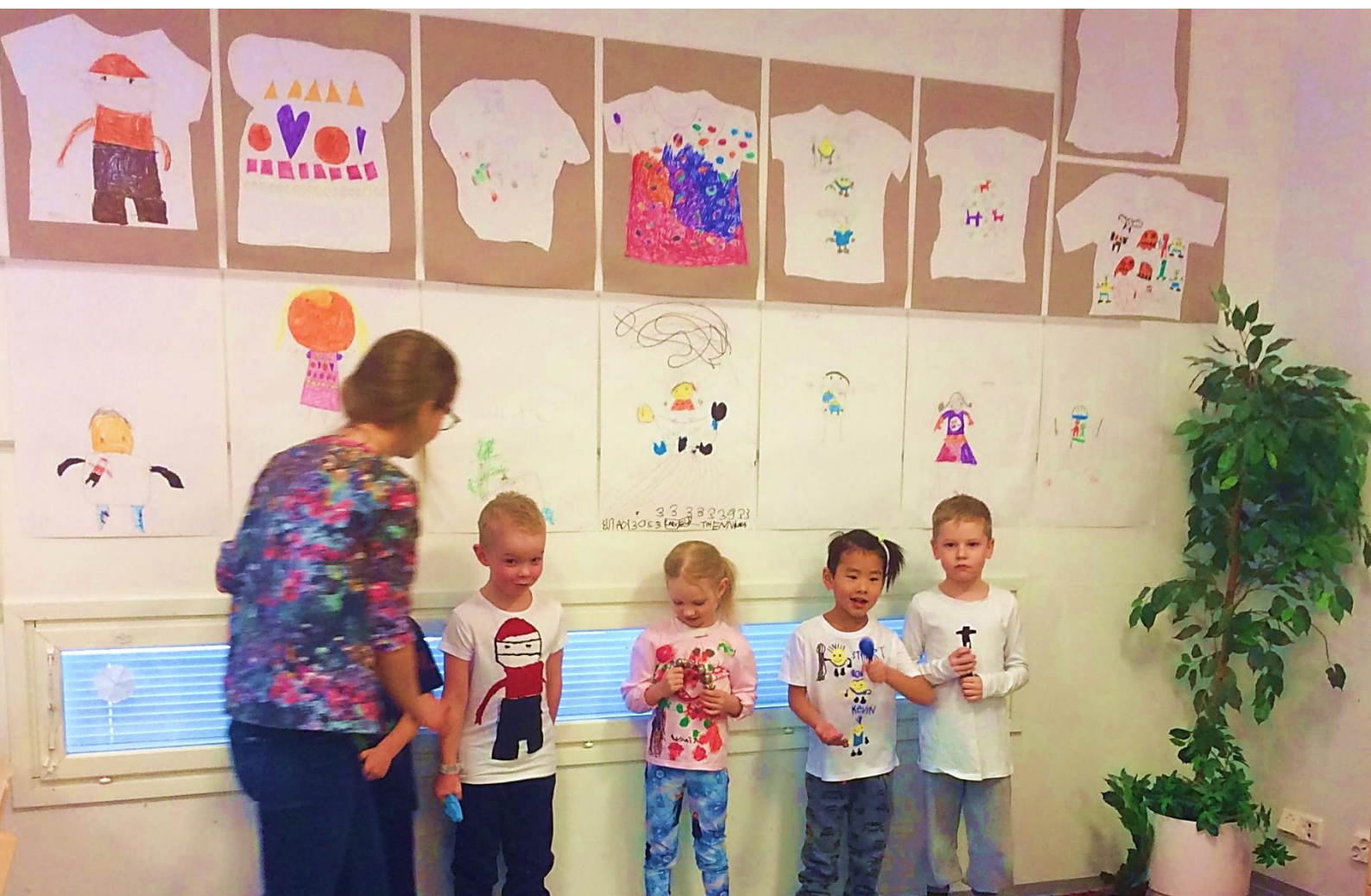

Töiden kuivatus ja silytys

Jokaisen painovärin jälkeen paita tuli kuivattaa värien leviämisen estämiseksi. Lopuksi aikuinen kiinnitti painovärit silittämällä.

Valmiiden töiden esittely ja muotinäytös

Kun tuotesuunnitteluprojekti oli paitojen osalta valmis, jokainen lapsi esitteli oman paitansa koko päiväkotiryhmälle muotinäytöksen muodossa. Projektin ohjaamisesta vastannut aikuinen haastatteli jokaista lasta ja kyseli, mistä idea kuvaan on lähtenyt ja miltä työskentely tuntui. Lisäksi lapsi sai kertoa, mitä mieltä hän oli lopputuloksesta.

METSÄHUONE

Ryhmässämme haluttiin nostaa luonnon teemaa vahvasti ja elävästi lasten päiväkotiarkeen ja päädyimmekin rakentamaan yhdestä päiväkotitilasta metsähuoneen, jossa päivittäin vietetään aikaa teeman parissa.

Metsähuone on ryhmän toimintatiloista pienin noin 7 m²:n huone. Huone on somistettu metsäksi hiljalleen toimintakauden aikana syntyneillä lasten kädentöillä sekä töiden ympärille rakennetuilla somistuksilla. Metsähuoneessa järjestettävä toiminta on avannut lapsille luonnon monipuolisuutta kädentaitojen, leikkien, draaman ja musiikin sekä luonnon tutkimisen ja keskustelujen kautta. Metsähuoneen toiminnassa on kaiken aikaa pyritty

kokemukselliseen ja moni aistilliseen toimintaan, jonka lapsi kokee mielekkääksi.

Metsähuoneen puunrunkojen piirtämistä.

Huoneen tunnelma on pidetty salaperäisenä ja kiinnostavana huoneessa ”yllättäen” tapahtuvilla muutoksilla, jotka heijastavat vuodenkiertoa luonnossa. Ensimmäiset toimintatuokiot alkoivat hämärässä huoneessa nuotion hohteessa, jonka ympärillä lauloimme nuotiopiiri -laulun. Nuotio oli oikeista polttopuista rakennettu ja liekkiä toimi oranssin silkkipaperin sisään piilotettu taskulamppu. Toimintatuokion lopuksi nuotio sammutettiin yhdessä puhaltamalla ja samalla aikuinen sammutti taskulampun.

Syksyn edetessä rummun tömistys ja laululeikit saattelivat nallekarhut talviunille pesäkoloonsa. Karhujen pesä oli rakennettu pöydän alle tyynyistä ja peitoista ja lapset saivat myös itse vierailla karhunpesässä. Kansainvälisenä nallepäivänä lapset toivat omat nallensa vierailulle päiväkotiin. Lasten riemuksi päiväkodin nallekarhut heräsivät nallepäivän ajaksi talviunilta ja kutsuivat lasten nallet vieraisille. Keväällä karhujen herätessä talviunilta oli pesään ilmaantunut myös karhunpentu, jota silittelimme yhdessä lasten kanssa.

Luonnon tutkimista metsähuoneessa, alakuvassa väsynyt pieni luonnon tutkija metsähuoneen hämyssä.

mitä lumelle tapahtuu sen sulaessa.

Kokemus metsähuoneesta on osoittautunut selkeästi valittua luontoteemaa vahvistavaksi asiaksi ja se on rikastanut ryhmän toimintaa päivittäin.

Loppusyksystä lapset ompelivat aikuisen avustuksella pienet hiiret metsähuoneen asukkaiksi. Joulun alla metsähuoneeseen saapui hiiriemo, joka oli huolissaan poikastensa eli lasten ompelemien hiirien pärjäämisestä talven saapuessa. Seuraavana päivänä hiiriemo sai onneksi huokaista helpotuksesta, sillä metsähuoneeseen oli rakentunut hiirien omat kotikolot joulukalenterin muodossa. Vuorotellen jokainen lapsi sai avata yhden kotikolon oven, ihastella kotikolossa olevaa herkkua ja laittaa oman hiiren pesäänsä. Lapset saivat viedä omat hiiret ja hiirien kotikolot sekä herkut kotiin kalenterin avauspäivän jälkeen.

Kevään saapuessa tutkimme lasten kanssa eri lintulajeja tableteilta sekä linturetkellä päiväkodin lähiympäristössä. Lapset valmistivat omat muuttolinnut kokemustensa pohjalta. Valmiit linnut kiinnitettiin lentelemään metsähuoneen puiden lähistölle ja niitä ihastellessa lapsille syntyi idea lintujen omista pesistä. Lopulta lintuprojekti laajeni myös linnunpönttöjen, linnunmunien ja linnunpoikasten valmistamiseen.

Välillä toiminta on ollut spontaania toimintaa luonnossa juuri tapahtuneen muutoksen keskellä, kuten esim. ensilumi - maalaus, jonka idea syntyi ensilumen sataessa parhaillaan maahan. Maalausta tehdessä pohdittiin samalla lumen olemusta ja sen tuomaa muutosta syksyn pimeyteen sekä tutkittiin konkreettisesti mitä lumelle tapahtuu sen sulaessa.

Linturetkellä löytyi risumaja, melkein kuin lapsen kokoinen linnunpesä.

Metsähuone projekti on mahdollistanut myös muiden kuin metsäteemaan liittyvien askartelujen ohjaamisen pienryhmissä lasten yksilöllisten kiinnostusten mukaan, sillä metsähuoneessa on aina valmiina suojattu pöytä askartelua varten ja keskeneräiset työt voi jättää pöydälle valmiiksi odottamaan sopivaa hetkeä.

Kasvattajan ABC

Aikuisten toiminta määrittää sen, että kokevatko lapset oman kasvuympäristönsä psykologisesti, sosiaalisesti ja fyysisesti turvalliseksi, miten aikuiset reagoivat lasten käyttäytymiseen vaihtuvissa tilanteissa.

Hellä, hyväksyvä, lämmin, rauhoittava kosketus auttaa lasta jäsentämään omaa itseään ja rakentamaan minäkuvaa.

Kosketus laskee stressitasoa ja antaa aivoille rauhoittavaa viestiä, pienellä halauksella tai hetken sylissä viivähtämisellä voidaan tasoittaa levottomuutta ja epämääräistä huonoa oloa.

Lapsen kohtaaminen, kuunteleminen ja hänen kanssaan keskusteleminen ovat parasta positiivista palautetta; kiinnostuminen aidosti juuri hänen ajattelustaan, mielipiteistään ja tunteistaan.

Pysähdy arjessa pieniin onnistumisiin ja näe ne.

Kannustava ja ohjaava suhtautuminen asioihin auttaa toiveikkuuden säilymistä sekä mahdollistaa positiivisen kasvatusilmapiirin.

Kasvattajan oma malli on keskeinen vuorovaikutuksen oppimisessa. Kasvattajan kunnioitus lasta ja ryhmää kohtaan, huoltajia kohtaan, toisia päiväkodin aikuisia kohtaan – tapa puhua, katsoa – olla vuorovaikutuksessa yleensä toisen ihmisen kanssa, se näkyy ja tuntuu konkreettisenä ilmapiirinä. Kiinnitä siihen aktiivisesti ja jatkuvasti huomiota.

”Sydän tykyttää kovaa, kun on kaverin kanssa kivaa”

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan⁴².

⁴² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 25

Hyvät tavat liittyvät päivittäisiin, toistuviin tilanteisiin ja tärkeisiin sanoihin, kuten kiitos, ole hyvä ja anteeksi. Lasten kanssa mietitään yhdessä, miten toiselle voi puhua ja miten voi pyytää apua kauniisti. Ristiriitatilanteissa mietimme, miten tulisi toimia, että kaikilla olisi hyvä olla. Kiusaamistilanteiden selvittämisessä kuullaan jokaisen näkökulmia, toisaalta myös pohditaan yhdessä, mikä on kiusaamista ja mikä ei ("jos toinen lapsi ei anna minulle leluaan vaikka sen haluaisin, niin se ei ole kiusaamista").

"Ytimessä opettaa sitä, että lapsi voi valita, miten hän toimii. Kun saa positiivista palautetta siitä, että valitsee kilareiden sijaan yrittää sitkeästi, se täytyy kasvattajan huomioida. Meillä kasvattajina on hirvittävän suuri vastuu siinä, miten me toimimme ja mitä me sanoillamme, ilmeillämme, kehollamme, äänellämme viestimme pienelle ihmiselle siitä, mikä rakentaa hänestä ihmistä."

Kasvattajan kommentti

Lapsia rohkaistaan yhteiseen toimintaan. Aikuinen huolehtii siitä, että jokainen lapsi tulee kuulluksi, huomioiduksi ja nähdyksi. **Luodaan ilmapiiri, jossa kaikilla on hyvä olla. Lapsille**

puhutaan ystävällisesti, mennään lapsen tasolle ja katsotaan silmiin.

Osoitetaan, että aikuinen on aidosti läsnä. Moni lapsi tarvitsee vuorovaikutustaitoihin apua kasvattajalta mallittamaan, sanoittamaan ja toimimaan siltana lasten välillä. Kasvattajan tulee olla lapsen tasolla leikissä. Paras paikka tunnetaitojen harjoitteluun on leikki, lapsi-lapsi, lapsi-aikuinen.

Keskeisen tärkeitä vuorovaikutustaitojen oppimiseen ovat päivittäiset hetket, kuten ruokailut. Ruokapöytäkeskusteluissa lapset oppivat kuuntelemaan toisia lapsia ja tulevat itse kuulluksi. Kasvattajien tehtävänä on antaa ruokapöytäkeskusteluilla tilaa ja mahdollisuuksia ja poistaa keskustelun ja vuorovaikutuksen esteitä.

"Ristiriitatilanteissa ratkaisemme erimielisyydet puhumalla. Pohdimme yhdessä, miltä itsestä tuntuisi sekä pyydämme lopuksi anteeksi ja annamme anteeksi. Sanoitan tarvittaessa ristiriitatilanteita." Kasvattajan kommentti

Matkalla maailman ympäri

”Matkalla maailman ympäri” -projektissa tutustuttiin ryhmässä olevien lasten kotimaihin. Lapset tekivät itselleen matkalaukun ja askartelivat asioita eri maista. Matkan aikana maisteltiin eri maiden ruokia. Eri maihin tutustuttiin liikkuen, tehden satuhahmoja ja saduttaen.

Lapset matkustivat maailman ympäri passit mukanaan. Eri maista tulevien lasten huoltajat tulivat päiväkotiin kertomaan perheen kotimaasta ja toivat mukanaan esineitä kotimaastaan. Passiin lapset keräsivät leimoja kaikista maista, joihin he olivat tutustuneet.

Tanssimatka maailman ympäri lähti lasten innostuksesta tanssiin ja musiikkiin. Ryhmässä oli lapsia useista eri maista ja päätettiin tutustua eri maiden musiikkiin ja tansseihin. Musiikista innostuneena ryhdyttiin rakentamaan soittimia. Suurin osa lapsista halusi rakentaa rummun. Keittiöstä haettiin isoja suolakurkkupurkkeja, joista askarrettiin rummut.

Kulttuurien kohtaaminen

Erilaiset kulttuurit ja kunkin oma tausta ovat tärkeitä lähtökohtia varhaiskasvatuksessa. Oman kulttuurin tukeminen vahvistaa lapsen identiteettiä. Arjen pieniä esimerkkejä, joissa monikulttuurinen rikkaus on arjessamme näkynyt:

- ”Maahanmuuttajaperheen äiti kutsui lapsiryhmän kylään ja tarjosi maistiaisista heidän kulttuurinsa ruuista.”
- ”Lapset tuovat vuorollaan kirjan luettavaksi. Suomenruotsalainen lapsi toi ruotsinkielisen kirjan. Se luettiin niin, että aikuinen luki ja lapsi kertoi kavereilleen, mitä aikuinen oli lukenut. Hän myös auttoi aikuista vaikeiden sanojen ääntämisessä.”
- ”Ryhmässä on käytössä ranskalainen ja englantilainen lorupussi, jotka on tehty yhteistyössä perheiden kanssa.”
- ”Maahanmuuttajalapsen huoltaja tuli vierailulle lapsiryhmään ja luki satuja lapsille.”
- ”Unimusiikkina on käytetty musiikkia lasten eri kotimaista. Huoltajat ovat tuoneet levyjä kotoa.”
- ”Opettelemme ryhmässä arjen lauseita eri kielillä, kuten esimerkiksi: englanti, ruotsi, saksa ja ranska. Lapset ovat innokkaita ja kiinnostuneita oppimaan uusia kieliä ja käyttävätkin ahkerasti eri kieliä arjen tilanteissa kuten ruokailussa, kotiin lähdettäessä sekä leikin lomassa oma-aloitteisesti.”

Sukat on sillä makkaralla

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen⁴³.

Kasvattajina tuemme lasta pyytämään apua silloin, kun hän sitä tarvitsee. Tuemme omatoimisuutta mallintamalla, rohkaisemalla ja kannustamalla lasta toimimaan erilaisissa arjen tilanteissa. Olennaista on ajan antaminen ja kiireettömyys sekä toimiminen pienissä ryhmissä. Puolesta tekemisen sijaan lapsille annetaan mahdollisuuksia, tilaa ja aikaa tehdä ja opetella tekemään itse, oli sitten kyse WC-käynnin jälkeen pepun pyyhkimisestä, ruokailutilanteessa maidon kaatamisesta ja leivän voitelusta pukemisen ja riisumisen taitojen opetteluun. Niin ikään päivän eri tilanteissa lapsille mahdollistetaan osallistuminen kaikkiin erilaisiin toimintoihin, kuten pöytien kattamiseen, ruokailun jälkeen pöytien pyyhkimiseen, päiväunien jälkeen sängyn petaamiseen ja ylipäättään ympäristöstä huolehtimiseen, omista tavaroista huolehtimiseen ja omien jälkien siivoamiseen.

Lapsi on kompetentti, osaava. Se on meidän kasvatuskäsityksemme.

Kasvattajan ABC

Mieti, kuinka paljon esim. pukemistilanteessa voit tukea omatoimisuutta ja oman toiminnan ohjausta – teetkö työntekijänä asiat valmiiksi, nostat vaatteet lattialle ja käsket pukea reippaasti vaatteet päälle, vai menetkö yhdessä lapsen kanssa, katsot mitä otetaan lokerosta, mistä aloitetaan, jne.?

Muista sanallisten ohjeiden lisäksi mallintaminen: ihan vaikkapa käsien pesu, saippuan ottaminen, käsien kuivaaminen.

Hyödynnä pienissä ryhmissä toimimista kaikissa arjen tilanteissa. Pienemmän lapsiryhmän kanssa keskityt huomattavasti paremmin vuorovaikutukseen, pystyt paremmin havainnoimaan lasten toimintaa ja kiire jää pois tilanteista.

Lupa tehdä itse. Lupa auttaa kaveria. Lupa yrittää. Lupa onnistua.

⁴³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 25

Ne pienet, mutta olennaiset perushoidon tilanteet...

”Vastuuttaminen lapsen kanssa keskustellen: ”missä luulet, että pystyt lepäämään, onnistuuko se kaverin vieressä ja jos olet luvannut, niin odotetaan, että se onnistuu”. Mietin aiemmin, miksi aikuisten pitää päättää lasten paikat ruokapöydässä ja kokeiltiin, että lapset saavat kerran viikossa itse valita istumapaikkana. Tästä tuli lasten keskuudessa odotettu ja suosittu päivä. Kun se sujui niin hyvin, ruokailut olivat rauhallisia ja lapset niin onnellisia, päätettiin, että lapset saavat päivittäin valita istumapaikkansa.”

”Perhepäivähoidossa kaikki tapahtuu yhdessä hoitajan kanssa, laitetaan pyykkiä kuivumaan, viedään roskat pois, haravoidaan pihaa, mietitään ruokia, käydään usein kaupassa ja sinne kävellessä mietitään liikennemerkkejä, niiden sisältöjä, muotoja... Oppimisen ilo ei välttämättä synny pedagogisissa tuokioissa, vaan luontaisissa tilanteissa ja leikeissä.”

”Huolehditaan omista tavaroista, pedataan sängyt, vaihdetaan lakanoita – sitä saisi olla enemmän. Se on lapsista ihan mielettömän hauskaa, ja tottakai heidät otetaan siihen mukaan. Kodinmaiset työt, pienet avustustehtävät voi olla se hauskin juttu. Lapset voivat olla kaikessa mukana, ei tarvitse irrottaa erillisiä tilanteita kasvattajalle, järjestää aikaa siivota, pestä leluja, vaihtaa lakanoita. Ruokakärryjen kuljetuskin on tärkeä tehtävä.”

”Täytyykö jokaisen olla kamalan tehokas ja nopea? Lapsen vahvuudet voivat olla ihan jossain muualla. Arvomaailma-asioita: kotona voi olla asiat hajan, mutta rakkautta yltäkylläisesti. Pitää suhteuttaa, mitä voidaan lapselta vaatia. Emme me voi kasvattajina määrittää mitään yleistä tapaa elää.”

”Arjen taidot opitaan yhdessä päivän eri hetkissä esim. ruokaillessa pukiessa ja peseytyessä. Liikkuessa lähialueilla opettelemme yhdessä turvallista kulkemista liikenteessä ja keskustelemme ympäristöstä. Lapset osallistuvat mahdollisimman paljon arjen askareisiin, vievät astiat pois ruokailun jälkeen, viemme yhdessä roskia ylös, lapset siivoavat leikkihuoneen leikkien jälkeen. Keskustelemme yhdessä esim. miksi on tärkeää syödä monipuolisesti ja pestä kädet ulkoilun ja vessassa käynnin jälkeen. Aikuisen malli on tärkeä.”

”Kysyn usein lapsilta, haluaako joku auttaa minua pöytien pyyhkimisessä. Innokkaita apulaisia riittää. Laitoshuoltaja oli lomalla, ja kasvatushenkilöstö imuroi

”Täytyy hyväksyä, että lapset ovat erilaisia, jokainen tekee omalla tavallaan. Kasvatus kotona on erilainen, osa mittaa tavarat viivottimen tarkkuudella lokeroon, osa taas elää miten sattuu – ja se on täysin ok. Olennaista on, että oppii suunnilleen huolehtimaan itsestään, mutta ei se tarkoita, että jokaisen täytyy olla äärimmäisen siisti, tarkka, järjestelmällinen. Eikö se ole ihan sama, miten kynää pitää, jos sitä ymmärrettävää tekstiä tulee, ja onko pedattu peitot ja tyynyt rullalle, myttyyn vai millin tarkasti pakettiin? Tärkeintähän on, että tavarat on kasassa ja tallessa.”

Kasvattajan kommentti

ja pesi myös lattiat. Kun olin aloittamassa siivoamaan ruokahuonetta lounaan jälkeen, yksi poika kysyi: "Koska minä saan pestä lattiaa?" Siitä sai alkunsa ryhmän siivouspäivät, lelu- ja kirjahyllyjen järjestely, pöytien pyyhintä, imurointi jne. Hauskaa yhdessä tekemistä!"

"Itsenäisyyden asteittainen lisääntyminen: esim. punttien laittaminen, harjoitellaan ja opetellaan yhdessä, autan kyllä jos et saa, mutta kokeile ensin. Pukemisiin ja riisumisiin yhdistetään se, mistä tulee vahvasti oppimisen kokemuksia, että nyt mä osaan. Pukemistilanteessa pohditaan yhdessä lasten kanssa, mitkä kengät laitetaan tai tarvitaanko kuravaatteita. Joskus on heitetty kaikki vaatteet kasaan eteisen lattialle, ja otettu leikkimielinen kisa siitä, kuka löytää ekana vaatteensa ja on valmis. Opetellaan tunnistamaan omia vaatteita, pitämään huolta omista vaatteista. Niin ikään tärkeää on antaa aikaa kääntää rauhassa haalarit ja pukea omaan tahtiinsa, opetella."

"Pienillä korostuu perushoitotilanteiden merkitys oppimisessa, koska syöminen, pukeminen, riisuminen ja vessattaminen vie aikaa, ja niille täytyy antaa aikaa. Aikuisen täytyy rauhoittua antamaan sitä aikaa. Tehdään rauhassa, siinä on itsellä oppimista."

"Ajatus siitä, että pitää osata itse – pitääkö aina pärjätä yksin, vai annetaanko kaverin auttaa?"

"Yli ryhmärajojen auttaminen, luontevaa toisesta huolehtimista. Isompi lapsi auttaa pienempää pukemisessa tai ruuan pilkkomisessa, ja isomman annetaan auttaa yleensä silloinkin, kun aikuista ei kelpuuteta auttamaan. Isommilla on hoivaviettiä, jos sitä annetaan käyttää. Luonteva auttaminen ja yhteisössä eläminen. Kun pienemmät oppivat tekemään itse kannustavat ja kehuvat isommat heitä, ja taas isommat saavat kehuja ja positiivista huomiota siitä, että auttavat."

"Vuorohoidossa on 1-6 v ikähaarukka. Isommat auttavat luontevasti pienempiä, pukemisessa, ottavat pienempiä leikkeihin mielellään mukaan, pienemmät mukautuvat isompien ohjeisiin siitä, miten tätä leikitään, tulee luontevaa yhdessä oppimista, älä laita leluja suuhun, molemminpuolinen oppi ja huomioiminen. Viikonloppuisin paikalla ei ole tukipalvelushenkilöstöä, jolloin siivotaan, kokkaillaan, valitaan porukalla aamupuuro, joka tehdään ja valmistetaan se yhdessä lasten kanssa."

"Pieni tyttö ei saanut tuolia siirrettyä riittävän lähelle pöytää. Siitä tuli ihan spektaakkeli, että kuka saa auttaa. Tyttö odotti ihan innoissaan sitä, kuka häntä tulee auttamaan."

"Aikuiselta oli jäänyt lasi pöydälle. Nostin lasin lapsen lautaselle. Miksi sä laitoit sen siihen? kysyi lapsi. No minä ajattelin, että jos sä olisit herrasmies ja auttaisit mua, totesin. No vienhän mä sen, koska mä olenkin tällainen herrasmies, vastasi lapsi."

KASVISVIIKKO

Kurreilla 1-3-vuotiaiden ryhmässä aloitti syksyllä paljon uusia lapsia ja päiväkotiruuassa oli monelle paljon uusia makuja. Päätimme tutustua eri makuihin leikin avulla.

Projekti aloitettiin keppiteatteriesityksellä *Pikku-lanttu nukkuu*. Tämä esitys tutustutti lapset monenmoisiin kasviksiin. Projektin aikana laulettiin *Pikku-lanttu nukkuu* –laulun lisäksi myös muita kasvisaiheisia lauluja, kuten *Popsi popsi porkkanaa*. Kasvisaihetta käsiteltiin myös satujumpalla.

Koko kurrejen ryhmä lähti käymään Turengin torilla, joka on aina torstaisin. Suruksemme huomasimme kuitenkin, että torilla myytiin vain makkaraa ja kananmunia. Onneksemme saimme värikkään ja reippaamman puoleisen lahjoituksen erilaisia kasviksia Kiipulan puutarhalta! Kasviskioskia varten pienryhmät saivat erilaisia tehtäviä, kuten hinnaston ja mainoskylttien valmistaminen.

Perjantaina aamupalan jälkeen aloimme pystyttää kasviskioskiamme. Napit toimivat maksuvälineinä, ja kukin lapsi sai viisi nappia. Halukkaat lapset saivat toimia torimyyjinä. Torille kutsuimme muitakin Jänispolun päiväkodin lapsia. Samalla harjoittelimme tervehtimään kohteliaasti sekä sanomaan "kiitos" ja "ole hyvä".

Kylläpä lapset olivat rohkeita maistamaan. Lopuista kasviksista keitimme kasvissosekeittoa. Tämän jälkeen lapset ovat olleet paljon rohkeampia maistamaan kaikkia ruokia.

"Olin myyjänä. Minä otin vähän banaania."

"Musta hyvää oli porkkana."

"KIVA PÄIVÄ!"

Faktaa vai fiktiota - tiedon valtateillä

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja⁴⁴.

Tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen ja käsittely arjessa on pieniä tekoja, joissa tietoteknologisia välineitä otetaan haltuun monipuolisesti omiin tarpeisiin hyödyntäen:

”Ei mediakasvatus ole missään nimessä pelkkää pelaamista. Kun erilaiset välineet ovat lasten käytettävissä, voi syntyä monenlaista luovaa. Tytöt käänsivät tabletin kameran niin, että kuvasivat itseään. Tekivät noppereista telineen, kuvasivat itseään kun esittivät pikkueläimillä, tekivät videot tarinalla ja leikillä. Tallentaminen ja dokumentointi, yhteinen hupi. Näytettiin muille ja naurettiin porukalla. Selittivät kavereille, miten oli tehty. Jos ei olisi ollut tallentamisen välinettä, leikki olisi jäänyt vain siihen hetkeen. Arempikin uskaltaa tabletilla ilmaista itseään, kuin että uskaltaisivat näyttellä porukalla.”

”Tehtiin kevätjuhla videolle. Teemana oli Prinsessa Ruusunen, jota näyteltiin pätkä per päivä. Kevätjuhla oli elokuvaesitys, jaettiin lippuja, oli popcornia.. Rooliasujen valinta, yhdistettiin monenlaista juttua, liikkumista, näyttelemistä, draamaa, kuvaamista. Se oli hausempaa niin, kun kuvattiin pätkissä, eikä sitä, että ujustuttaa tai täytyisi hulluna prässätä esityksen täydellisyyttä viimeisinä päivinä.”

⁴⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 26

"Otettiin kaikista lapsista kuvat ja pienennettiin ne. Sinusta tuli nyt pieni, mitä sinä haluaisit tehdä, jos sinusta tulisi pieni? Tehtiin animaatioita, joissa seikkaili pienet ihmiset."

"Miten dinosaurukset oikeesti on kuollu? Miten maapallo on oikeesti syntynyt? Valehteleksää meille?" *Ne on niitä arjen pohdintoja, joihin vastauksia voidaan etsiä tietokoneelta. Sieltä voi tarkistaa tietoa ja etsiä vastauksia."*

"Kuvattiin tunnetilat lasten kanssa ja tehtiin tunnekortit, joissa on erilaisia ilmeitä."

"Googlen Streetviewin kanssa kuljettiin porukalla ympäri Tervakoskea ja tsekkailtiin, kuka lapsi asuu missäkin. Siihen syntyi valtava innostus. Laite toi siihen hurjasti lisää sisältöä ja innostusta."

"Saa kuvata oman päivänsä: aamupuuron, aamupiirin, mitä on tehty, kenen kanssa leikitty. Lapsi ottaa itse kuvat, lapsen oma päivä. Matin päivä – vain elämää."

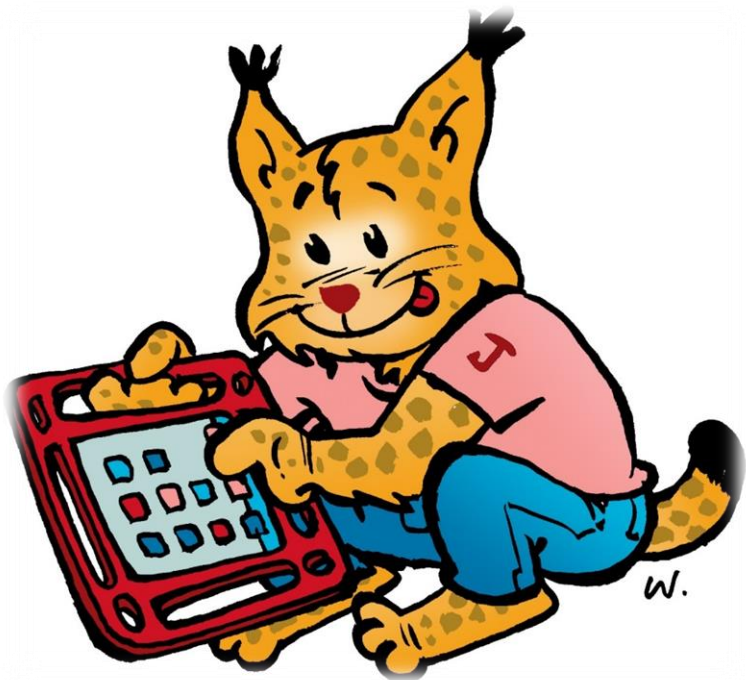
Tieto- ja viestintävälineet tarjoavat loistavan mahdollisuuden viestintään ja siltojen rakentamiseen varhaiskasvatuksen ja kodin välillä:

"Perhe oli ottanut lemmikiksi marsun. Päiväkodista pyydettiin vanhempia kuvaamaan marsua, jotta kaikki saisivat nähdä sen. Tai toisessa tapauksessa lapsi oli oppinut ajamaan pyörällä. Perhe otti kuvia ja lapsi oli onnellinen, että sai jakaa kuvat päiväkodissa kavereiden kanssa."

"Sähköisen kasvunkansion kautta jaetaan hoitopäivän tapahtumia kuvina ja tarinoina kotona katsottavaksi. Sen sijaan, että aikuinen kuvaisi ja kertoisi tapahtumista, tulisi enemmän lisätä lasten omaa kerrontaa ja lasten ottamien kuvien käyttöä. Lasten kanssa valitaan, mistä tiedotetaan. Lapset pystyvät yhdessä sähköiseen kasvunkansioon tallennettujen kuvien ja tarinoiden kautta paremmin kertomaan myös illalla, että mitä me ollaan tehty. Usein lapsi itse kertoo vanhemmalle kotiin lähtiessä, että käydään katsomassa, siellä on se ja se kuva ja juttu."

"Mahdollisuuksia on ihan rajattomasti. Vaatii sen, että otat ajan ja selvität, mutta se voi maksaa käytetyn ajan moninkertaisesti takaisin."

Kasvattajan kommentti

”Mullois yks juttu...”

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat⁴⁵.

Lapsen näkökulman huomioiminen toteutuu käytännössä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Lapsen näkökulman huomioimisen taustalla on usko siihen, että myös lapsilla on kykyä ja halua vaikuttaa toimintaan. Kun lapsi saa nähdä oman toimintansa vaikutuksia ja olla osallisena toiminnan eri vaiheissa, myös hänen taitonsa ja halunsa vaikuttamiseen lisääntyvät. Lapselle muodostuu näin käsitys itsestään pystyvänä toimijana. Tämä on tärkeää jo sen vuoksi, että lapselle kehittyy luottamus itseensä. Aktiiviseksi toimijaksi oppinut lapsi osaa myös pyytää apua ja tarjota apuaan sitä tarvitseville.

Ideoidessaan ja neuvotellessaan lapsi oppii, että asioiden toteuttamisella on monia reunaehtoja, kuten toisten ajatukset, resurssit, aika ja raha. Näiden reunaehtojen puitteissa ideoita voidaan soveltaa toteuttamiskelpoisiksi. Kun lapsi tiedostaa mahdollisuutensa toimia tietyissä raameissa, hänen luovuutensa pääsee kukkaan.

⁴⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 27

Oman toiminnan ohjaus on keskeinen asia. Millaisia tilaisuuksia menetämme esimerkiksi istumapaikkojen valinnalla, kaiken valmiiksi miettimisellä? Sen sijaan, että ajattelemmme ratkaisut valmiiksi, voisimme antaa lapsen ajattelulle tilaa: mieti, kenen vieressä haluaisit istua niin, että pystyt antamaan toisellekin ruokarauhan, ja mitä sääntöjä sovimme, ellei tämä valinta toimi. Ytimessä on keskustelu ja sitä kautta aito asioiden oppiminen – ei lapsen puolesta ajattelu ja valintojen tekeminen:

”Oman istumapaikan valinta voi jopa rauhoittaa ruokailua. Lapsi keskittyy jopa paremmin ruokailuun ja syömiseen, kun saa jutella sen kanssa, jonka kanssa haluaa. Miettiä, mitä haluaisin kenenkin kanssa jutella. Ne ”suharithan” ottaa sen huomion toiselta suharilta jos ne haluaa. Jos lapsella on kaveri, joka on toisella puolella huonetta, voi tuottaa enemmän häirintää, kun yritetään huudella ja saada sen toisen huomion, vaikka olis kirjahylly välissä. Jos jollakin on tarve omaan paikkaan, se mahdollistuu kyllä. Ei lapset mene sinne, ne kunnioittaa, jos joku haluaa oman paikan.”

Tytöt leikkivät hiekkalaatikolla käsihoitoa. Leikkiä jatkettiin yhdessä, ja tänä aamuna teimme sisällä käsihoitoa kuorien kahvinporoilla. Osallisuus on heittäytymistä lapsen mielenkiinnon kohteisiin sen sijaan, että ohitamme ne ja pidämme omista ajatuksistamme, ideoistamme ja aikatauluista kiinni.

Kasvattaian rooli mahdollistajana

”Oletko kysynyt lapselta, mitä se on mieltä? Mikä sua helpottaisi tässä tilanteessa? Luota lapseen.”

”Pohdimme yhdessä, halutaanko lähteä puistoon vai metsäretkelle.”

”Myös ihan tosi pienet asiat ja lapsen kuuleminen: jollekin on tärkeää viedä se touhulla tehty askartelujuttu heti kotiin.

”Mä haluan heti näyttää tän äidille ja isälle ja kaikille.” Sallimme sen, sen sijaan, että väkisin vääntäisimme ja laittaisimme työn seinälle. ”

”Projektit lähtevät liikkeelle lasten mielenkiinnon kohteista.”

”Lastenkokoukset, joissa lapset saavat äänensä kuuluviin yhteisissä asioissa.”

”Perjantaisin lapset rakentavat pihaan temppuradan. Viikon aikana he suunnittelevat, mitä perjantaina tehdään. Materiaalia kerätään luonnosta ja osa lapsista tuo kotoa tavaraa temppurataan. Sisältäkin voi ottaa tavaroita, harkinnan mukaan.”

”Lapsella oli vaikeaa kasvisten syönti. Lapsi sai päättää, minkä kasvoksen syöntiä harjoittelisi ensin. Muutaman viikon päästä lapsi sai valita uuden kasvoksen, jonka maistelemista hän alkoi harjoittelemaan.”

”Lapsi leikki usein saunassa käyntiä. Hän istui penkille ja otti sukat pois. Hänelle hankittiin ämpäri, yhdessä rakennettiin kiuas ja suihku. Leikkiin otettiin pyyhkeitä ja muukin lapset leikkivät innoissaan saunaa.”

Janakkalan varhaiskasvatuksen osallisuuden kriteerit

LAPSI OSALLISENA TOIMINNAN SUUNNITTELUSSA JA TOTEUTTAMISESSA

- Lapsi osallisena toimintaympäristön suunnittelussa ja rakentamisessa:
 - Toimintavälineet ovat lasten saatavilla. Liikunta-, taide- ja musiikkivälineitä kuuluu saada käyttää joka päivä.
 - Oppimisympäristöä muokataan yhdessä lasten kanssa lasten kiinnostuksen kohteiden perusteella.
 - Omat lelut, kirjat ja pelit rikastavat oppimisympäristöä ja niitä voi tuoda päivittäin. Pelisäännöt sovitaan yhdessä lasten ja huoltajien kanssa.
- Toiminta lähtee lasten mielenkiinnon kohteista:
 - Asioiden tutkiminen, tekeminen ja kokeileminen lähtee innostuksesta, ei pakon kautta.
 - Lapsella on oikeus olla myös osallistumatta.
 - Kaikkien ei tarvitse tehdä samoja asioita, ei samaan aikaan eikä ylipäättäänkään.
 - Lapsen aloitteet ja valinnat vaikuttavat toimintaan, sen alkamiseen, kulkuun ja etenemiseen
 - Lapsi saa valita erilaisia toimintoja. Kasvattajan tehtävänä on mahdollistaa monipuolinen oppimisympäristö, jossa on mahdollisuus tarttua monipuoliseen toimintaan ja innostaa lasta tarttumaan erilaiseen tekemiseen.
 - Lapsella on oikeus valita leikkinsä ja leikkikaverinsa.
 - Lasten kanssa toimitaan pienissä ryhmissä. Lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa ryhmien muodostamiseen ja itse toimintaan sekä paikkaan, missä toimitaan (esim. ulkoilu päiväkodin pihan sijaan metsässä).
 - Leikki on kaiken toiminnan ydin. Sille tulee olla aikaa, tilaa, sallivuutta. Leikin avulla voi oppia niin monta asiaa, leikin arvostaminen.
- Yhteisissä tilanteissa, esim. lepopetki, sovitaan ja äänestetään yhdessä, mitä kirjaa luetaan, mitä musiikkia kuunnellaan, jne.
- Toiminnan dokumentointi lasten kanssa.

LAPSELLA ON MAHDOLLISUUS VAIKUTTA A ITSEÄÄN KOSKEVIIN ASIOIHIN

- Lapset saavat olla ohjaamassa erilaisia toimintoja, kuten esimerkiksi aamupiiriä.
- Lapsi voi yhdessä aikuisen kanssa pohtia vaatevalintoja (pukeutuminen lapsen yksilöllisen kylmän / lämpimän tunteen mukaisesti).
- Lapselle valinnanvapautta lepo -ja ruokailuhetkellä: miten päin nukkuu, millä nukkuu, minkä unikaverin kanssa nukkuu, ottaako ison vai pienen annoksen, haluaako ruoan lautaselle sekaisin vai perunat ja kastikkeen erilleen ja maistanko salaattia hennettä vai jotain muuta?

LAPSI OSALLISENA OMAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMANSA LAATIMISESSA

- Lapsi on mukana vasukeskustelussa. Lapsen osallistuminen vasukeskusteluun sovitaan tilanteen mukaan (lapsi mukana osan aikaa / koko ajan).
- Vasukeskusteluun osallistumisen tukena voidaan käyttää erilaisia välineitä ja menetelmiä, esim. kuvat, haastattelut, kerro lempipaikkasi, lempikaverisi, jne.

KASVATTAJAN ROOLI

- Kasvattaja pohtii aktiivisesti sääntöjen ja sallivuuden suhdetta omassa toiminnassaan: turhat ja tarpeettomat kiellot ja rajoitukset pois.
- Kasvattaja menee lapsen lähelle, kun on asiaa eikä huuda kaukaa.
- Kasvattaja kannustaa ja kehuu.
- Kasvattaja ottaa lähelle ja lohduttaa, jos lapsella on paha mieli ja juttelee lapsen kanssa, mistä paha mieli johtuu. Lapsella on lupa olla pahalla mielellä.
- Kasvattaja on läsnäoleva ja sensitiivinen, osoittaa lapselle hellyyttä ja hoivaa, kuuntelee ja antaa mahdollisuuksia. Kasvattajan vuorovaikutus pieneen lapseen on positiivisen tunneilmaston luomista ja ylläpitämistä.
- Kasvattaja antaa lapselle aikaa: aikaa tehdä, oppia ja erehtyä.
- Kasvattaja luo kiireettömän ilmapiirin ja huomioi lapsen temperamentin. Hitaankin lapsen kuuluu saada toimia rauhassa ilman jatkuvaa hoputtamista.
- Kasvattaja antaa lapselle mahdollisuuden olla myös tekemättä mitään.

"On tärkeää pohtia ja kyseenalaistaakin varhaiskasvatuksessa usein tiukassakin istuvia sääntöjä kieltoja ja rajoituksia. Meillä kiellettiin tällainen autoleikki isossa liukumäessä; autot hajoavat ja autot voivat osua toisiinsa. Kokemuksen mukaan autot kuitenkin kestävät melko hyvin, ja rikkiäisistä voi tehdä romuralliautoja. Lapset ovat tosi taitavia väistämään - ei osunut kertaakaan."

LIIKENNEPROJEKTI

Syksyllä osa 1-3-vuotiaiden Kurre -ryhmän lapsista tuli päiväkotiin omilla pyörillä tai aikuisen kuljettamana. Lapset puhuivat keskenään siitä, millaisia pyöriä heillä on ja osaavatko he ajaa. Sisällä pikkuautot ja liikennematto olivat mieluisia leikkejä sekä ulkona isot muovirekat ja päiväkodin kolmipyörät. Ryhmässämme oli myös sellaisia juuri Suomeen muuttaneita maahanmuuttajalapsia, joilla ei ollut kokemusta pyörästä tai pyöräilystä. Valtakunnallinen liikenneviikko oli meneillään samaan aikaan.

Liikkumisen ollessa pinnalla monella tapaa laulettiin Kurreilla paljon liikennelauluja ja leikittiin muun muassa liikennevaloleikkiä eli punainen värimerkki = pysähdy, keltainen = juokse paikallaan eli odota ja vihreä = saa mennä. Lapset pitivät tästä leikistä ja sitä leikittiin sekä sisällä ja ulkona. Aina aluksi muistettiin mielikuvallisesti kiinnittää turvavyöt ja käynnistää auto.

Kävimme harjoittelemassa pienryhmissä liikenteessä liikkumista turvallisesti sekä toteutimme liikennemerkkisuunnistuksen eli etsimme samoja liikennemerkkejä, joista meillä oli kuvia mukana. Toisella kertaa kävimme laskemassa, kuinka monta rekkaa, polkupyörää ja mopoa näemme kävelyretkemme aikana. Ulkoilun aikana etsimme kulkuvälineitä myös kuvasuunnistuksena omalla pihalla. Liikenneviikolla lapset saivat myös väritellä aiheeseen liittyviä värityskuvia.

Heijastimen tärkeyteen tutustuttiin sadulla, jossa pikku Myy ei meinannut löytää muumeja metsästä, kun muumeilla ei ollut heijastimia. Etsimme lepoahuoneessa myös itse taskulampun kanssa eläimiä, joilla oli heijastimia.

Liikenneteemamme huipentui liikenneaamuun. Teimme päiväkodin alapihalle oman liikennepuiston suojaiteineen, pakollisine pysähdyksineen ja poliiseineen. Erityisesti liikennepuistoaamusta lapset pitivät. He saivat tuoda oman pyörän päiväkotiin ja lainasivat niitä myös omatoimisesti heille, joilla ei omaa pyörää ollut. Myös leikkipoliisin pysäyttäessä he kohteliaasti pysähtyivät.

7. Lentoon hentoon, siivin uljain

Siipien suojassa saatellen

Siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä^{46 47}.

Huoltajalta kysytään aina erikseen lupa tiedonsiirtoon. Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tarvittaessa tiedonsiirtopalaverissa mukana.

⁴⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 20

⁴⁷ Varhaiskasvatulaki 40-41 §

Tunteella tukemassa

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksessa sekä siirryttäessä esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.⁴⁸

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään ensisijaisesti lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös pienennetyssä ryhmässä.

Tuen tarpeen havainnointi, arviointi ja tuen antaminen kuuluu kaikille varhaiskasvattajille heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.⁴⁹ Lapsen tuen tarvetta arvioitaessa olennaista on tunnistaa ja määritellä lapsen kehityksen ja oppimisen tilanne kokonaisuutena sekä muut kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet ja riskitekijät, ottaa ne puheeksi huoltajien kanssa ja kirjata ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kasvattajat yhdessä rakentavat varhaiskasvatustyöympäristöön lapsen tarvitseman tuen sekä arvioivat sen vaikutuksia säännöllisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.⁵⁰

Kasvattajan tehtävänä on mahdollistaa tukea tarvitsevan lapsen osallisuus lapsiryhmässä. Tämä toteutuu muodostamalla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia oppimistilanteita sekä pienryhmiä, joiden avulla voidaan tukea lapsen tasavertaisuuden kokemusta ja vuorovaikutusta.

Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Keskustelussa sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.⁵¹ Tavoitteena on toimiva kasvatustyöyhteistyö, jossa huoltajat ja kasvattajat tietoisesti sitoutuvat lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen osana lapsen arkea. Se edellyttää keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta ja toisensa kunnioittamista.

Lapsi ja perhe saavat tarvittaessa tukea myös perhekeskuksen palveluiden kautta, kuten lastenneuvolasta, perheneuvolasta, eri terapeuteilta. Periaatteena on, että lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä. Monialaisen yhteistyön toimijat on esitelty tuen toteuttamisen järjestelyissä.

⁴⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 54

⁴⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 54

⁵⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 54

⁵¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 55

Osaavana ohjaamassa

Tuen toteuttamisen järjestelyt

Pedagogiset järjestelyt

- ❖ arjen strukturointi
- ❖ leikin tukeminen ja ohjaaminen
- ❖ pienryhmätoiminta
- ❖ oppimisympäristön rakentaminen lasten tarpeisiin
- ❖ lapsen osallisuuden mahdollistaminen
- ❖ Suomi toisena (S2) kartoitus ja opetus
- ❖ konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoiva tai jaksottainen tuki
- ❖ lapsikohtainen ohjaaminen
- ❖ toiminnan eriyttäminen
- ❖ tulkitsemis- ja avustamispalvelut
- ❖ apuvälineiden käyttö
- ❖ tieto- ja viestintäteknologian käyttö
- ❖ viittomien ja kuvien käyttö tai muu kommunikoinnin tukeminen

Rakenteelliset järjestelyt

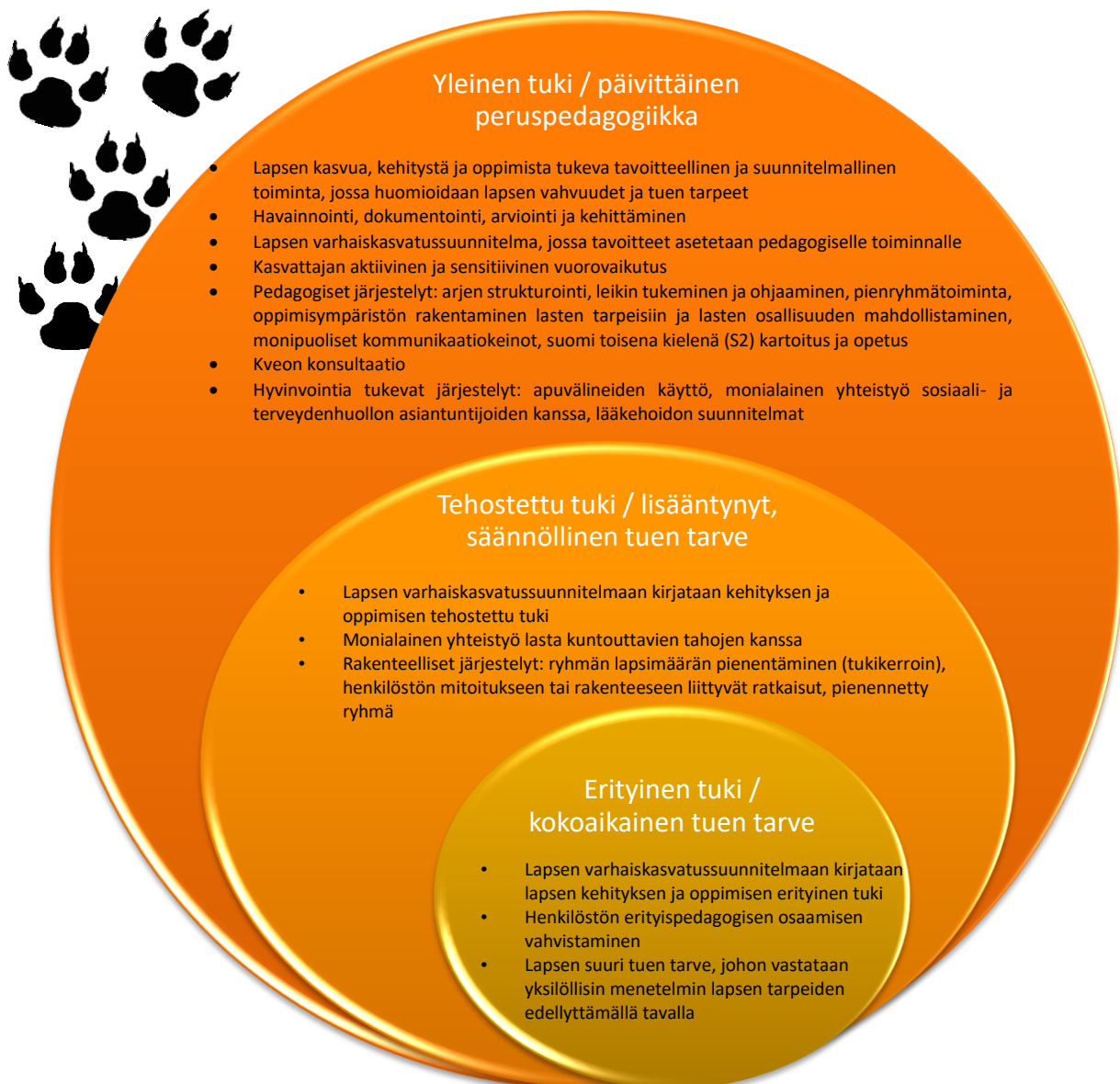
- ❖ ryhmäkoon pienentäminen
- ❖ tukikerroin
- ❖ VEK-lastenhoitajat
- ❖ pienennetty ryhmä

Hyvinvointia tukevat järjestelyt

- ❖ puhe-, toiminta- ja fysioterapeutit
- ❖ lastenneuvolan terveydenhoitajat
- ❖ perhetyöntekijät
- ❖ perheneuvola
- ❖ lasten neuvolatyöryhmä
- ❖ vammaispalvelut
- ❖ lasten- ja nuorten kuntoutustyöryhmä
- ❖ lasten neurologin ja – psykiatrin kuntakonsultaatio

Janakkalan varhaiskasvatuksessa lapsen saama tuki muodostuu kehityksen ja oppimisen yleisestä, tehostetusta ja erityisestä tuesta. Janakkalan varhaiskasvatuksessa laadukkaan peruspedagogiikan edellytykset sekä yksilöllisen tuen sisällöt on kuvattu alla olevassa kuvioissa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen saama tuki ja se arvioidaan vähintään kerran vuodessa. Tehostettu ja erityinen tuki arvioidaan vähintään kaksi kertaa vuodessa.

"Asenne, tahto, kohtaamisen halu, keskustelu tiimin sisällä ja yhteinen ymmärrys ja se, miten tukea tarvitaan ja annetaan, että tiimi tekee samaa työtä. Kasvatuskumppanuus, huoltajat keskeisimpiä elementtejä. Tiimin tärkeys siinä, että koko tiimi sitoutuu asian tukemiseen."

Kasvattajan kommentti

"Jokainen lapsi on oma persoonansa, jolla on vahvuuksia ja haasteita eli aivan jokainen on aivan omanlainen "erityinen" ihme. Jokainen lapsi kasvaa, kehittyy ja oppii sekä sisäistää asioita monin eri tavoin ja omassa tahdissa. On tärkeää kunnioittaa ja arvostaa lasten erilaisuutta sekä erityisyyttä. Opettaa lapsille erilaisuuden hyväksymistä omalla esimerkillä. Lapsi, jolla on erilaisia oppimisen haasteita – se on työn rikkaus. Se opettaa meitä kohtaamaan jokaisen lapsen, miettimään erilaisia menetelmiä, opettelemaan uutta." Kasvattajan kommentti

Jokaisella on lähtökohtaisesti tarve vaikuttaa omaa itseään koskeviin asioihin ja kuulua yhteisöön.

"Tärkeimpänä asiana näen sen, että jokainen lapsi tuntee kuuluvansa ryhmään. Mahdollistetaan toiminta ja vaikuttamismahdollisuudet niin, että lapsi voi siihen osallistua. Samoin kuin sen, että lapsen erityisyyden (tuen tarpeen) ohi nähdään myös lapsi ja hänen kehittymismahdollisuuksiinsa uskotaan. Haasteet voivat olla vaikeita, mutta lapsi ei ole vaikea."

Lopultakin kyse on kohtaamisesta. Kohtaa minut sellaisena kuin olen. Katso minua, näe minut persoonallisena, ainutkertaisena ihmisenä, lapsena, kaikkine ominaisuuksineni, vahvuuksineni ja haasteineni.

"Ryhmässä oli lapsi, jolla oli selektiivinen mutismi. Ei yrittänyt mitään kontaktia muiden lasten tai aikuisten kanssa, vetäytyi itseensä. Lapsi rakasti piirtämistä. Ei jätetty koskaan yksin, kohdattiin, istuttiin vieressä piirtämässä ja juttelemassa, vaikka vastausta ei tullut. Oman ammattitaidon ja kohtaamisen merkitys korostui, ja se, ettei näyttänyt turhautumistaan, vaikka lapsi ei kommunikointiin vastannut. Omalla esimerkillä näytettiin, että otetaan mukaan ja annetaan kuulua yhteisöön, ei jätetä yksin eikä jätetä yhteisön ulkopuolelle, vaikka ei pystyisikään osallistumaan niin kuin muut. Alkoi pikku hiljaa ottaa kontaktia, ilmeillä ja eleillä kommunikoida, ja tuli se ensimmäinen sana. Inklusioajattelun mukaisesti tuki annetaan siellä ryhmässä, missä lapsi on."

"Ryhmässä oli lapsi, joka kommunikoi vain laulamalla. Ja kun vaan laulettiin mukana, niin pystyttiin kommunikoimaan."

8. Vaikuttavaa varhaiskasvatusta

Tiimityö ja pedagoginen vastuu

Tiimissä toimitaan moniammatillisessa yhteistyössä, jossa jokaisella on tärkeä roolinsa lapsen kokonaisvaltaisen hyvän päivän rakentumisessa. Varhaiskasvatuksen opettajalla on tiimissään **pedagoginen vastuu ja tiimin johdollinen rooli**.

”Pedagoginen vastuu on sitä, että kaikki tietävät työn tavoitteen, toimivat samojen pelisääntöjen mukaisesti, kohtelevat lapsia kunnioittavasti ja oppivat huomioimaan lasten aloitteet oppimisen ytimessä. Se on vastuuta koko päivän pedagogiikasta ja lapsia arvostavasta vuorovaikutuksesta.”

Kasvattajan kommentti

”Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tiimityön sujumisesta ja ottaa rohkeasti tiimin johtajan roolin. Hän huolehtii, että tiimissä työskennellään valtakunnallisen, kunnallisen että lasten vasujen suuntaisesti. Kaiken tulee olla pedagogisesti perusteltua ja lapsen etu edellä pohdittua. Opettaja huolehtii, että tiimipalaverissa käydään jatkuvasti pedagogista keskustelua: arvioidaan havaintoja, oppimisympäristöä, vuorovaikutusta ja kasvattajien toimintaa. Keskustelun herättelyä, kyseenalaistamista, kehittämistä ja uusien toimintatapojen tuomista arkeen. Pedagoginen vastuu on kykyä tarkastella omaa sekä ryhmän työskentelyä kriittisesti, pohtien vaihtoehtoja, kykyä kannustaa työyhteisöä arvokeskusteluun, seurata yhteiskunnallisia muutoksia kasvatus- ja opetusallalla sekä kehittää osaamistaan suhteessa perustehtävään ja tiimin johtamiseen.” Kasvattajan kommentti

- Suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistehtävistä vastaa varhaiskasvatuksen opettaja, mutta toimintaa toteutetaan moniammatillisena yhteistyönä mm. tiimipalaverissa.
- Lähtökohtana työhyvinvoinnille ja kehittämiselle on toimiva tiimityö.
- Osaamisen jakaminen, vahvuuksien hyödyntäminen, joustavuus, positiivinen palaute, kuuleminen ja kunnioitus, neuvottelemine, kannustus, improvisaatio, kehittävä työote, huumori 😊😊😊

Painopisteen muutos päiväkodissa opettajien työssä (suunnittelu/ toteutus/ arviointi)

Tuokioiden ennakosuunnittelusta:

1. yhteisöllisten kasvatuskäytäntöjen kehittämiseen
➔ **Muutosagentti – rooli**
2. tietoiseen kasvatustoiminnan taustakeskusteluun; kasvatustietoisuuden kehittämisen keskusteluksi
➔ **Vastavuoroisen keskustelun/dialogin ylläpitäjä**
3. kasvatuksellisen toiminnan dokumentaation kehittäjä, seuraaja ja kasvatustoiminnan arvioinnin koostaja
➔ **Pedagogisen dokumentaation koostaja**

”Jos suunnittelun tasoa osataan muuttaa vasuperusteiden edellytyksen mukaisesti, muuttuu suunnittelu yhteiseksi kasvatustietoisuuden kehittämisen keskusteluksi. Vastuupedagogi ottaa vastuun arjen pedagogiikasta ja pitää huolen, että kaikki yhteisön jäsenet ymmärtävät kasvatustavoitteiden lähtökohdaksi arjen työlle ja huolehtii, ettei kukaan puhu rumasti yhdellekään lapselle, puhu lasten huoltajista lasten päiden yli, huuda jne. Oppimisympäristö on koko yhteisön yhteisen kehittämisen haasteena. Meidän pitäisi päästä irti tuokiosuunnittelusta, koska yhteisöllisissä kasvatuskäytännöissä toimintatuokioita on oikeastaan koko ajan joka nurkassa ilman tarkkaa aikataulutusta! Dokumentaatio on sitten sitä varten, että olennainen koostetaan yhteen ja arvioidaan suhteessa vasuun.” Kouluttaja Elina Helimäki

Pedagoginen suunnittelu, arviointi ja kehittäminen tiimissä

Varhaiskasvatuksen pedagogiikan suunnittelu, arviointi ja kehittäminen toteutuvat tiimitasolla yhdessä moniammatillisesti. Koska pedagogiikka ilmenee kaikissa päivän tilanteissa, myös pedagogiikan suunnittelun ja arvioinnin tulee kohdistua koko päivään. Varhaiskasvatuksen opettaja valmistelee pedagogisen vastuunsa myötä tiimin yhteiset kokoontumiset, mutta itse varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen osallistuu koko tiimi. Näiden keskustelujen myötä rakentuu tiimin kehkeytyvä ryhmän opetussuunnitelma. Tiimin pedagoginen prosessi pitää sisällään:

- Oppimisympäristöjen suunnittelua – oppimisympäristöjen kehittämistä
- Perheille tiedottamisen ja dokumentoinnin suunnittelua
- Havaintojen dokumentointia: niiden pohjalta suunnitellaan, muutetaan toimintaa siten että toiminta lähtee lasten mielenkiinnon kohteista
- Sisällöllisen viikkosuunnittelun sijaan laajempaa toiminnan dokumentointia: toiminnan jälkikäteen dokumentointi ja arviointi suhteessa vasuun, arvioidaan prosesseja ja pohditaan, mitä suuntia tulevalle toiminnalle nousee
- Työn arviointia ja kehittämistä
- Arvokeskustelua, yhteisen, vasun mukaisen toimintakulttuurin luomista
- Lasten vasuihin valmistautumista ja niiden yhteistä purkamista → kuinka lasten vasujen asiat näkyvät kasvattajien toiminnassa ja siirtyvät arkeen
- Vuorovaikutuksen suunnittelua
- Lapsihavainnot – mitä on noussut lapsista kuluneen viikon aikana ja miten ne suuntaavat toimintaa ja oppimisympäristöjen muokkaamista
- Rehellistä oman ja tiimin toiminnan arviointia: jokaisella tiimin jäsenellä on vastuu puuttua toisen epäammattilliseen käyttäytymiseen tai siihen, jos joku ei pidä kiinni yhteisistä sopimuksista: *”Mun tehtävä on seisoa lapsen takana, ei työkaverin loukkaantumisen takana. Työpaikalle ei kuulu huono käytös. Jos sä et puutu, että toinen möykkää lapsille, sä hyväksyt sen. Kyse on yhteisestä lapsen parhaasta. Pidämme kiinni sopimuksista, ja ellei niistä pidetä kiinni, niihin tulee tarttua.”*
- Osallisuuden suunnittelua: kuinka voimme entistä paremmin ottaa lapset (ja huoltajat) mukaan arjen rakentumiseen, suunnitteluun ja oppimisympäristöjen muokkaamiseen

”Mitä on suunnittelu ja miten suunnitellaan? Onko toiminta suunniteltua vai tavoitteellista? Tarkkaan etukäteen suunniteltu ja aikataulutettu toiminta ei välttämättä tue kenenkään oppimista, jos me ei huomioida lapsen osallisuutta, herkkyykskausia ja mielenkiinnon kohteita. Emmehän täytä lapsen päiviä merkityksettömällä tekemisellä, johon on pakko osallistua?”

Kasvattajan kommentti

”Suunnittelemme tarkkaan etukäteen aikataulutettua ja sisällöiltään määriteltyä toimintaa, jotta voimme todeta jälkikäteen, ettei se toteutunut niin – ja se on avain pohtia, mitä tapahtui ja miten pääsisimme lähemmäs lapsilähtöistä toimintaa ja sen toteuttamista.”

Aimo-koulun rehtori Pekka Lehtimäki

Varhaiskasvatuksen opettajan S-A-K-aika

Varhaiskasvatuslain velvoitteiden myötä varhaiskasvatusopettajien pedagogisen suunnittelun sekä arviointi- ja kehittämistehtävien (S-A-K) määrä on selkeästi lisääntynyt, siten että **viikkotyöajasta varataan edellä mainittuihin tehtäviin 13 prosentin osuus eli viikotasolla 5 tuntia / viikko**. Kun opettaja on irrotettu työvuorollisin ratkaisuin suunnittelu- arviointi- ja kehittämistehtäviin, tulee tiimissä huolehtia, että työtehtävien hoitamiseen järjestyy työrauha – ne ovat osa perustehtävää siinä missä muukin varhaiskasvatuksen työ.

”S-A-K-aika on toimintaa, joka edistää toiminnan pedagogista arviointia, kehittämistä, havainnointia, dokumentointia. Se pitää sisällään palaverien valmistelut, tiimin pedagogisen toiminnan suunnittelun ja arvioinnin, havainnoinnin ja dokumentoinnin analysoinnin ja vaikutukset kasvatustoimintaan. Varhaiskasvatuksen opettajan tulee säännöllisesti kerrata perusteet ja asiakirjat, joihin työ pohjautuu. S-A-K-aika tulee suunnata arviointiin ja kehittämiseen - arvioidaan leikin, oppimisen alueiden, laaja-alaisen osaamisen mahdollisuuksia, toteutumista ja toteutumisen esteitä. Arvioinnin kautta suunnataan kasvattajien toimintaa.”

Pedagoginen keskustelu ja arviointi	Dokumentointi ja muut kirjalliset tehtävät	Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	Työn perustaan tutustuminen
•Tiimipalaverien suunnittelu •Havainnot ja dokumentit, toiminnan peilaaminen vasuihin •Toiminnan kehittäminen ja arviointi: konkreettiset toimenpiteet kasvattajien toiminnassa, oppimisympäristössä •Pedagoginen dokumentointi, tiimin toiminnan arviointi ja kehittäminen •Pedagogiset palaverit	•Lapsen tukeen liittyvät suunnitelmat ja asiakirjat •Erilaiset lapsikuvaukset yhteistyötahoille •Ryhmän opetussuunnitelman (ryhmävasu) laadinta ja arviointi •Varhaiskasvatuksen arjen käytäntöihin liittyvät muut tehtävät	•Lasten vasukeskusteluihin valmistautuminen, ydinasioiden koostaminen tiimipalaveriin •Vanhempainillat •Tiedonsiirrosta vastaaminen lapsen siirtyessä ryhmästä/yksiköstä toiseen	•Työtä ohjaavien asiakirjojen aktiivinen käsittely (vasu, esiops, kunnan täydentävät suunnitelmat, varhaiskasvatuslaki) •Ammattikirjallisuuteen ja alan tutkimuksiin perehtyminen ja niiden keskusteluun nostaminen tiimissä •Oman ammattitaidon ylläpitämistä, laajentamista ja oman työn reflektointia

S-A-K-aikaan eivät kuulu:

- lasten vasukeskustelut huoltajien kanssa
- tiimipalaverit
- moniammatilliset palaverit

Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Janakkalan varhaiskasvatuksessa on tavoitteena, että laadun arviointi on jatkuva ja luonnollinen osa arkipäivän kehittämistyötä. Arviointia toiminnasta tekevät sekä henkilöstö itse, huoltajat ja lapset. Arvioinnin kohteet on avattu alla olevassa kuviossa:

Huoltajien osallisuus arvioinnissa

Arvioinnin välineitä ja menetelmiä:

- Vanhempainillat erilaisin painotuksin ja toiminnallisin menetelmin
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut
- Huoltajia kannustetaan kertomaan näkemyksiään ja kommenttejaan varhaiskasvatussuunnitelmasta ja toiminnan toteuttamisesta arkisissa kohtaamisissa henkilöstön kanssa
- Yhteisten, koko kuntaa tai tiettyä yksikköä koskevien asiakaskyselyiden lisäksi kasvattajatiimit voivat kohdentaa oman ryhmänsä huoltajille erilaisia arviointi- tai palautekyselyitä

”Meidän tehtävämme on löytää tavat saada myös huoltajat osallistumaan toiminnan arviointiin heidän omista lähtökohdistaan. On kunnioitettava myös sitä, että joku on aktiivisempi, joku vähemmän aktiivinen.

”Enemmän tulisi järjestää iltapäiväkahvityyppisiä, nopeita piipahduksia, joissa huoltajat voivat kertoa mielipiteensä. Heillä on paljon ajatuksia, joita meidän tulee rohkaistua kysymään. Kommunikoinnista pitäisi tehdä helppoa, että huoltajat osaavat tulla ja kokevat, että ovat osa yhteisöä, tää on meidän juttu ja meidän mielipidettä halutaan kuulla.”

Lasten osallisuus arvioinnissa

Arvioinnin välineitä ja menetelmiä:

- Toiminnassa ja luontaisissa keskusteluissa nousevat lapsen ajatukset ja ideat huomioidaan herkällä korvalla ja ne muokkaavat toimintaa
- Vanhemmat lapset osaavat sanoittaa ajatuksiaan ja mielipiteitään. Pienimpien arviointi on aikuisen havainnointiin perustuvaa, miten lapsi viihtyy, onko luottavainen, tuleeko/osallistuuko mielellään.
- Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin ideoimalla toimintaa luontaisissa tilanteissa tuomalla aloitteitaan ja mielenkiinnon kohteitaan ilmi
- Lisäksi voidaan hyödyntää lasten kokouksia ja -raateja, äänestämisiä, haastatteluja ja erilaisia toiminnallisia menetelmiä
- Keskustelemalla lasten kanssa tietystä hetkestä tai tilanteesta, miten omasta mielestä tilanne sujui, oliko mukavaa/tylsää

Kasvattajien itsearviointi

Arvioinnin välineitä ja menetelmiä:

- Tiimipalaverit, pedagogiset palaverit
- Kehittämisisillat
- Henkilökohtaiset kehityskeskustelut, tiimikehityskeskustelut ja osaamiskartoitukset
- Esimiehen / pedagogisen johtajan arvioinnit ja havainnoinnit tiimin toiminnasta ja oppimisympäristöstä, tiimiarviointit
- Kveon arvioinnit ja havainnoinnit tiimin toiminnasta ja oppimisympäristöstä
- Opiskelijoiden, sijaisten ym. havainnot ja huomiot tiimin toiminnasta ja oppimisympäristöstä
- Henkilöstön työhyvinvointikyselyt
- Tiimien väliset arvioinnit, työkierto ja vertaismentorointi, oppimisympäristökävelyt: havainnoidaan ja arvioidaan esimerkiksi toisen ryhmän tiloja ja kasvattajatiimin toimintaa
- Videointi: videoidaan erilaisia tilanteita ja havainnoidaan sitä kautta kasvattajan roolia

Arvioinnista

”Ajatus siitä, että kun on vasu, se voi olla tarkistuslista, toteutuuko ja näkyykö nämä asiat, mitä sanotaan esim. arvoista – peilaa jatkuvasti omaan ja oman tiimin toimintaan.”

”Itsearviointia: ensin pitää tiedostaa, jotta voi arvioida. Arvioida myös omaa vuorovaikutustaan, omia tunteitaan, mitä päivän aikana herää. Herkkyyttä, kuinka kuuntelen, miten aktivoin lapsia.”

”Arvioidaan, miten työskennellään ja mitä tehdään. Arvioidaan pedagogista järjestelyä ja fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista oppimisympäristöjä, ei lasta.”

”Arviointi kokonaisvaltaista, vuorovaikutusta, arvoperustan, oppimiskäsityksen, lapsikäsityksen arviointia. Miten ne toteutuu ja näkyy?”

”Pitäisi arvioida sitä, pystyykö aikuinen mukauttamaan tavoitteet ja suunnitelmat lasten ajatuksiin ja lasten luomiin tilanteisiin.”

”Lasten vasujen arviointi siitä näkökulmasta, onko aikuinen toteuttanut ne toiminnot, jotka vasuun on kirjattu. Vasujen tavoitteet kun täytyy aina asettaa kasvattajan toiminnalle, ei lapselle.”

”Toimintojen arviointia eri näkökulmista... Toiminnan arviointi osallisuuden, leikin tai esim. tunneilmapiirin näkökulmasta.”

”Arvioinnissa on tärkeää arvioida omia toimintatapoja. Nähdään myös asiat, jotka ovat hyvin!”

Työvälineinä arvioinnissa toimivat valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma, ryhmän opetussuunnitelma / perhepäivähoidon pedagoginen suunnitelma sekä kasvattajan / tiimin itsearviointit esimerkiksi Osallisuuden kriteerit ja Ilo kasvaa liikkuen-kriteerit. (kuvat seuraavalla sivulla). Pedagoginen dokumentointi tekee toimintaa näkyväksi ja tuottaa materiaalia arvioinnin pohjaksi. Dokumentoinnin kautta nähdään, nousevatko varhaiskasvatussuunnitelman sisällöt toiminnassa esille pitkässä aikajuoksussa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvin) Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset luovat perustan varhaiskasvatuksen rakenteen ja sisällön arvioimiseksi sekä kansallisella että paikallisella tasolla.

”Aikuisen toiminta on se, mitä arvioidaan. Lapsen oppiminen on se, mitä havainnoidaan.”

Havaintojen pohjalta säännöllinen arviointi tiimissä on tärkeää. Ytimessä on se, miten takaamme lapsille laadukkaan varhaiskasvatuksen.

Pedagogiset rakenteet tukevat ja mahdollistavat toiminnan arvioinnin ja kehittämisen. Pedagogisia rakenteita on avattu tarkemmin toimintakulttuurin kehittämistä koskevassa kappaleessa (s.29).

”Voidaan istua alas ja pohtia, että hetkinen, nyt peilataan itseämme uutta vasua vastaan. Otetaan sieltä vaikka yks osio ja mietitään ihan oikeesti konkreettisia asioita, miten tämä toteutuu meidän tiimissä, meidän ryhmässä, näkyykö se arjessa vai ei ja jos ei näy niin, mitä pitää tehdä, että rupee näkymään.”

Aurinko ohjaa tassujen pohjaa...

Veljekset, 2,5v. ja 4v., olivat istahtaneet kumpikin ikkunan ääreen omille tuoleilleen Pikku Kakkosen jälkeen odottamaan isän tuloa. Yksi kasvattajista teki lähtöä kotiin. Vanhempi veljeksistä kysyi: Mihin sä meet? Kasvattaja vastasi lähtevänsä kotiin. Nuorempi veljeksistä kysyi:

Koska sä tuut takas? Kasvattaja vastasi tulevansa takaisin taas huomenna, yhden yön päästä.

Vanhempi veljeksistä sanoi: Me tiijetään yks juttu! Kasvattaja kysyi ollessaan ovensuussa, että mikähän se juttu mahtaa olla, jolloin vanhempi veljeksistä tokaisi: Me ollaanki veljekset kuin ilvekset. Kasvattaja vastasi siihen: Niinhän te olette. Kasvattaja hymyili ja tunsu lämpimän ailahduksen sydämessään. Ihanan työpäivän ihana päätös!

Valloittavaa varhaiskasvatusta

Aitoja arvoja

Sensitiivisiä seikkailuja

Uskallusta unelmoida

